

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER ANABİLİM DALI
EĞİTİM PSİKOLOJİSİ PROGRAMI

12-15 YAŞ GRUBU ERGENLERİN GELECEK YÖNELİMLERİNİN
POZİTİF PSİKOLOJİNİN BAZI DEĞİŞKENLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

DOKTORA TEZİ

Banu ALTINAY

Ankara
Mayıs, 2018

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

EĞİTİMDE PSİKOLOJİK HİZMETLER ANABİLİM DALI
EĞİTİM PSİKOLOJİSİ PROGRAMI

12-15 YAŞ GRUBU ERGENLERİN GELECEK YÖNELİMLERİNİN
POZİTİF PSİKOLOJİNİN BAZI DEĞİŞKENLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

DOKTORA TEZİ

Banu ALTINAY

Danışman: Prof. Dr. Müge ARTAR

Ankara
Mayıs, 2018

Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼rl¼ę¼'ne

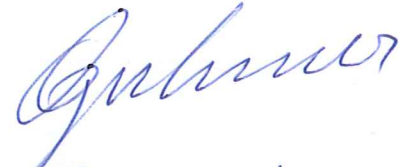
BANU ALTINAY 'ın hazırladığı, "12-15 yaş Ergenlerin Gelecek Y¼nelimlerinin Pozitif Psikolojinin Bazı Değişkenleri Açışından İncelenmesi" başlıklı bu çalışma j¼rimiz tarafından Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı/ Eğitim Psikolojisi Programı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Başkan: Prof. Dr. M¼ge ARTAR (Danışman)

¼ye: Prof. Dr. Selahiddin ÖĖ¼LM¼ř

¼ye: Prof. Dr. Figen ÇOK

¼ye: Yrd. Doç. Dr. Celal Deha DOĞAN

¼ye: Yrd. Doç. Dr. Hicran ÇETİN

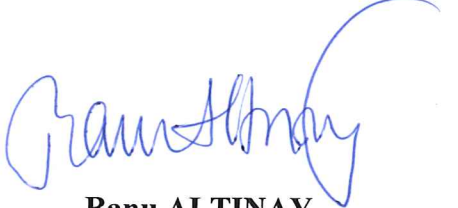
ONAY

Bu tez Ankara ¼niversitesi Lisans¼st¼ Eğitim – Öğretim ve Sınav Y¼netmelięi'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki j¼ri ¼yeleri tarafından/...../20..... tarihinde uygun g¼r¼lm¼ř ve Enstit¼ Y¼netim Kurulunca/...../20..... tarihinde kabul edilmiştir.

Prof. Dr. İsmail G¼VEN
Eğitim Bilimleri Enstitüsü M¼d¼r¼

ETİK BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını bildiririm.

Banu ALTINAY

ÖZET

12-15 YAŞ GRUBU ERGENLERİN GELECEK YÖNELİMLERİNİN POZİTİF PSİKOLOJİNİN BAZI DEĞİŞKENLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Altınay, Banu

Doktora, Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı /

Eğitim Psikolojisi Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Müge ARTAR

Mayıs, 2018, xiii + 107 sayfa

Bu araştırmada 12-15 yaş ergenlerin iyimserlik, umut, öznel iyi oluş, sosyo-ekonomik düzey ve algılanan ebeveyn desteği arasındaki ilişkinin ergenlerin gelecek yönelimlerini yordama durumu incelenmiştir.

Araştırma ilişkisel tarama modelindedir. Araştırma 2013 - 2014 öğretim yılında, 5 resmi ilköğretim okulunun 6.7.8. sınıfında okuyan 300 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma grubundaki öğrencilere “Geleceğe Yönelik Tutum Ölçeği”, “İyimserlik Ölçeği”, “Çocuklarda Umut Ölçeği”, “Öznel İyi Oluş Ölçeği”, “Çocuk ve Ergenler için Sosyal Destek Değerlendirme Ölçeği” uygulanmıştır. Araştırmada 12-15 yaş ergenlerin gelecek yönelimlerinin yaşa ve sosyo-ekonomik düzeye göre farklılaşma durumları tek yönlü varyans analiziyle, cinsiyete göre farklılık gösterme durumu ise ilişkisiz örneklem t-testi analizi yapılarak incelenmiştir. Oluşturulan kuramsal model önce test edilmiş daha sonra ölçme modelinin doğrulanıp doğrulanmadığı gözlenen değişkenler üzerinden Yol Analizi yapılarak bakılmıştır.

Bu araştırmadan elde edilen bulgular 12-15 yaş ergenlerde olumlu gelecek yönelimi puanlarının yaş arttıkça düştüğünü, aileleri alt sosyo-ekonomik düzeyde bulunan ergenlerin planlı gelecek yönelimi ortalamasının, orta sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlere göre daha düşük olduğunu ve erkek ergenlerin geleceğe karşı kaygı ve korkularının kızlara göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca ölçme modeli ile 12-15 yaş ergenlerin gelecek yönelimlerinin, algıladıkları aile desteği ile öznel iyi oluş ve iyimserliklerini arttırdığı, iyimser ve öznel iyi olma durumlarının umutlu olmalarını arttırdığı ve gelecek yönelimlerinin olumlu olduğu bulunmuştur.

Anahtar kelimeler: Gelecek yönelimi, umut, öznel iyi oluş, iyimserlik, aileden algılanan sosyal destek, sosyo-ekonomik düzey, ergen.

ABSTRACT**12-15 AGE GROUP OF ADOLESCENTS FUTURE ORIENTATIONS
INVESTIGATION OF SOME VARIABLES EXPANSION OF POSITIVE
PSYCHOLOGY**

Altınay, Banu

Dissertation, Psychological Services in Education / Educational Psychology

Advisor: Prof. Dr. Müge ARTAR

May, 2018, xiii + 107 Pages

In this study, the situation of 12-15 year old adolescents in determining the future orientations of adolescents in terms of optimism, hope, subjective well-being, socio-economic level and perceived parenting were examined. A predictive correlational research method was used in the model of this research.

This research conducted between years 2013-2014 among 5 official primary schools, participants were 300 students attending 6th 7th and 8th grade classes. "Attitudes Towards the Future Scale", "Optimism Scale", "Children's Hope Scale", "Adolescent Subjective Well-Being Scale" and "Social Support Evaluation Scale for Children and Adolescents" scales were applied to the students of the research group. This research uses one-way analysis of variance for adolescents, between the ages of 12 to 15, future orientation "tendency" differentiation according to their age and the socio-economic status, unrelated samples t-test method used in research of participants differentiation according to their sex.

It was observed that this model was confirmed and verified. Findings obtained from this research showed that the scores of positive future orientation "tendency" in adolescents aged 12-15 decreased as age increased, the average of the planned future orientation of the adolescents whose parents are in the lower socio-economic level is lower than that of the adolescents in the middle socio-economic level and male adolescents show anxiety and fear towards the future is higher than girls. In addition, it has been found that future orientations of 12-15 year old adolescents increase their

perceived family support, subjective well-being and optimism, optimistic and subjective well-being are more hopeful, and future orientations are positive.

In addition, the measurement model is used to determine the future orientations of 12-15 year old adolescents increase their subjective well-being and optimism if they perceive family support, also a state of confident hopefulness escalate their hopes for optimistic and subjective well-being in the future.

Key Words: Future orientation, hope, optimism, subjective well-being, parental support, socio-economic status, adolescent.

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında problem olarak gördüğüm ve araştırmak istediğim tez konumu belirleme aşamasından, çalışmamın her aşamasında benden yardımlarını esirgemeyen, beni bilgilendiren, yol gösteren ve beni motive eden değerli hocam, tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Müge ARTAR' a en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Çalışmamda değerli fikirleri ile araştırma konumu farklı açılardan ele almamı sağlayan Sayın Prof. Dr. Figen ÇOK ve Sayın Prof. Dr. Selahiddin ÖĞÜLMÜŞ hocalarıma ve Dr. Öğr. Ü. Hicran ÇETİN ve Sayın Dr. Öğr. Ü. Celal Deha DOĞAN hocalarıma değerli katkılarından dolayı çok teşekkür ediyorum.

Araştırma sürecinde bana destek olan, sıkıntılarımı dinleyen, anlayış gösteren, motive eden tüm arkadaşlarıma ve okul idarecilerime teşekkür ederim.

Hayatımın her döneminde yanımda olan, yaşanan zorluklar karşısında yılmadan, emek vererek amaca ulaşılabilceğini öğreten, “okuma” nın önemli bir değer olduğunu gösteren, beni sevgi ve saygıyla büyüten değerli annem ve babama ve tabii ki bana destek veren kardeşlerime çok teşekkür ediyorum.

Her zaman başaracağıma inanmamı sağlayan, beni cesaretlendiren, yapacağım şeyleri planlamamı saatlerce bıkmadan dinleyen sevdiğime; sevgili eşime ve dersim var diyerek, onlarla beraber ders çalışarak, onlara örnek olmaya çalıştığım canlarıma; canım çocuklarıma bana her zaman destek oldukları için çok teşekkür ediyorum.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ONAY	II
ETİK BİLDİRİM.....	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	VI
ÖNSÖZ.....	VIII
İÇİNDEKİLER.....	IX
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	XII
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	XIII
1. BÖLÜM	
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Amaç.....	6
1.3. Önem	7
1.4. Sınırlılıklar	8
1.5. Tanımlar.....	9
2. BÖLÜM KURAMSAL TEMEL VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	
2.1. Gelecek Yönelimi	10
2.1.1. Gelecek Yöneliminin Tanımlanması.....	10
2.1.2. Gelecek Yöneliminin Gelişimi.....	12
2.1.3. Gelecek Yöneliminde Cinsiyet ve Kültür Etkisi	14
2.2. Umut.....	17
2.2.1. Umut Tanımlaması.....	17
2.2.2. Gelişimsel Perspektifte Umut	18
2.3. İyimserlik.....	21
2.3.1. İyimserlik Tanımlaması.....	21
2.3.2. İyimserlik ve Ebeveyn Desteği.....	24
2.4. Öznel İyi Oluş.....	25
2.4.1. Öznel İyi Oluş Tanımlaması	25
2.4.2. Öznel İyi Oluş ve İyimserlik	27
2.4.3. Öznel İyi Oluş, Cinsiyet ve Yaş	28
2.5. Ebeveyn Desteği.....	29
2.5.1. Ebeveyn Desteğinin Tanımlanması.....	29
2.6. Sosyo – Ekonomik Düzey	33

2.7. İlgili Araştırmalar	34
2.7.1. Gelecek Yönelimi ve İyimserlik Araştırmaları	35
2.7.2. Gelecek Yönetilimi ve Ebeveyn Desteği Araştırmaları	36
2.7.3. Gelecek Yönelimi ve Umut Araştırmaları	38
3. BÖLÜM YÖNTEM	
3.1. Araştırma Modeli	42
3.2. Evren ve Örneklem	43
3.3. Veri Toplama Araçları	46
3.3.1. Geleceğe Yönelik Tutum Ölçeği	46
3.3.2. İyimserlik Ölçeği	49
3.3.3. Çocuklarda Umut Ölçeği	50
3.3.4. Öznel İyi Oluş Ölçeği	52
3.3.5. Çocuk ve Ergenler için Sosyal Destek Değerlendirme Ölçeği	54
3.3.6. Öğrenci Bilgi Formu	55
3.4. Verilerin Toplanması	56
3.5. Verilerin Analizi	56
4. BÖLÜM BULGULAR VE YORUMLAR	
4.1. 12-15 yaş Ergenlerin Gelecek Yönelimlerinin Sosyo-Ekonomik Düzeğe Göre Yordanmasına İlişkin Bulgular	61
4.2. 12-15 yaş Ergenlerin Gelecek Yönelimlerinin Cinsiyete Göre Yordanmasına İlişkin Bulgular	62
5. BÖLÜM SONUÇ VE ÖNERİLER	
5.1. 12-15 yaş Ergenlerin Gelecek Yönelimlerinin Yaş'a Göre Farklılık Göstermesine İlişkin Bulguların Tartışılması.....	65
5.2. 12-15 yaş Ergenlerin Gelecek Yönelimlerinin Sosyo-Ekonomik Düzeğe göre Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	67
5.3. 12-15 yaş Ergenlerin Gelecek Yönelimlerinin Cinsiyete göre Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması.....	71
5.4. Kurumsal Modelin Genel Olarak Tartışılması	75
6. BÖLÜM ÖNERİLER	
6.1. Ebeveynlere Öneriler	84
6.2 Eğitimciler'e Öneriler	85
KAYNAKÇA	86

EKLER	100
Ek 1. Geleceğe Yönelik Tutum Ölçeği	100
Ek 2. İyimserlik Ölçeği	101
Ek 3. Çocuk ve Ergenler İçin Sosyal Destek Değerlendirme Ölçeği ...	102
Ek 4. Çocuklar İçin Umut Ölçeği	103
Ek 5. Öznel İyioluş Ölçeği	104
Ek 6. Öğrenci Bilgi Formu	105
Ek 7. Analiz sonucu β , t ve R^2 değerleri	106
Ek 8. Ankara İl Milli Eğitim Araştırma İzni	107

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge	Sayfa
1. Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre dağılımları	43
2. Öğrenci ailelerinin gelir ve etkinlik sıklığı dağılımı.....	44
3. Öğrenci ailelerinin meslek ve eğitim düzeyleri.....	45
4. Uyum iyiliği indeksi ölçütleri.....	57
5. Ergenlere ait veriler için değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları	59
6. 12-15 yaş ergenlerin Yaşa göre Gelecek Yönelimlerine ilişkin ANOVA sonuçları.....	60
7. SED'e Göre 12-15 Yaş Ergenlerin Gelecek Yönelimlerine İlişkin ANOVA Sonuçları.....	61
8. 12-15 yaş ergenlerinin Gelecek Yönelimlerinde Cinsiyete ilişkin t- testi sonuçları.....	62
9. Oluşturulan kuramsal modele ilişkin uyum indeksleri	63
10. Modeldeki bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler üzerindeki etkileri.....	64

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil	Sayfa
1. 12-15 yaş ergenlerin gelecek yönelimleri ile ilişkisi olduğu düşünülen pozitif psikoloji kavramları ile ilgili test edilecek kuramsal model.....	7
2. Gelecek Yönelimi Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi	48
3. İyimserlik Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi	50
4. Çocuklarda Umut ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi.	51
5. Öznel iyi oluş ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi.	53
6. Çocuk ve Ergenler için Sosyal Destek Değerlendirme Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi	55
7. Ergenlerden elde edilen verilerine ilişkin histogram ve P-P grafiği	58
8. 12-15 yaş ergenlerin gelecek yönelimlerini yordayan değişkenler için oluşturulan kuramsal model	63

I. BÖLÜM

GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu ortaya konulmuş; araştırmanın amacına, önemine, sayıltılarına ve sınırlılıklarına yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Ergenlik dönemi yetişkinliğe doğru bir yolculuktur. Bu yolculukta çeşitli rotalar, birçok araçlar ve bir dizi arkadaşlıklar vardır. Ergenlik yıllarında bireyler bir dizi alternatif aktiviteyi dener, keşfederler ve kişiler arası ilişkilerini inşa ederler. Bu ilişkiler, onların gelecekteki sosyal davranışlarını ve toplumsal cinsiyet rol kimliklerinin oluşmasına temel sağlayan ilişkilerdir. Örneğin, okul başarısı ve bununla ilişkili geleceğe yönelik yatırımlar, eğitimsel kararlar ve boş zaman aktiviteleri seçimlerinin tümü ergen büyürken onun bir tür yetişkin rolü kazanmasında temel oluşmasını sağlar (Nurmi,1991).

Ergenlik yaşam döngüsünde yetişkinlik rol ve sorumluluklarına başlama hazırlıklarının yapıldığı bir geçiş dönemidir (Erikson,1968; Meeus, 2011, Steinberg ve Morris, 2001). Kuram ve araştırmalar bu dönemdeki her bir gelişimsel görevin,ergeni ve ergenin gelecek yönelimini etkileyebileceğini göstermektedir (Sharp, 2012). Ergenler, gelecekteki yaşamlarına karar vererek, seçimler yaparak ve bu seçeneklerden bazılarını eleyerek geleceklerine yönelirler (Nurmi,1991, 1993; 1994 ;Salmela-Aro, 2009, 2010) (Akt. Martinnen, ve Salmela –Aro, 2012).

Bu dönemde gelecek planları detaylandırılarak artmaktadır ve genç ulaşabileceği amaçları için yeterliliklerini daha gerçekçi olarak değerlendirmeye başlamaktadır. Ön ergenlik, gencin geleceğini etkileyecek önemli seçimlerini yapacağı kritik bir dönüm noktasıdır (McCabe, 2000). Ergenlik dönemi boyunca insanlar, yaşlarına özgü bir takım görevlerle ve ebeveynleri, öğretmenleri, akranları tarafından konulmuş olan bazı beklentilerle yüzleşmek zorunda kalmaktadırlar. Bu gelişimsel görevlerin çoğu (Havighurst, 1948/1974) beklenen yaşam döngüsünün gelişiminde, gelecek için planlama yapmanın ve gelecek hakkında düşünmenin öneminin vurgulanmasını içermektedir (Nurmi, 1989).

Seginer (1988) “Gelecek yönelimini; yakın ya da uzak gelecekteki muhtemel olaylarla ilgili planlar, arzu edilen amaçlar, beklenti ve korkular olarak tanımlamaktadır. Bu beklentiler çeşitli yaşam alanlarına ait olan tematik yapılardır” şeklinde tanımlamaktadır. Gelecek yönelimi, zamansal ardışıklık ve nedensel sıra dahilinde bir bütün olarak düşünülmüş, planlanmış olan yaşam olaylarının bilişsel bir şemasıdır. Bu, ileride gerçekleşebilecek durumları içine alan bilişsel şema, daha fazla ya da daha az ayırt edici, uyumlu, kusursuz ve gerçeğe uygun olabilir. Gelecek durumların dışsal sebeplerinden çok, içsel sebeplerine odaklanılabilir; her bir bekleyiş kendi tematik içeriği doğrultusunda planlanmış ve organize olmaktadır (Artar, 2002).

Gelecek yönelimi konusunda yapılan araştırmalarda ele alınan konu başlıkları incelendiğinde bunların; gelecekle ilgili planlamaların sayısı, bu planlamaların neleri içerdiği, kişinin yaptığı planlamaların zamansal olarak ne kadar uzak olduğu ve ayrıca kişinin gelecekle ilgili yapmış olduğu planlamaların nedensel yüklemeler olduğu görülmektedir. Gelecek planlarının sayısal olarak çokluğu kişinin gelecekle ilgili olarak daha çok planlama yapmış olduğunu, zamansal olarak uzaklık durumu kişinin aynı zamanda ilerdeki geleceğini de düşünüyor olduğunu ve nedensel olarak yüklemeleri de kişinin yapmış olduğu planlamaları ile amaçları arasında olan ilişkiyi ortaya koymaktadır (Artar, 2002).

Gelecek yöneliminin içeriği ya da tematik yapısı, insanların gelecek yaşamlarını ilgilendiren ne tür ilgileri, amaçları ve beklentileri olduğunu gösterir. Bu da, insanların amaçları, umutları ve eğitimleri, meslekleri, aileleri ve boş zamanları gibi yaşam alanlarında sergiledikleri ilgili aktivitelerin analiz edilmesi ile araştırılmaktadır. Gelecek yöneliminin bir diğer boyutu zamansal boyutudur. Zaman boyutu insanların, beklentilerine ve amaçlarına ne kadar uzaklıkta oldukları ile ifade edilir ve insanlara, zaman içerisinde umutları, amaçları ve korkularından hangilerinin gerçekleşme beklentisi içinde olduklarının sorulması ile araştırılmaktadır (Nurmi ve ark.1995). Bu alanda yapılan araştırmalar genellikle üç ana başlık altında incelenebilmektedir. Bu başlıklar; kişinin gelecek beklentisi ile ilişkili olarak bilişsel ilgi, gelecek beklentisi ve bilişsel olarak üslup, kişinin soyut düşünme becerisi ve yaratıcı olma durumudur. Gelecek beklentisi ile ilgili olarak yapılan araştırmalarda bir diğer başlık ise, kişinin duygusal olarak durumu, gelecek yönelimi ve benlik kavramı ilişkisi, gelecek yönelimi ve denetim odağı ilişkisi, gelecek yönelimi ve başedebilme stratejisi ve gelecek yönelimi ile öznel iyi oluş ilişkisidir. Ayrıca ele alınan bir diğer başlık da, kişinin

hayatında gelecek beklentisini doğrudan etkileyen sosyo-ekonomik durum, aile ve okul yaşantısı gibi önemli faktörlerin araştırılmasıdır (Artar, 2002).

Son yıllarda, ağırlıklı olarak bireyin mutluluğuna ve bireyin kendini gerçekleştirme durumuna odaklanan, çoğunlukla iyimserlik, iyi oluş ve umut kavramlarını irdeleyen “Pozitif psikoloji” alanı gelişmektedir. Birçok hümanist psikolog, örneğin Maslow, Rogers ve Fromm kuramlarını geliştirirken ve pratiğe dökerken insan mutluluğunu içermesini ön planda tutmuşlardır. Hümanist psikologların son kuramları pozitif psikologlarca da ampirik olarak desteklenmektedir. 1950’lerden beri psikologlar, hastalık durumunda psikolojiye başvurulmasından ziyade, kişinin normal hayatı sürecinde birey sağlıklı iken, zihinsel sağlığını geliştirme amacıyla başvurulması gerektiğine odaklanmaktadırlar (Baumgardner, 2009).

Pozitif psikoloji; mutluluk düzeyindeki farklılıkları açıklamaya yardım eden durumları ve özellikleri incelemektedir. Pozitif psikolojideki birçok araştırma benlik saygısı, fiziksel çekicilik, iyimserlik, zeka ve dışadönüklük gibi özelliklere ve iş durumu, dini katılım, arkadaş sayısı, medeni hali ve ilişkilerinin niteliği gibi durumlara odaklanmaktadır. Pozitif psikoloji temalarına psikolojinin bu yeni alanını tanımlamak için yapılan farklı araştırmalarda rastlanır. Pozitif psikoloji 1.pozitif öznel deneyimleri (neşe, mutluluk, memnuniyet, iyimserlik ve umut gibi) 2. pozitif bireysel özellikleri (zihinsel sağlığı destekleyen kişisel güçler ve insani erdemler gibi) ve 3. pozitif sosyal kurumlar ve bireysel sağlığa ve mutluluğa katkıda bulunan pozitif sosyal toplulukları çalışma üzerine inşa edilmiştir (Baumgardner, 2009).

Ergenlik döneminde rota belirlemek sadece bireysel planlama, karar verme ve keşfetmele olmamakta, çoğunlukla ebeveynler, akranlar ve kardeşler gibi önemli diğer kişilerden de etkilenilmektedir (Nurmi, 2001). Birçok durumda yetişkinliğe doğru bu yolda aşılacak basamaklar tanımlanırken kişisel maceraları denemekten ziyade ergenin yardım almasının iyi sonuçları vardır. Nurmi (1987), ebeveynlerin çocuklarının gelecekleri ile ilişkili farklı alanlara ilgi duymalarını sağlamaları konusunda onları motive edebildiklerini belirtmektedir. Aile atmosferi ve ebeveyn ilişkileri ergenlerin gelecekteki kendi ailelerini planlamalarında onları bir aile modeli olarak motive etmektedir (Nurmi, 2001).

Ergenlerin geleceklerini nasıl gördükleri ve beklentilerinin gelişiminde ebeveyn desteğinin çok önemli bir faktör olduğuna ilişkin yapılmış birçok araştırma (Kenny, Blustein, Chaves, Grossman ve Gallagher, 2003; McCabe ve Barnett, 2000; Wall, Covell, ve MacIntyre, 1999) vardır (Akt. Neblett ve Cortina, 2006). Literatüre

bakıldığında, ailenin ergenin öznel iyi oluş halinde önemli etkisinin bulunduğu görülmektedir. Rask, Kurki ve Paavilainen (2003) çalışmalarında ergenin öznel iyi oluşunu, ailesiyle arasındaki duygusal olarak yakınlığın ve samimi iletişimin olumlu olarak etkilediğini, bununla beraber ergenin kendini ailesiyle olan iletişimde güvende hissetmesinin de ergenin öznel iyi oluş düzeyini arttırdığını bulmuşlardır. Deiner (2001), iyi oluşu, bilişsel ve duygusal bileşenlerden oluşan doyumun öznel hali olarak tanımlamaktadır. Öznel iyi oluşu oluşturan 3 ana öge bulunmaktadır. Bunlardan; olumlu duygulanım (neşe, ümit, güven, heyecan) ve olumsuz duygulanım (öfke, suçluluk, üzüntü) öznel iyi oluşun duygusal boyutunu, yaşam doyumunu ise bilişsel boyutunu oluşturmaktadır. Myers ve Deiner (1995), öznel iyi oluş halinin, yaşamının farklı alanlarındaki doyumuna ilişkin öz değerlendirmelerini yansıttığını ifade etmektedirler. Park (2004), ergenlerin iyi oluş düzeyleri ile iyi aile ilişkileri arasında güçlü, olumlu ilişki olduğunu bulmuştur. Benzer şekilde Jonsson ve Gahler (1977), çocukluk dönemindeki aile koşullarının, eğitimsel kazanımlar ve dolayısı ile ekonomik durum ve çocukların iyi oluş düzeylerine uzun vadede derin etkiler bıraktığını belirtmişlerdir (Akt.Calsson, 2011).

Öznel iyi oluş puanının yüksek düzeyde olması, kişinin yaşamındaki olumlu duygu ve düşüncelerin çoğunluğu oluşturduğunu yansıtmaktadır. Bilişsel düzeyde öznel iyi oluş; kişinin iş, evlilik gibi spesifik alanlarda ve diğer alanlarda desteklenmesini ve yaşamdan doyum alma hissini içermektedir. Öznel iyi oluş düzeyleri düşük olan insanlar kendi yaşam olaylarını, istenilmeyen şekilde ve hatta kaygı, depresyon ve öfke gibi hoş olmayan duygular olarak değerlendirmektedirler. Pozitif iyi olma durumu, negatif duyguların olmadığı anlamına gelmemektedir. Bundan ziyade, öznel iyi olma durumu birbiri ile ilişkili fakat bağımsız üç faktörle tanımlanmaktadır. Bunlar; olumlu duygulanım, olumsuz duygulanım ve yaşam doyumudur (Myers ve Deiner, 1995).

Bireyin psikolojik ve fiziksel iyi oluşunda koruyucu faktörlerden biri de “umut” kavramıdır. Snyder ve ark.(2000) “Umut” kavramını tanımlamaya ve önceki benzer teorilerle karşılaştırmaya çalıştıkları araştırmalarında umudun bireylerin psikolojik ve fiziksel iyi oluşlarında birincil düzeyde koruyucu faktör olduğunu hatta umutlu düşüncenin (hopeful thinking) problemler ortaya çıkmadan önce “temel önleme”rolü ve problemler ortaya çıktıktan sonra ikincil önleme rolü olduğuna inandıklarını belirtmişlerdir (Snyder ve ark., 2000).

Çocukluğun ortalarında ve ergenlik öncesinde mantıksal, sezgisel düşünme davranışları, bellek, okuma becerileri ve perspektif (bakış açısı) alma gibi becerilere

göre daha hızlı gelişim gösterir. Bu gelişme, ayrıntılı umut verici planlamanın artmasını, amaçlanan değerleri elde etmeyi ve ayrıca ebeveynler, akranlar ve öğretmenler aracılığıyla çocuğun isteklerini gerçekleştirmeyi sağlar. Ergenlik döneminde ergen, muhakeme yeteneğini detaylandırarak geliştirir. Bu davranışlar artan ebeveyn otoritesini; ergenin kendisine özgü yakın ilişkilerini şekillendirme ve kariyer planlarını geliştirme gibi karmaşık konuları yönetmesini kolaylaştırır. Bu meydan okuma, ergenlerin umutlu planlama yapmaları için fırsatların ve planların peşinde koşmalarını sağlamaktadır (Carr, 2004).

Kuramsal olarak baktığımızda; umut ve iyimserliğin ölçümünde Snyder (2000) önemli ilişkiler olduğunu ifade etmiştir. Umudun ve iyimserlik ilişkisi psikopatoloji ile genel olarak ve depresyon ile kısmi düzeyde negatif ilişkili bulunmuştur. Snyder (2000), umut ve iyimserliğin, fiziksel ve zihinsel sağlığı doğrulayıcı bir kanıt olduğunu, ve kişinin sağlıklı olduğunu kendisinin rapor etmesi, tıbbi müdahalelere olumlu tepki verme, öznel iyi oluş, olumlu ruh hali, etkili baş etme (problem çözme, stresli yaşam olaylarından kaçınma) ve sosyal destek arama gibi çeşitli faktörlerin aracılığıyla yapmakta olduğunu ifade etmektedir. Huebner ve Suldo (2004), çalışmalarında umudun, öznel iyi oluş ile ilişkili olduğunu, stresli yaşam olayları ve ergen iyi oluşu arasında moderatör olarak bulunduğunu ortaya koymuşlardır. Seginer (2008), ise umutlu olma durumunun, ergen gelişiminde geleceği planlama ve kimlik gelişimi ile ilişkili olması sebebiyle çok önemli olduğunu savunmaktadır.

Geleceğe ilişkin planlamaların yapıldığı, kararların alındığı, farklı gelişimsel problemlerin (kimlik gelişimi, fiziksel gelişim..) yoğun yaşandığı dönem olan ergenlik kritik bir süreçtir. Bu dönemde ergenin ruh halinin, desteklenmesi, kendisini nasıl gördüğü önemlidir. Gelecek yönelimi çok önemli bir konudur. Ergenlerin 11-15 yaşlarda, kendilerinin gelecek uğraşları (meslek, iş.) ile ilgilendikleri ve büyüdükçe eğitim-okul ilişkili umutlarının nasıl gerçekleşeceği hakkında daha fazla düşünmeye başladıkları (Nurmi 1989a) daha önce ifade edilmiştir (Nurmi,1991). Özellikle ülkemizin oldukça genç nüfuslu bir ülke olması ve sosyo-ekonomik yapısı nedeniyle ülkemiz gençlerinin geleceğe ilişkin belirsizlikleri (iş, eğitim gibi) yoğun olarak yaşadıkları görülmektedir. Ülkemiz 12-15 yaş ergenlerinin gelecek yönelimlerini belirlemelerinde nelerin etken olduğuna ilişkin bir çalışma yapılmamıştır. Bu nedenle 12-15 yaş ergenlerinin gelecek yönelimlerinin nasıl şekillendiği ve gelecek yönelimlerin pozitif psikolojinin bazı değişkenlerince nasıl yordandığının incelenmesi ve değerlendirilmesi gerektiği düşünülmüştür.

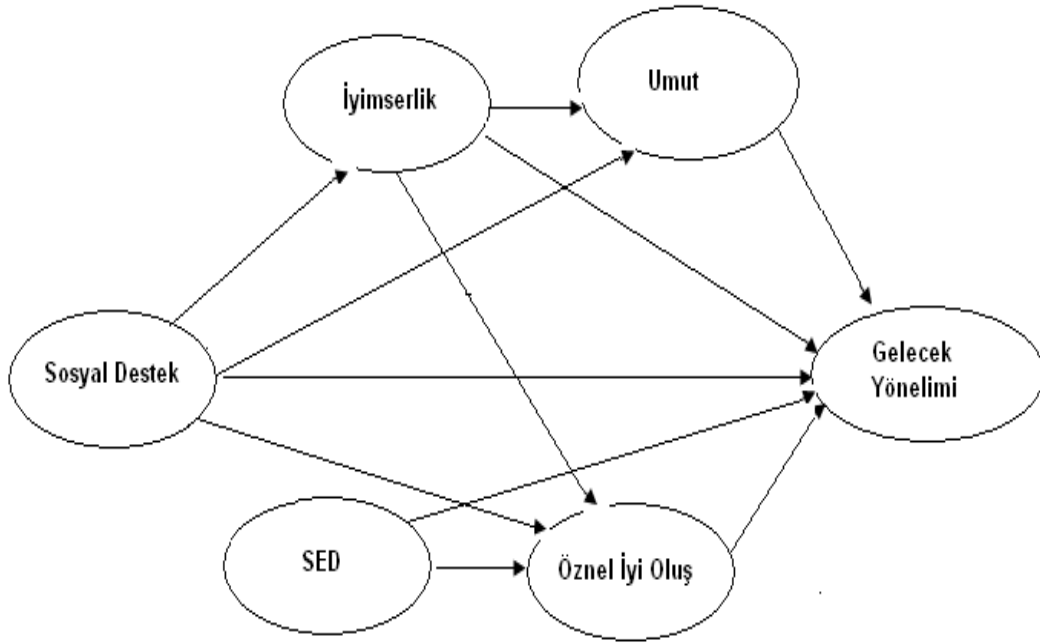
1.2. Amaç

Bu araştırmada 12-15 yaş ergenlerin iyimserlik, umut, öznel iyi oluş, sosyo-ekonomik düzey ve algılanan ebeveyn desteği arasındaki ilişkinin ergenlerin gelecek yönelimlerini yordama durumunu incelemesi amaçlanmıştır. Aynı zamanda gelecek yönelimi ile yaş, cinsiyet ve sosyoekonomik düzey gibi değişkenler arasındaki ilişki düzeyine ve yaş grupları arasında ve farklı sosyo-ekonomik düzeyde ergenlerin gelecek yönelimlerinde farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

Araştırmamızın ana amacı, alanyazında “gelecek yönelimi” konusunda yapılmış bulgular ışığında oluşturulan bu modelin, ergenler üzerinde sınanması ve Türk ergenlerinin gelecek yöneliminin nasıl Şekillendiğini açıklamada daha bütüncül bir tablo ortaya koyabilmektir. Dolayısı ile bu araştırma bulgularının, ergenlerin gelecek yönelimlerini belirleme aşamalarında onların yanında olan eğitimcilere ve ebeveynlerine göz önünde bulunduracakları bazı ipuçları vererek yardımcı olacağı öngörülmektedir.

Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki model test edilecek ve araştırma sorularına yanıt aranacaktır.

1. 12-15 yaş ergenlerinin geleceğe yönelimleri,
 - a. Yaşa
 - b. Cinsiyete
 - c. Sosyo - ekonomik düzeye göre farklılaşmakta mıdır?
2. 12-15 yaş ergenlerin ;
 - öznel iyi oluş,
 - umut,
 - ebeveyn desteği
 - iyimserlik durumları ve
 - sosyo-ekonomik düzeyleri (SED) ile gelecek yönelimleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla oluşturulan kuramsal model (şekil 1) doğrulanmakta mıdır?

Şekil 1. 12-15 yaş ergenlerin gelecek yönelimleri ile ilişkisi olduğu düşünülen pozitif psikoloji kavramları ile ilgili test edilecek kuramsal model.

1.3. Önem

Ergenlik dönemi bireyin yaşam boyu gelişim sürecinde oldukça önemli bir dönemdir. Bu dönemde öğretmenler, ebeveynler ve diğer önemli yetişkinler ergenin geleceğine ilişkin hedeflerini belirlemesi ve bu hedefleri gerçekleştirmesi için ona rehberlik edilmesinde önemli rol oynar. Özellikle ergenlik döneminin 12-15 yaş aralığı gelişimsel açıdan oldukça zordur. Bu dönemde ergenler yoğun şekilde yönlendirilmeye ihtiyaç duyarlar. Kimlik arayışı içindedirler ve kafaları karışıktır. Nuttin ve Lens, (1985), bireylerin hedeflerini, planlarını ve umutlarını geleceğe yerleştirmeleri ve gelecek yönelimlerini nasıl yapılandırıdıklarının, insan motivasyonunun önemli bir yönü olduğunu ve yaşam döngüsü boyunca geliştiğini belirtmektedirler (Akt.Lens, 2012). Neblett ve Cortina (2006) araştırmalarında ebeveyn desteği rolünün, ergenin gelecek yönelimi üzerinde, doğrudan etkili ve ılımlaştırma etkisi olduğunu belirtmektedir. Önceki araştırmalarda sosyal desteğin öznel iyi oluş ve iyimserlik arasında arabulucu bir değişken olduğu görülmüştür. Benzer doğrultuda Scheier ve Carver (1985), İyimserliğin, hedefe yönelik aktiviteleri esnasında bireyin karşısına çıkan engeller ile etkili bir şekilde başa çıkmasında etkili bir rol oynadığını belirtmektedirler. Araştırmalarla tutarlı olarak iyimserlik, umut ve öznel iyi oluşun, aileden algılanan

destek ile pozitif ilişkisinin, ergenin gelecek yönelimini yordama gücünü belirlemek önemlidir.

Pozitif Psikoloji kavramları açısından gelecek yöneliminin incelediği için bu çalışmanın alanda orijinal bir çalışma olacağı düşünülmektedir. Ergenlerin geleceğe yönelik kaygılarının azalmasını, umutlu ve iyimser bir bakış açısı kazanmalarını sağlamak için, içinde yaşadıkları toplumun ihtiyaçlarının dikkate alınarak oluşturulacak eğitim, sağlık ve sosyal politikalarda, gençlerin gelecekte kendilerini güvende ve toplumda kendilerine ihtiyaç olduğunu hissedebilecekleri, kendilerini toplumun önemli bir parçası olarak görebilmelerini sağlayıcı bir eğitim sistemi olmalıdır. Bu eğitim sisteminde ergen kendine farklı fırsatların sunulduğunu görebilmeli, ergenlerin başarılı oldukları alanlar, güçlü yönleri vurgulanmalı dolayısı ile ergen kendini başarılı bulduğu alana yönelerek toplumda kendine bir yer edinebileceği, sorumluluk alabileceği algısı taşınmalı ve gelecek kaygısı duymamalıdır. Böylece genç geleceğe umutla ve iyimserlikle bakabilir. Bu çalışma sonunda elde edilen bilgiler doğrultusunda mevcut durum ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca araştırma sonuçlarına dayanarak verilen önerilerin, gerek 12-15 yaş ergenler, ebeveynler, öğretmenler ve akademisyenler için yararlı olacağı düşünülmektedir.

Türkiye’de gelecek yönelimi konusunda yapılan araştırmalarda Öner (2000a, 2000b, 2001 b) ve Sakallı- Uğurlu (2003) romantik ilişkilerle ilişkili, Artar (2002) depresi yaşayan ve yaşamayan ergenlerin gelecek zaman perspektiflerini nasıl şekillendirdiklerini, İmamoğlu ve Güler-Edwards (2007) geleceğe ilişkin yönelimlerde benlik tipine bağlı farklılıkları incelemiştir. Ülkemizde 12-15 yaş ergenlerin gelecek yönelimlerini nasıl belirledikleri konusunda yapılmış bir araştırmaya rastlanmamaktadır. Bu sebepten ötürü bu araştırmada, 12-15 yaş grubu ergenlerin gelecek yönelimlerinin Pozitif psikolojinin değişkenleri olan umut, öznel iyi oluş, iyimserlik, algılanan ebeveyn desteği değişkenleri ve sosyo-ekonomik düzey tarafından nasıl yordandığının belirlenmesinin, ergenlerin gelecek yönelimlerini şekillendirirken bilinçli olmalarını sağlaması açısından alanda yapılacak olan değerlendirmenin önemli olduğu düşünülmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

Bu çalışma 2013-2014 eğitim-öğretim yılında, Ankara ili Çankaya ilçesinde devlet okulunda öğrenim gören 6.7.8. sınıf ortaokul öğrencileri sınırlandırılmıştır. 2013-2014 yılında yapılmış olması ve o dönemdeki eğitim sistemi ile günümüz eğitim

sisteminde bazı değişiklikler yapılmış olması bir sınırlılık olarak dūřünülebilir. Aynı zamanda araştırma zaman ve uygulama açısından kısıtlı bir sūrede yapıldığı için problem çerçevesinde belirli sayıda değişkenle sınırlı olarak ele alınmıştır.

1.5. Tanımlar

a) **Gelecek Yönelimi:** Gelecek yönelimi, zamansal ardışıklık ve nedensel sıra dahilinde bir bütün olarak düşünölmüş, planlanmış olan yaşam olaylarının bilişsel bir şemasıdır.

b) **Öznel İyi Oluş :** Yaşam doyumunu, pozitif duygular ve negatif duygular değişkenlerini içerir ve insanların hayatlarını nasıl değerlendirdiklerini ifade etmektedir.

c) **İyimserlik:** Kötü şeylerden çok iyi şeylerin olması eğiliminde kararlı olmaktadır.

d) **Umut:** Bireyin amaçları doğrultusunda, “harekete geçme güdüsü (agency)” ve o “amaçlara ulaşma yolları (pathways)” ile birlikte düşünce süreci şeklinde tanımlanmaktadır.

e) **Ebeveynden Algılanan Sosyal Destek:** ocuğun kendisine ebeveyni tarafından gereksinim duyduğu sevgi, ilgi, güven ve eşduyum sağlandığını algılamasıdır.

2. BÖLÜM

KURAMSAL TEMEL ve İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu kısımda sırasıyla; gelecek yönelimi, ergenlik, pozitif psikoloji, umut, iyimserlik, öznel iyi oluş ve ebeveyn desteği konuları ele alınmıştır.

2.1. Gelecek Yönelimi

2.1.1. Gelecek Yöneliminin Tanımlanması

Gelecek yönelimi ya da gelecek zaman perspektifi konuları psikoloji konuları arasında hiçbir zaman çok popüler konular olmasa da, bu alanda yapılmış araştırmalar elli yılı aşkın bir zamana yayılmaktadır (Nurmi, 2002). Bireyin gelecekle ilgili olarak yapmış olduğu bu planlamaların sayısal olarak niteliği, bunların kişinin hayatında zamansal olarak ne kadar uzak olduğu, yapılan planlamaların içerikleri ve bu planlamalarla ilgili yaptığı nedensel yüklemeleri gelecek yönelimi konusunda yapılan çalışmaların ana başlıklarını meydana getirmektedir. Gelecekle ilgili yapılan bu planlamaların sayısal olarak çok olması kişinin daha çok gelecek planı yapmış olduğunu ve zamansal olarak ne kadar uzak olması ise kişinin ileriki yaşamını da planladığını ortaya koymaktadır. Bununla beraber, gelecekle ilgili planlamalarda yapılan nedensel yüklemeler de kişinin yapmış olduğu planlamalar ile amaçları arasındaki ilişkiye işaret etmektedir (Artar, 2002).

Gelecek Yönelimi kavramı çok boyutlu bir fenomendir. Üç temel aşama olan güdülenme, planlama ve değerlendirme terimleri ile tanımlanır. Güdülenme, insanların gelecekte “ne” ile ilgileneceklerini belirtmektedir. Planlama aktivitesi, diğer bir deyişle insanların ilgilerini belirli bir bağlamda gerçekleştirmek için “nasıl” planlama yapacaklarını belirtmektedir. Son olarak değerlendirme aşaması insanların gerçekleştirme beklentisi taşıdıkları ilgilerinin ne boyutta gerçekleştiğinin değerlendirilmesini kapsamaktadır. İnsanlar gelecek hakkında bilgi edinirken, ilk önce güdülerini ve değerlerini karşılaştırarak yaşam amaçlarını geliştirirler. Gelecek yönelimi güdüsü gelişirken, kişinin içinde bulunduğu kültürel bilginin çok önemli bir rol oynadığı açıkça görülmektedir. İkinci olarak nelerle ilgilendiklerine karar verdikten sonra insanlar, amaçlarını nasıl gerçekleştirebilecekleri konusunda çok çalışmak

zorundadırlar. Gelecekte beklenen aktiviteler hakkında bilgi sahibi olunması bu aşama için temel sağlamaktadır (Nurmi,1989).

Lamm ve arkadaşları (1976), gelecek yönelimini; geçmiş ve gelecek deneyimlerin belirlediğini savunurlar. Bununla beraber gelecek yöneliminin yapısı ve içeriğinin, bireyin kendisi ve çevresi ile olan geçmişteki ve şimdiki etkileşimlerinin sıklığına ve yapısına bağlı olduğunu belirtmişlerdir (Akt. Seginer, 2009).

Trommsdorf (1983), Gelecek zaman yönelimini, bireylerin olaylara ilişkin beklentilerini yansıttıkları bilişsel - motivasyonel bir olgu olarak tanımlamaktadır. Bireyler, geleceklerini tasarlar, hedeflerini gerçekleştirmek için hareketlerini planlar ve onları başarmak için olasılıkları değerlendirirler. Nurmi (1991), pozitif ya da negatif olabilecek etkili parçaların, bireylerin yaşam planlarını motive edebilecek, karar alabilecek ve davranışa dönebileceğini ve geleceklerini etkileyeceklerine inandıklarını yansıttığını belirtmişlerdir

Gelecek yöneliminin içeriği ya da tematik yapısı, insanların gelecek yaşamlarını ilgilendiren ne tür ilgileri, amaçları ve beklentileri olduğunu gösterir. Bu da, insanların amaçları, umutları ve eğitimleri, meslekleri, aileleri ve boş zamanları gibi yaşam alanlarında sergiledikleri ilgili aktivitelerin analiz edilmesi ile araştırılmaktadır. Nurmi (1991) ve Steinberg (2007) gelecek yöneliminin, bireylerin gelecek hakkında düşünmelerini, hissetmelerini ve gelecek için hazırlanmalarını içeren çok boyutlu bir kavram olduğunu savunmaktadırlar. Gelecek yöneliminin bir diğer boyutu zamansal boyutudur. Zaman boyutu insanların, beklentilerine ve amaçlarına ne kadar uzaklıkta oldukları ile ifade edilir ve insanlara, zaman içerisinde umutları, amaçları ve korkularından hangilerinin gerçekleşme beklentisi içinde olduklarının sorulması ile araştırılmaktadır (Nurmi ve ark.1995).

Gelecek yöneliminin (Seginer, 1988) ve değer modellerinin (Atkinson, 1964; Eccles ve Wigfield,1995,2002) kuramsal analizini çizerken üç güdüsel değişkenden söz edilebilir: (a) beklenen bir yaşam alanının *değeri* (b) belli bir alana özgü umut, dilek ve planların başarılı gerçekleşme olasılığı *beklentisi* ve genel olumlu duygular ve (c) belli bir alana özgü hedefler ve planlarla ilgili olarak içsel kontrol duygusu (yetenek ve çaba) ve onların gerçekleştirilmesidir (akt.Seginer ve ark., 2004). Gelecek yöneliminin bilişsel temsili iki değişken içermektedir. Bunlar alana özgü umutlar ve korkulardır Kuram ve araştırmalar ergenlik dönemine ait her gelişimsel görevin ergeni etkilediğini ve ergenin gelecek yöneliminin de etkilendiğini belirtmektedir

2.1.2. Gelecek Yöneliminin Gelişimi

Gelecek yönelimi kavramının gelişimine baktığımızda, küçük çocukların “şimdi ve burada” kavramından planlamaya ve geleceği şekillendirmeye geçme aşaması çocukların sağlıklı gelişimleri ve adaptasyonları için çok önemlidir. Küçük çocukların geleceklerini düşünme ve planlama kapasitelerini geliştirecek olan bir çok deneyim yaşamlarında vardır. Örneğin “şimdi ve burada” kavramı ile yapmaları ve yapmamaları gereken (istedik ve istenmedik) davranışları (oyuncaklarını toplamak ve TV. izlemek gibi davranışları) öğrenmek zorundadırlar. Buna ek olarak çocuğun büyürken kendi geleceğinin farkında olması ona karşılaşacağı durumlarda bir dizi plan yapmasında yardımcı olur. Örneğin büyükannesinde gece kalması gereken bir çocuk, ebeveyninden ayrılacağı için üzülebilir fakat sevdiği oyuncuğunu ya da battaniyesini yanına almasını, dolayısıyla geleceğe (akşama) plan yapmasını hazırlanmasını sağlar. Bu tür geleceğe yönelik davranışlar önemlidir çünkü çocuğun şimdiden geleceğe geçiş evresi aşamasında çocuk, karşılaşabileceği duruma uyum sağlama davranışlarını geliştirir (Atance, 2009).

Nurmi (1991) gelecek yönelimi modelini ekolojik bir çerçeveye yerleştirmiştir. Bu nedenle her süreç bireysel faktörlerden, önemli kişilerle olan sosyal etkileşimlerden, belirli konularda deneyimlerden ve daha geniş sosyal ve kültürel faktörlerden etkilenebilir (örneğin, Bronfenbrenner, 1979). Örneğin bir ergen, bir toplum hizmeti sırasında çocuklarla çalışmak için bir ilgi ve yeteneği olduğunu keşfedebilir. Bu, gelecekte çocuklar ile çalışma hedefinin gelişimine yol açabilir. Gelecekteki hedeflerle ilgili bu netlik, bu hedefi gerçekleştirmek için stratejiler geliştirmek ve bunlara göre davranmak için motivasyon temelini sağlayabilir. Modeldeki ikinci süreç, bireylerin harekete geçerek amaçlarının gerçekleştirilmesine nasıl hazırlanılacağı ile ilgilenen bir planlamadır. Planlama, alt hedefleri belirleme, plan oluşturma, en verimli ve gerçekçi planı kararlaştırma ve geliştirilen planları ve stratejileri uygulamayı içeren çeşitli adımları içerir. Modelde açıklanan üçüncü süreç, bireyin amaç ve planlarını ne ölçüde gerçekleştirip gerçekleştirmediğinin değerlendirmesini yaptığı adımdır (Sharp ve Coatsworth, 2012).

Araştırma sonuçları ergenlerin, gelişimsel görevler ve beklenen olayların gerçekleştiği 20’li yaşların sonu 30’lu yaşların başlarında geleceğe yönelmede motive olduklarını göstermektedir. Beklendiği üzere genç insanlar 11 ila 15 yaş aralığında gelecek meslekleri ve aile ile ilişkili konularla ilgilenirler. Bununla beraber ergenler

yaşla beraber gelecek eğitimleri ile daha fazla ilgilenmeye başlarlar. Bu sonuçlar ergenlerin, 11 yaşında daha çok kendilerinin gelecek uğraşlarıyla (meslek, iş) ilgilendiklerini, büyüdükçe eğitim ve okulla ilişkili umutlarının nasıl gerçekleşeceği hakkında daha fazla düşünmeye başladıklarını göstermektedir. Nurmi (1991), Finlandiya’da 10-19 yaş aralığındaki ergenlerle yaptığı çalışmada, ergenlerin gelecek umutları, korkuları ve amaçlarının yaşa bağlı olarak artış gösterdiğini, başka bir araştırmasında ise (2005), 11-12 yaş çocuklarının genellikle “biraz daha uzak” gelecek kavramını yapılandırma becerisini geliştirmeye başladığını bulmuştur. Trommsdorff, Lamm, ve Schmidt (1973), ergenlik döneminde zamanla beraber ergenlerin kişilik ve meslek konularına karşı ilgilerinin arttığını fakat bununla beraber ergenlerin fiziksel sağlık ya da fiziksel görünüm gibi konulara olan ilgilerinin azaldığını, bu bulgunun diğerleri ile tutarlı olduğunu nitekim gelecek yöneliminde yaşamın belirli yönleri sorulduğunda yaşlara göre farklılıkların çeşitlilik gösterebileceğini belirtmektedir (Akt.Nurmi,1992). Zimbardo ise gelecek yönelimi hakkında yaptığı konferanslarda “zaman perspektifi” nin; bireylerin yaşam deneyimlerinin akışını, zaman ve kategori açısından nasıl ayırdığını incelediğini belirtmektedir. Zimbardo, bireylerin deneyimlerini kategorilendirme işini bilinçsiz bir şekilde yaptıklarını ve bunun kültür, millet, sosyal sınıf, eğitim seviyesi ve bireysel farklılıklara göre değişiklik gösterdiğini ifade etmektedir (Zimbardo, 2009).

Ergenlik, yaşam döngüsünde yetişkinlik rol ve sorumluluklarına hazırlık yapılmaya başlanan bir dönemdir. Kuram ve araştırmalar, ergenlik dönemine ait her gelişimsel görevin ergeni etkilediğini ve bundan ergenin gelecek yöneliminin de etkilendiğini belirtmektedir. Bununla birlikte ergenlik, depresif semptomlar ve depresyon başlangıcı belirtilerinin artma riskinin olduğu kritik bir süreçtir (Hankin ve ark.1998), ve yapılan son araştırmalar gelecek yöneliminin depresyon ve intihar ilişkili davranışlara karşı koruyucu bir faktör olabileceğini göstermektedir (Hirsch ve ark. 2007) (Akt.Hamilton ve ark.2014).

Ergenlere gelecekleri hakkında umutları, ilgileri ve beklentileri sorulduğunda tipik olarak gelecekteki eğitimleri, meslekleri, boş zaman aktiviteleri, seyahatleri gibi kendileri ile ilişkili kişisel yaşamlarını anlatmaktadırlar (Nurmi, Seginer ve Poole; Salmela-Aro, 2001; Nurmi, 2001).

Nurmi (1991,2005), ergenlerin, gelecek hakkında gelecekteki meslek, eğitim, boş zaman aktiviteleri, gelecekteki aile, topluma katkıları ve maddi zenginlik konularına değer verdiklerini belirtmiştir. Buna ek olarak geleceğe ilişkin korkuları ve endişelerinin

ne olduğu sorulduğunda işsizlik, mutsuz evlilik ve okul başarısızlığı belirtilmiştir. Gillies (1989), umutlar ve korkular üzerine yaptığı uzun dönemli çalışmasında buna benzer bulgular elde etmiştir. Araştırmacı, sağlıklı aile ve para konularının ergenlerin geleceğe ilişkin duydukları en önemli kaygılar olduğu sonucuna varmıştır (Nurmi, 2005).

Ergenlerin gelecek eğitimleri ile ilgili umutlarını gerçekleştirme yaşı 18.1, boş zaman aktivitelerini gerçekleştirme yaşı 18.5, meslek, uğraşı / uzmanlaşma yaşı 22.5, aile kurma yaşı 25.0 ve sonuç olarak mülk edinme yaşının 25.2 olduğu görülmektedir. Bu sonuçları Nurmi (1987a) ergenlerin gelecek yönelimini beklenen yaşam döngüsü gelişiminin yansıması olarak “ kültürel prototip” olarak nitelendirir, buna göre “genç insanlar öncelikle eğitimlerini tamamlamayı, daha sonra iş edinmeyi, üçüncü olarak evlenmeyi ve sonuç olarak sonraki yaşamlarını kurmayı umarlar” şeklinde ifade etmektedir (Nurmi, 1989).

2.1.3. Gelecek Yöneliminde Cinsiyet ve Kültür Etkisi

Bireylerinin yaşam beklentileri, içinde yaşadıkları toplumda sosyalleşmeleri ile oluşur. Toplumda etkileşimde bulunduğu diğer bireyler, çevresi ve toplumun kültüre özgü normlarını aktardığı medya, kişinin gelecek hedeflerini belirlemede bir kriter oluşturur (Greene, 1990; Phinnev ve ark. 2001; Smith ve Stones,1999; Kuebli ve ark.,1989) (Akt.Yavuzer, 2005)

Nurmi (1991) Toplumlar ve kültürler arasında umutlar ve korkulara ilişkin geleceğe yönelik küçük farklılıklar belirmesinin önemli olduğunu savunur. Yapılmış bir çok araştırma ergenlerin kendileri ile ilgili olarak öncelikle gelecek meslekleri ve eğitimleri, sonrasında boş zamanları ve son olarak da evlilik ve kendi aileleri ile (Gillies, Elmwood ve Hawtin,1985; Nurmi, 1987; Seginer 1988a,1988b) ilgili olduğunu göstermektedir (Lanz ve Rosnati, 2002).

Nurmi, Poole ve Seginer (1995) Ergenlerin gelecek yönelimleri ile ilgili kültürler arası yapılmış olan çalışmalarda en sık rapor edilen amaçların; gelecekteki eğitim, meslek, ortaklık, aile hayatı ve boş zaman aktivitelerini içerdiğini belirtmektedirler (Malmberg, 2002). Nurmi (1989a) ve Nuttin (1984), genç insanların gelecek yönelimli amaçlarını ortaya koyarken bireysel güdülerini (Seginer, 1988a) ve gelecekteki olasılıklara ilişkin kişisel algılarını karşılaştırdıklarını vurgulamaktadırlar.

Nurmi (1991,1993), bu amaçlar ve umutların daha sonra farklı planlar ve stratejilerle yapılandırılarak gerçekleştirileceğini belirtmektedir (Nurmi ve ark.1995).

Gelecek yöneliminde cinsiyet farklılıklarının nasıl olduğuna ilişkin yapılmış ilk çalışmaların ikinci dünya savaşı sonrasında 1950'lerde dünyanın farklı toplumlarında gerçekleştiği görülmektedir. Douvan ve Adelson (1966) ABD'de, Mönks (1968), Hollanda'da Trommsdorff, Lamm ve Schmidt (1979) da yaptıkları çalışmalarla kızlar ve erkeklerin geleceklerini nasıl gördüklerini tanımlamaktadırlar (Seginer, 2009). Douvan ve Adelson gelecek yöneliminde cinsiyet farklılıkları yaklaşımında, gelecek yöneliminin, ergenlerin gelişiminde ve ergenlerin yetişkin dünyasına geçişinde esas rol olarak adlandırıldığını ortaya koymuştur. Diğer psikologlar Erikson (1968), ve sosyologlar Parsons ve Bales (1955) gibi Douvan ve Adelson da erkeklerin geleceklerindeki kimlik yapılandırma sorumluluklarında birincil olanın gelecekteki meslek seçimi olduğunu, kızların ise gelecek kimliklerinin evlenecekleri kişinin hayatına katılmak, ona bağlı olarak aile kurmak olduğunu ortaya koymaktadır. Douvan ve Adelson'un (1966) bulguları, Bem (1993) ve Hyde (2005) gibi feminist psikologlarca formüle edilen cinsiyet benzerlikleri hipotezini reddetmekte ve cinsiyet farklılıklarının eşit olarak desteklendiklerinde bile farklı sosyal pozisyonların kadın ve erkekte farklı tutumlar, davranışlar yarattığını ve gelecek kavramlarının sosyal rol kuramına göre farklı sonuçlar ortaya çıkardığını göstermektedir (Akt.Seginer, 2009).

Douvan ve Adelson'un (1966) Amerikalı lise öğrencilerini temsil eden örneklemeden elde ettikleri verilerden otuz yıl kadar sonra, Grene ve Wheatley (1992), onların bulgularını (yaş ortalaması 20 olan) küçük bir grupta tekrarlamıştır (Akt.Seginer, 2009). Özellikle bulgularda erkeklerin geleceklerini daha uzun bir zaman dilimini kapsayan, daha ayrıntılı olarak tanımladıkları, kızların ise evlilik yapmak ve çocuk sahibi olmak beklentisi taşıdıklarını belirtmiştir. Aynı zamanda kızların yetişkinliğe daha erken geçme beklentisi olduğunu fakat geleceği daha kısa bir zaman dilimi olarak planladıklarını bunun da kızların gelecekleri hakkında belirsizlikler yaşamasına sebep olduğunu belirtmiştir (Seginer, 2009).

Avustralya, Finlandiya, İsrail, Polonya ve Amerika Birleşik devletlerinde yapılmış araştırmalar bazı cinsiyet farklılıklarında aynı ısrarlı bulguları gösterse de, diğerleri bazı küçük farklılıklar taşımaktadır. Örneğin Finli kızlar (Malmberg ve Trempala,1997) ile Amerikalı Latin kızların (Yowell, 2000) erkeklere oranla yetişkinliğe daha erken geçme beklentileri taşıdıkları görülmüştür (Seginer, 2009). Nurmi, kızların erkeklere göre daha eğitimsel, sosyal ve kendi öz hedefleri ile ilgili

hedefler amaçlarken, erkeklerin daha mesleki hedefler amaçladıklarını belirtmiştir (Seginer, 2009). Başka bir çalışmada Seginer ve Mahanja (2004), cinsiyet rolleri inançlarına bakmışlar ve Arap kızlarının Arap erkeklerine göre daha liberal inanç taşıdıkları ve bu inancın kızlara doğrudan etki ederek gelecekteki eğitim hayatları, hedefleri, evlilik ve aile yaşamları hakkında iyimser olmalarını sağladıkları görülmüştür (Seginer, 2009). Nurmi (1989)' nin bulguları ise kızların ergenlik dönemine girerken geleceğe bakışlarının daha karanlık, umutsuz olduğunu anlatmaktadır. Erkeklerde 11 yaştan 15' e doğru ilerlerken gelecek hakkında daha iyimser ve kontrol edebildikleri duygusu hakimken, kızlar için bunun tersi gerçektir; geleceğe bakışları daha az iyimser ve kontrol duygularının azalmakta olduğudur.

Tüm bu bulgular gelecek yöneliminde toplumsal cinsiyet rol farklılıklarının sosyal rol yaklaşımını desteklediğini ve sosyo-kültürel bağlamla ilişkili olduğunu göstermektedir. Zamanın değişiyor olmasında, kadınların özgürlük ideallerinin etkisi görülmektedir. I.Dünya savaşı sonrasında kadınlar evcimen (ev hayatı ile ilgili) rollerine geri dönmüşler, kız ve erkeklerin gelecek yönelimlerinde toplumsal cinsiyet rolleri geçen zamana göre daha da güçlenmiştir. Eagley ve Mitchell (2004,p.201) araştırmalarında, modern toplumlarda kadın rolünün hızlı bir değişim gösterdiğini, toplumsal cinsiyet rollerinin değişim baskısı altında olduğunu, kadın ve erkeklerin davranışsal esnekliklerinin arttığını belirtmektedirler (akt.Seginer, 2009).

Genel olarak cinsiyet farklılıklarının gelecek yönelimi üzerindeki etkisine bakıldığında tüm farklı kültürel gruplar üzerinde sosyal rollerin cinsiyete göre dağılım gösterdiğini; dünyanın kız ve erkeklere birçok gerçek fırsat sunduğunu, kızların; iş ve kariyer dünyasında kendilerine yer aradıklarını, gelecekleri hakkında erkeklere göre daha çok araştırma yapıp, daha çok düşündüklerini ve planlama yaptıklarını görmekteyiz. Buna ek olarak biyolojik saatin ve sosyal zaman çizelgesinin kızlar ve erkekler için yapılandığını, kızların yetişkinliğe geçiş beklentisinin erkeklere göre daha önce ve özellikle aile rollerine geçişlerinin daha erken olduğunu, buna ilaveten gelişimsel süreçleri daha önce yaşadıklarını görmekteyiz. Erkeklerin kızlara göre yetişkinliğe daha az koşturmacısız ve daha geç girdikleri görülmektedir. Bu da kızların ortalama evlilik yaşının erkeklere göre neden birkaç yıl daha önce olduğunu açıkça göstermektedir (Seginer, 2009).

2.2. Umut

2.2.1. Umut Tanımlaması

On yıllardır süren araştırmalar ergenlerin akademik ve davranışsal gelişiminde güdüsel faktörlerin önemini göstermektedir (Anderman ve Maehr, 1994; Stipek, 2002). Bir dizi çalışmada nedensel yüklemeler, kendine güven, iyimserlik ve daha birçok bilişsel-güdüsel yapılanma araştırılmıştır. Örneğin akademik güdü çalışmaları, iyi şeylerin içsel nedenli (içselleştirilmiş olarak) ve kontrol edilebilir şekilde gerçekleşeceğine inanan ergenlerin (Weiner, 2000) ve ihtiyaç duyulan davranışsal cevapları üretebileceğine inananların (Bandura,1997) yüksek düzeyde akademik başarıya ulaşabileceğini devamlı olarak gözler önüne sermektedir (Akt. Lopez ve Snyder, 2009).

Sneyder, Cheavens, ve Sympson (1997) ve Sneyder, Hoza ve ark.(1997) umudun bilişsel-güdüsel değişkenine odaklandıkları bir güdü kuramı geliştirmişlerdir. Sneyder (2000), umudu iyimserlik ve kendine güven gibi benzer bilişsel-güdüsel değişkenlerden ayırmaktadır. Snyder ve arkadaşları, “umut” kavramının, “bireylerin inançlarının, hedefleri doğrultusunda yeteneklerini işlenebilir şekilde geliştiren ve bu hedeflere doğru yeni rotalar üretebilmeyi içeren bir “bilişsel set” olduğunu ve “bu inançların, kişinin kendi yeteneklerini, amaçları doğrultusunda harekete geçirdiği” şeklinde tanımlamaktadır. Aynı zamanda umudun, bireylerin ve çocukların yaşamlarındaki stres faktörleri ile nasıl “başa çıktığını” anlamaya çalışan önemli bir yapı olduğunu, problemlerle davranışlarda başarısızlığa uğramaktan kaçınmalarını ve geçmişteki deneyimlerini kullanarak hedefleri doğrultusunda etkili stratejiler geliştirmelerini sağladığını savunmaktadırlar (Snyder, 1994; Snyder ve ark.,1991; Snyder, Hoza ve ark.1997) (Akt. Lopez ve Snyder, 2009).

“Umut” kuramı, insanların kendilerini, uzaklaştırdıkları olumsuz sonuçlar yerine arzuladıkları, gerçekleşmesini istedikleri olumlu sonuçlara bağlamalarıdır. Ayrıca umut kavramının, arzulanan olumlu sonuçları başarmaya çalışan bilişsel bir süreç olduğu açıkça vurgulanmaktadır. “Umut” kuramı ile iyimserlik modelini karşılaştıracak olursak Seligman (1991)’ in iyimserlik modeli içsel, dengeli, sağlam ve global spesifik yüklemeler yerine, dışsal, değişken, olumsuz sonuçlara yükleme yapmaktadır (Snyder ve ark., 2000). Seligman’ın modeli, umut kuramında olmayan şekilde “yüklemelere” vurgu yapmaktadır. Birey kendisini olumsuz sonuçlardan uzak tutmayı başarmaya

çalışmaktadır. Umut kuramında ise olumsuz sonuçlardan uzak tutmak yerine birey arzuladığı olumlu sonuçlara kendisini bağlar, ilişkilendirir (Snyder ve ark., 2000).

1950' lerin sonu ve 1960' lı yıllar boyunca “ umut kuramı” nın, amaç elde etmek için olumlu beklentilere (kişinin amaçlarını elde edebileceği algısı üzerine) odaklandığı görülmekteydi. Snyder (1998), bu tanımlamaları sınamak üzere, araştırma ekibi ile insanların düşünce aşamaları hakkındaki görüşmelerinden elde ettikleri nitel verilerle daha kompleks bir modele ulaştıklarını ifade etmektedir. Böylece önceden boyutları belirlenmemiş olan umut modelinin yerine amaç yönelimli düşünce, güdü ve amaçlar doğrultusunda rota bulma kapasitesi yapılarından oluşan yeni bir model önerdiklerini belirtmektedir. Bu yeni umut modeli, kendi içinde birbiri ile ilişkili üç bilişsel yapı içermektedir. Bunlar; amaç (goal), yapabilmeye inanılan “harekete geçme güdüsü (agency)” ve o “amaçlara ulaşma yolları (pathways)” dır (Snyder ve ark. 2000).

Snyder 'ın umut kuramı, “amaç yönelimli düşünce” üzerine kurulmuştur. Bütün bu amaçları gerçekleştirebilmeyi sağlayan şey “umut” tur. Umut düzeyi yüksek olanların olumlu duygulara, umut düzeyi düşük olanların geçmişte yaşadıkları başarısızlıklardan dolayı olumsuz duygulara sahip oldukları görülmüştür (Snyder ve Lopez, 2007). Guse (2011) ise Umut düzeyi yüksek olan bireylerin amaçlarına ulaşma çabalarına daha çok inandıklarını ve amaçlarına ulaşma yollarını, yöntemlerini tasarlayabildiklerini belirtmiştir.

Snyder ve arkadaşları, çocukların büyük çoğunluğunun umutlu, amaç yönelimli düşünceyi kullanabilecek zihin kapasitesine sahip olduklarını savunmaktadır. Kızlar ve erkekleri umut düzeyleri birbirine benzemektedir ve “gelecek algılarının” pozitif olma eğiliminde olduğu temeline dayanmaktadır. Bu eğilim çocukların yaşadıkları olaylarla ilgili düşüncelerinde olumlu sonuçlar gelişimine ve desteklenmesine yardım etmekte ve yüksek düzeyde umuda sahip çocukların, çocukluk yıllarındaki stresli olaylarla başa çıkmalarında başarı sağladıklarını göstermektedir (Lopez ve Snyder, 2009).

2.2.2 Gelişimsel Perspektifte Umut

Tarihi bir mihenk taşı olarak Pandora'nın hikâyesi, en eski ve bilinen umut hikâyesidir. Bu mitte kahraman; tanrılardan ateşi çaldığı için Prometheus'a çok öfkeli olan Zeus'tur. İnsanlığa olan intikam arzusuyla Zeus ve diğer tanrılar ters psikolojiye dayanan bir plan oluşturdular. Önce dünyaya elçi ulak olarak gönderdikleri güzel Pandora'yı yarattılar. Kendisine adet olduğu üzere taşınması için semavere benzeyen bir kavanoz verilmiştir. (Roma döneminde Yunanca'dan yapılan bir tercüme hatası nedeni ile bu kavanoz pek çok metinde kutu

olarak tasvir edilmiştir.) Pandora'ya dünyadaki menziline ulaştığında ne olursa olsun bu kavanozu açmaması tanrılar tarafından kesin olarak tembihlenmiştir. Tanrıların da önceden tahmin ettiği gibi Pandora, dünyaya iner inmez merakına yenik düşüp kavanozu açar. Kavanozdan insanlığı yok etmek için her türlü şeytanlık adeta fıskırır. Vücut için gut, romatizma ve kolik, zihin için kıskançlık ve intikam duyguları yayılır. Serbest bıraktıklarının dehşeti ile Pandora kavanozu kapatmaya çalışır. Kapağın kenarında sıkışıp kalmış tek kuvvet umuttur ki, bu da salıverilmiş olan kıyameti önleyecek tek güçtür. Umudun serbest kalıp kalmadığı mitolojide belirsiz. İnanıyoruz ki kaldı... (ss.184)” (Snyder ve ark., 2011).

Oyun alanında bir çocuğu izlemek, herhangi birinin umut hakkında bilmeye ihtiyaç duyduğu herşeyi anlatır. Bir çocuğun vizyonu, bir dizi engeli, eğlenmek için sınırsız fırsata dönüştürebilir. Hedefler gayet açık ve nettir, plan yapılır ve gerekirse yetişkinlerden destek istenir. Araştırmacıların ulaştığı sonuç, çeşitli kavramlar içinde “iyi olma durumu” ile ilişkisi en güçlü kavramın umut olduğudur. Snyder (2004) bireylerin, amaçlarını başarmaları için gereken rotaları bulmak için belirli bir kapasiteye sahip olduklarını ve zihinsel enerjilerini bu rotaları bulmak için kullandıklarını belirtmektedir.

Snyder, umut gelişiminin bebeklik, çocukluk ve ergenlik döneminde geliştiğini açık bir şekilde tanımlamıştır. Okul öncesi dönemde 3-6 yaş periyodunda, dilin hızlı gelişimi, operasyonel dönem öncesi sezgisel düşünce, hikaye anlatma ilgisi ve tahmin edilir rutin davranışlar umutlu (pathway) planlamanın oluşmasını sağlar. Fiziksel gelişim karmaşık becerilerin planlanması ve harekete geçirilmesine izin verir. Orta çocukluk ve ergenlik öncesi dönemde mantıklı düşünme, hafıza becerisi, okuma becerisi ve sosyal perspektif alma becerileri, ergenlikte ise akıl yürütme becerisi hızla gelişir. Tüm bu beceriler, ebeveynlerden edinilen özerklik gelişimi ile karmaşık konuların yönetilebilmesini, ilişkilerin şekillenmesini ve kariyer planlamasının gelişmesini sağlar. Bu mücadele umutlu planlama için fırsatların gelişmesini ve aksiliklere rağmen planların peşinden koşulmasını sağlar. Ebeveynleri onlara umut veren, rol model olan ve amaçlarına ulaşmada onlara “koçluk” yapılan çocuklar umutlu karakter/eğilim geliştirebilmektedirler (Lopez ve Snyder, 2009).

Çocuklarda umut ile ilgili yapılan araştırmalar gün geçtikçe artmaktadır. Çocukların umut düzeyini, akademik başarının yordadığını göstermektedir. Worrell ve Hale (2001), umut düzeyi yüksek olan ergenlerin, liseden ayrılma riskinin, umut düzeyi düşük olanlarla kıyaslandığında daha az olduğunu, Gilman, Dooley ve Florell (2006), umut düzeyi yüksek olan ergen gruplarının okul stresi ve psikolojik stres düzeyinin

daha düşük olduğunu, kişisel olarak düzenli olduklarını, müfredat dışı aktivitelerde katılımcı olduklarını bulmuşlardır. Umut ve risk alma ilişkisi üzerine yine çocuklarla yapılan bir çalışmada Hagen, Myers ve Mackintosh (2005), annesi tutuklu olan 6-12 yaş çocukların umut, algılanan sosyal destek, içselleştirilmiş davranışlar ve dışsallaştırılmış davranışlar ilişkisine bakmışlar ve umudun algılanan sosyal destek ile pozitif ilişkili olduğunu, içselleştirilen ve dışsallaştırılan problemlerle negatif ilişkili olduğunu bulmuşlardır.

Araştırmacılar umudun okul başarısı, düzen ve davranışların uyum sağlaması ve diğer faktörlerle ilişkisinin olduğunu gördükçe çocuklarda umut düzeyini ortaya çıkarmayı ve geliştirmeyi sağlayacak yollar bulmaya ve araştırmaya çalışmışlardır. McDermott ve Hastings, (2000) okul çağı çocuklarının katılacağı, umut düzeyi yüksek çocukların hikayelerinin okunduğu, katılımcıların umudu günlük yaşamlarına nasıl geçirebilecekleri üzerine tartışmalar yapabilecekleri bir eğitim programı oluşturmuşlardır.

Sneyder (2003) ve Valle (2001)' in çalışmalarında belirtildiği gibi umut, ergenlik gelişiminin olumlu olmasını sağlayan en önemli belirleyicilerden birisidir. Ergenler tarafından belirtildiği üzere, umudun; genel yaşam doyumu ile içselleştirilmiş davranışlar arasındaki ilişkide aracı olduğu görülmektedir. Bununla beraber umudun; olumsuz yaşam olaylarının etkilerine karşı bir tampon vazifesi görerek bireyi koruduğuna ilişkin kanıtlar bulunmaktadır (Marques, 2013). Yine Marques ve ark. (2013) Portekizli 14-19 yaş ergenlerde umudun, inanç ve yaşam doyumu ilişkisi üzerindeki etkilerine kültürler arası karşılaştırma yaptıkları araştırmalarında yaşam doyumu oranını en yüksek oranda % 97 ile Alman ergenlerinde, daha sonra sırasıyla Danimarka ve Finli ergenlerin % 93 ve Portekizli ergenlerin % 72 oranında göstermekte olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca Sneyder, Cheaveno ve ark. (1997), Sneyder, Hoza ve ark.(1997) okul çağı çocuklarında yüksek düzeyde umut puanlarının olumlu sosyal ilişkiler, kendine güven, iyimserlik ve akademik başarı ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır (akt.Valle, 2006). Umut ve iyimserliğin kuramsal yapısı araştırmacılarca ilişkili bulunmuştur (Shoegren, Lopez, Wehmeyer, Little ve Pressgrove, 2006) (Akt.Esteves ve ark.2013). Benzer şekilde Sneyder, Cheavens ve ark.(1997), Sneyder, Hoza ve ark.,(1997) öğrencilerin yüksek umut düzeyinin, olumlu sosyal etkileşimler, kendine güven, iyimserlik ve akademik başarı ile ilişkili olduğunu belirtmektedirler. Aynı zamanda Sneyder'in umut kuramı temel alındığında ve önceki çalışmalar göstermektedir ki, yüksek düzeyde umut düzeyi yaşam doyumunun artışı ve

psikopatolojinin azalmasını sağlamaktadır. Buna ek olarak Chin ve Holden (2013) gerçek anlamda gelecekle ilgili düşünmenin ve gelecek planlaması yapmanın intihar güdüsünde etkili olan umutsuzluk ve depresif belirtilerin oluşmasında tampon görevi gördüğünü belirtmektedirler .

Bir dizi araştırmada umut ile ilişkisi en çok araştırılan konu “yaş “ değişkenidir (Conelly, 1998; Day ve Padilla, Walket, 2009; Hendricks-Ferguson, 2006; Hinds ve ark., 2000; Ritchie, 2001; Venning, Eliot, Kettler ve Wilson, 2009; Warren, Jackson, ve Sifers, 2009) (Akt.Esteves, 2013) Bir dizi araştırmada ise kız ve erkek ergenlerin umut düzeylerinde bir farklılık olup olmadığı araştırılmıştır. Sağlıklı ergenler üzerinde Day ve Padilla-Walker (2009) ve Vacek ve arkadaşlarının (2010) yaptıkları iki araştırmada da kız ve erkekler arasında farklılık görülmemiştir. Bununla beraber Hendricks ve ark. (2000) kızların umut düzeylerini erkeklerden yüksek bulurken, Venning ve ark. (2009) erkeklerin umut düzeyini kızlardan daha fazla bulmuştur. Bu konuda daha fazla araştırma yapılması gerekir gibi gözükmektedir.

Sosyal destek ya da sosyal destekleyici bir ağın olması umut ile ilişkili bulunmuştur (Dufault ve Martocchio, 1985). Araştırmacılar umut ile sosyal destek ilişkisine baktıkları dokuz araştırmada 20 ila 776 ergenle çalışmış ve tüm araştırmalarda istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif ilişki görülmüştür (Barnum, Snyder, Rapoff, Mani ve Thompson, 1998; Edwards, Ong, ve Lopez, 2007; Heavenve Ciarrochi, 2007; Mahat ve Scoloveno, 2001; Mahat, Scoloveno ve Whelan, 2002; Mahon, Yarcheski, 2004;, Vacek ve ark., 2010; Yarcheski, Scoloveno ve Mahon, 1994; Yarcheski, Mahon, Yarcheski, 2001) (Akt.Esteves, 2013).

2.3. İyimserlik

2.3.1. İyimserlik Tanımlaması

Psikolojide çığır açan yayınları “Sağlık Psikolojisi” kitabında, Scheier ve Carver (1985, p. 219) “kötü şeylerden çok, iyi şeylerin olması eğiliminde kararlı olmayı” iyimserliğin yeni tanımı olarak sunmuşlardır. İyimser insanlar iyi şeyler olmasını bekleyen, kötümserler kötü şeyler olmasını bekleyen insanlar olarak adlandırılırlar. İyimserlerin ve kötümserlerin yaşamlarının birçok yönlerindeki etki farklılaşmaktadır. Problemlerine nasıl yaklaşacakları, nasıl başa çıktıkları ve başarıları farklılaşmaktadır. İyimserlik ve kötümserliğin bilimsel tanımlamaları yapılırken bireyler gelecekteki

beklentilerine odaklanmakta ve fikirleri ile motivasyonları beklenti-değer modelleri ile bağlantılı olarak ele alınmaktadır. Beklenti-değer kuramları hedeflerin peşinde koşmayı davranışların yansıttığını; istenen durumların ya da hareketlerin olduğunu savunmaktadır. İnsanlar arzu edilir olarak gördüklerine davranışlarını uydurmaya çalışırlar. Kişi için daha önemli olan amaç, kişi için en büyük “değer” dir (Carver, Scheier, Miller, ve Fulford, 2009). İkinci element “beklenti” –amacın elde edilebilir olduğundan emin olmaktır. Beklentiler hakkında düşünmenin ve nasıl ölçüleceğinin iki yolu vardır. Bunlardan ilki yaşamın getirdiklerinin, iyi veya kötü olması durumunda neler düşüneceklerinin doğrudan insanlara sorulmasıdır (Scheier ve Carver, 1992). Diğer bir yaklaşım ise insanların gelecek için beklentilerinin geçmişlerini nasıl yorumladıkları şeklinde ifade edilmektedir (Carver ve ark., 2009).

İyimserlik ve kötümserliğin bir diğer farkı, problemlerle karşılaştıklarında insanların nasıl hissettikleri durumunda görülmektedir. İnsanlar zorlukla yüzleştiklerinde duyguları kızgınlık, anksiyete ve depresyon düzeylerinde olabilmektedir. Duyguları arasında denge kurabilmeleri iyimserlik değişkenleri ile ilişkilidir. İyimserler koşullar zorlaştığında bile iyi sonuçlar umud etmektedirler (Carver ve ark., 2009).

İyimserlik gelişimi ebeveynin zihin sağlığı ile belirlenir. Ebeveyn tarafından sunulan rol model tipi ve ebeveynin çocuğu cesaretlendirme, teşvik etme düzeyi birleşir (Carr, 2011). İyimserler genellikle anne ve babasında depresyon olmayan ailelerden gelmektedir. İyimserlerin ebeveynleri, iyimser açıklayıcı stili kullanmada iyi bir model olur, başarıları içsel, global sabit faktörlere, başarısızlıkları ise dışsal, özel faktörlere yüklerler. İyimserler, başarısızlıklarını anlayan ve başarısızlıklarını içsel sebeplerden çok dışsal sebeplere yükleyen ailelerden gelmektedirler. Olumlu benlik kavramına sahip olan ve geleceğe ilişkin inançlarını ve yeteneklerini daha çok içselleştirmiş olan ergenlerin, olumsuz benlik kavramına sahip ergenlerden daha fazla iyimserlik düzeyine sahip oldukları görülmüştür (Nurmi, 1989, Nurmi ve Pulliainen, 1991, Trommsdorff, 1994) (Akt.Lanz ve Rosnati, 2002).

Zhang ve ark (2009), araştırmalarında ebeveynleri AIDS ilişkili hastalık yaşayan veya ölmüş olması sebebiyle travmaya maruz kalan çocukların zihinsel sağlıkları arasındaki ilişkiyi açıklamada gelecek yöneliminin anahtar rol oynadığını belirtmektedir. Peterson (2000), umutlu olma ve olumlu gelecek beklentisinin iyimserlik ve kişiliğin yapısal yönleri ile yakın ilişkili olduğunu göstermektedir .

Trommsdorf (1982), Gelecek zaman yönelimini, bireylerin olaylara ilişkin beklentilerini yansıttıkları bilişsel-motivasyonel bir olgu olarak tanımlamaktadır. Bireyler, geleceklerini tasarlar, hedeflerini gerçekleştirmek için hareketlerini planlar ve onları başarmak için olasılıkları değerlendirirler. Nurmi (1991) ve Trommsdorf (1982), pozitif ya da negatif olabilecek etkili parçaların, bireylerin yaşam planlarını motive edebilecek, karar alabilecek ve davranışa dökebileceğini ve geleceklerini etkileyeceklerine inandıklarını yansıttığını belirtmişlerdir. Lanz, Rosnati, Marta, ve Scabini, (2001), Nurmi, (1991), Trommsdorf, (1983) ergenlerin, geleceğe doğru pozitif yada iyimser yönetime sahip olmaları ve karar almalarında yardımcı olacak ve onları yetişkinliğe hazırlayacak bir takım araştırmalar yapmışlardır (Akt. Neblett, 2006). Önceki araştırmalar ergenlerin büyük çoğunluğunun kendi gelecekleri hakkında iyimser olduklarını göstermektedir (Poole ve Cooney, 1987). Ergenlerin tipik olarak gelecek yönelimine ilişkin ilgi ve umutlarının; eğitim, meslek ve aile gibi yetişkinlikteki anahtar rollere odaklandıkları, bununla beraber eğlence, boş zaman aktiviteleri ve seyahatlere de (Nurmi, 1991) ilgilerinin olduğu ve gelecek amaçlarının, yaşla beraber arttığı (Nurmi, 1989) görülmektedir (Nurmi, 2002). Geleceğe yönelik planlama düzeyinin yaşla birlikte arttığına ilişkin araştırma sonuçları ergenlik öncesindekilerin geleceği içeren inançları yaşla birlikte daha içsel ve iyimser olduğunu göstermektedir. Buna ek olarak ergenlerin içsel (internal) ilgilerinin artması, hayatlarında kontrol ettikleri gelişen uğraşlarını yansıtabilmelerini sağlar. Yaşla birlikte iyimserliğin artması Weiner (1985)'ın belirttiği gibi kontrol inançlarının değişmesini sağlar. Buna ek olarak Chin ve Holden (2013) bireylerin gelecekle ilgili düşünceleri ve gelecekle ilgili planlama yapmalarının anlamlı şekilde iyimserlikle ilişkili olduğunu ve gelecek hakkında düşünme eğiliminde olan kişilerin daha iyimser olduğu ve daha iyi bir gelecek beklentisi taşıdığını belirtmektedir (Akt. Hamilton, 2014).

İyimserliğin yaşla birlikte arttığı özellikle erkekler için doğrulanırken, kızların yaşla birlikte daha kötümser olma eğilimi gösterdikleri vurgulanmaktadır. Petersen 'in (1988) araştırması benzer sonuçlar taşımaktadır. Erkeklerle karşı kızlar, ergenlik dönemince artan depresif tepkiler sergilemektedir. Bu cinsiyete özgü farklılığın bir açıklaması, büyüdükçe kızların geleceğe ilişkin olarak aile ve meslek alanlarında modern kadın rolü ile başarı baskısı arasında çatışma yaşadıklarının farkında olmaları olabilir (Nurmi, 1991).

2.3.2. İyimserlik ve Ebeveyn Desteği

Araştırmalar sosyal destek ve iyimserliğin pozitif ilişkili olduğunu göstermektedir(Dougall ve ark. 2001; Park ve Folkman 1997). Sosyal destek, iyimserlik ve psikolojik ayarlama arasındaki ilişkinin önemli bir arabulucusu olarak görülmektedir. Sosyal destek, tipik olarak bir aracı değişken olarak düşünülüyor ise, iyimserliğin de sosyal destek ve psikolojik iyi oluş ilişkisi arasında aracı olması mümkün olabilir. Yani güçlü bir sosyal destek ağı, hayata karşı daha iyimser bakılmasını ve öznel iyi oluşu sağlayabilir. Özellikle iyimser bireylerin stresli zamanlarda daha çok sosyal destek kaynakları oluşturdukları ve daha etkili sosyal ağlar inşa ettikleri bulunmuştur (Dougall, 2001).

Trommsdorff (1983), ebeveynleri tarafından desteklendiği algısı taşıyan ergenlerin, gelecekleri hakkında daha iyimser olduklarına ve kendi geleceklerini etkileyebileceklerine inandıklarına işaret etmektedir. Ebeveyn tarafından desteklenen ve çabaları cesaretlendirilen ergenlerin, gelecekleri hakkında ebeveynleri tarafından daha az desteklenen veya cesaretlendirilmeyen ergenlere göre daha iyimser oldukları belirtilmektedir (Akt. Neblett ve Cortina, 2006).

Nurmi (1987), olumsuz bir aile ortamında yetişen çocukların daha kötümser olduklarını belirtmiştir (Akt.McCabe, 2000). İyimserliğin, fiziksel sağlık ve zihin sağlığı ile ilişkili olduğunu gösteren bir dizi kanıt artmaktadır. Abramson ve ark. (2000); Gillham, (2000); Seligman, (1998) iyimserliğin gelişiminde, ailenin gösterdiği destekleyici ve iyimser tavırların rol model oluşmasını sağladığını ve ebeveyn zihin sağlığının iyimserliğin determinantı olduğunu savunurlar. Aileleri iyimser olan çocuklar, içsel başarıda, genellemede, belirli spesifik faktörlere uyum sağlamada başarılı olurlar. İyimser ailelerden gelen çocukların başarısızlıklarını ailelerinin anlayışla karşıladıkları ve çocuklarının başarısızlıklarında içsel faktörlerden çok dışsal faktörlere yükleme yaptıkları görülmüştür. İyimserlik aynı zamanda erteleme (delay gratification) yeteneği ile ilişkilidir, uzun dönemli amaçlara ulaşmak için kısa dönemli amaçlar birbirini takip eder çünkü iyimser insanlar uzun dönemli amaçları başarılabilir görürler (Carr, 2004).

2.4 Öznel İyi Oluş

2.4.1. Öznel İyi Oluş Tanımlaması

Öznel iyi oluş durumu, bireyin yaşamını değerlendirmesi ve yargı bildirmesi anlamına gelmektedir. Öznel iyi oluşun ana yapısını duygular (Lawton,1984) ve yaşam doyumu (Deiner ve Fujita, 1995) boyutları oluşturur. Duygu boyutu, duygusal deneyimlerin oluşturduğu olumlu duygulanım ve olumsuz duygulanımı (Tellegen, 1985: Watson ve Clark, 1992) temel almıştır (Akt.Ben-Zur, 2003). Yaşam doyumu, iyi oluş halinin bilişsel boyutu olup, kişinin hayatının farklı yönlerindeki doyumuna ilişkin öz değerlendirmelerinin bir yansıması olarak tanımlanmaktadır (Myers ve Deiner, 1995). Birey yaşamında kendisine mutluluk veren durumları daha çok deneyimliyorsa bu durumda bireyin yüksek düzeyde öznel iyi oluşa sahip olduğu söylenebilir. Öznel iyi oluş durumunun, yaşam doyumu boyutu, bilişsel ve duygusal olmak üzere iki yönlü olarak iş, okul, evlilik ve diğer yaşam alanlarının değerlendirilmesini ya da hayattan alınan doyumu genel olarak tek bir boyut şeklinde değerlendirmeyi içermektedir (Myers ve Deiner,1995).

Genel olarak araştırmacılar, öznel iyi oluşun yönlerini araştırırken, öznel iyi oluşu spesifik bir alanda, dar sınırlar içerisinde incelemekten ziyade sınırları olmayan çok boyutlu bir yapı olarak ele alma eğilimindedirler. Örneğin Deiner, Suh, Lucas, ve Smith (1999): “Öznel iyi oluş, insanların duygusal tepkilerini, doyum sağladıkları alanları ve yaşam doyumunu etkileyen global yargılarını içerir.” tanımlamasını savunmaktadır. Birçok araştırmacı duygusal tepkileri pozitif etki ve negatif etki olarak birbiri ile ilişkili fakat bağımsız iki kısma ayırmaktadır. Pavot ve Deiner, (1993,b) yaşam doyumunun global yargılarının ise kişinin bir bütün olarak yaşamıyla ilgili daha fazla bilişsel değerlendirmelerini yansıtmakta olduğunu savunurken, bir yaşam alanına özgü doyum ise örneğin kişinin evlilik doyumu yada iş doyumu gibi yaşamının önemli bir yönüne ilişkin daha spesifik değerlendirmelerini yansıtır (akt. Linley ve Joseph, 2004). Özetle, öznel iyi oluş, insanların kendi yaşamları hakkında değerlendirmelerini ve kararlarını aynı zamanda da bu kararların bilişsel ve duygusal tepkilerinin her ikisini de temel aldığını göstermektedir (Linley ve Joseph, 2004).

Öznel iyi oluş, bireylerin yaşam fonksiyonları ve yaşam kalitelerinin değerlendirilmesi olarak yapılandırılmıştır. Öznel iyi oluş konusunda yetişkinler üzerinde (18 yaş ve üzeri) yapılan bilimsel araştırmalar 50 yıldan fazla bir zamandır

yapılmaktadır ve bu araştırmalar günümüzde çocuk ve ergenleri de içermektedir. Öznel iyi oluş konusunun yaşamın duygusal kalitesini ya da ‐iyi hissetmeyi‐ içeriyor olmasının yanı sıra farklı kuramsal akımlar da bu önemli alana rehberlik etmektedir (Keyes ve ark., 2002; Ryff, 1989; Waterman, 1993) (Akt.Keyes., 2009).

Öznel iyi oluş araştırmaları iki bölüme ayrılmıştır; bunlardan biri iyi hissetme ile iyi oluşu (Gurin, Verof, ve Feld, 1960) araştıran çalışmalar ve diğeri ise insan potansiyelinin göstergesi olarak devam eden ve gelişen, yaşamdaki sonuçları olumlu fonksiyonlar olan çalışmaların araştırmalarıdır (Jahoda,1958; Keyes,1998; Ryff,1989, Ryff ve Keyes,1995) (Akt.Keyes, 2009).

‐Mutluluk‐ üzerine iki felsefi bakış açısı gelişmiştir. Bunlardan (Epicurean) bakış açısı mutluluğun olumlu duygular hissederek yansıtılması (hedonic tradition), ve diğeri geleneksel (Aristo and Sokratic) bakış açısı ise mutluluğa, mükemmele ve olumlu fonksiyonlara doğru çabalamaktır. Detaylandırıldığında ise hedonic gelenek olumlu hoş duyguların miktarının ya da süresinin arttırılması, bununla beraber olumsuz ve hoş olmayan duyguların minimize edilmesine odaklanmaktadır. Araştırmalar bu kavramsallaştırmada sıklıkla öznel *duygusal* iyi oluş olarak tanımlanması temeline dayanmaktadır (örneğin mutluluk, doyum ve etkileme dengesi gibi). Bu perspektifte ‐mutluluk‐ bireylerin (a) mutluluk algısı, (b) yaşam doyumları, ve (c) olumlu ve olumsuz etkilenmelerini dengeleme yeteneklerini içermektedir. Diğeryandan eudaimonic gelenekte, yetersiz ve iyi olmayan yetenek ve kapasitenin nasıl geliştirilebileceğii ve kişi için nasıl daha fonksiyonlu olunabileceğii üzerine odaklanılmaktadır. Araştırmalar bu kavramsallaştırmanın sıklıkla öznel *psikolojik* iyi oluş (Ryff,1989) ve *sosyal* iyi oluş (Keyes,1998) olarak tanımlanmakta olduğunu göstermektedir (Akt. Deiner, 2009).

Kişisel, öznel değerlendirmeler birçok sonuç açısından önemlidir. Bireyler kişisel beklentileri, değerleri ve kişisel hikayelerinin farklı olmasından ötürü tanımlanmış sosyal ve ekonomik durumlara farklı şekillerde tepki verebilirler (Akt Baumgardner, 2009). Araştırmacılar insanların yaşam durumlarının sosyal ve ekonomik belirleyicilerini incelediklerinde insanların kendi kararlarının iyi oluşları ile ilişkili olduğunu bulmuşlardır (Andrews ve Whitney, 1976; Campbell, Converse ve Rodgers,1976) (Akt.Baumgardner, 2009). Deiner (1984), geniş çaplı araştırmasında, yaşam doyumunu ve olumlu duygu deneyimlerinin, iyi oluşun kritik yapıları olarak tanımlanabileceğini ifade etmiştir. Öznel iyi oluş ya da mutluluk günlük dilde kişinin yaşam kalitesi hakkındaki görüşü olduğudur. İnsanların nasıl mutlu olacaklarına ya da

yaşamdan nasıl doyum sağlayacaklarına doğrudan değer biçemeyecek olmalarından dolayı kendi yaşamlarında öznel iyi oluş perspektiflerinde ekonomik ve sosyal göstergeler eksiktir (Deiner ve Suh, 1997). Gelecekle ilgili olumlu beklentilerin orta yaşlarda ve yetişkinlikteki iyi olma durumu ile pozitif ilişkili olduğunu gösteren (Cheng, Fung, ve Chan, 2009; Prenda ve Lachman, 2001) araştırmalar bulunmaktadır (Akt: Kotter-Grühn, 2011).

Leondari (2007), Geçmişteki akademik deneyimlerin, sosyo-ekonomik statü, psikolojik iyi oluş ve diğer faktörlerin, bireyin gelecekte gerçekleşme olasılığı olan yaşam koşullarını etkilediğini, Rositter (2007) ise bireyin olmaktan kaçındığı yada olmak istediği durumu belirlediğini ifade etmektedir (akt.Stevenson ve Clegg, 2011). Gelecek yönelimi çocukları bir koruyucu faktör gibi çevresel risklerden korur.

Deiner (1984), Öznel iyi oluş kavramını ; “yaşam doyumunu, pozitif duygular ve negatif duygular değişkenlerini içerir ve insanların hayatlarını nasıl değerlendirdiklerini ifade etmektedir” şeklinde tanımlamaktadır. (Deiner, 2001) öznel iyi oluş tanımlamasını “bilişsel ve duygusal bileşenlerden oluşan doyumun öznel hali ve olumlu ruh sağlığı” olarak geliştirmiştir. Myers ve Deiner (1995), yaşam doyumunu boyutunun, öznel iyi oluşun bilişsel ve etkili yönünü oluşturduğunu, okul, evlilik, iş ve diğer yaşam alanlarında hissedilen doyumun değerlendirilmesi veya genel olarak yaşamdan duyulan doyumun tek bir boyut olarak ele alınabileceğini belirtmektedirler.

Kültürel, kavramsal ve sosyal değişkenler, iyi oluş ile sosyo- demografik yapının arasındaki ilişkinin belirleyicileri olabilir. Kültürler arası yapılan çalışmalarda (Diener, 1995) gelir seviyesi düşük olan kültürlerin daha az bireysel davrandıklarını ve ortalama bir öznel iyi oluş puanı aldıklarını, gelir seviyesi yüksek olan kültürlerin ise yüksek oranda bireysel davrandıklarını yüksek öznel iyi oluş puanı aldıklarını savunmaktadırlar (Zheng, ve Sang, 2004). Buna ek olarak, Emmons (1991) ve Salmela-Aro-Nurmi (1997) kişiler arası ve aile ilişkili hedeflerin yüksek düzeyde öznel iyi oluş hali ile ilişkili olduğunu belirtmektedir.

2.4.2. Öznel İyi Oluş ve İyimserlik

İyimserlik, öznel iyi oluş ve sağlıkla ilişkili bulunmuştur. Önceki araştırmalar (Chang ve Sanna, 2001; Deiner, Oishi ve Lucas, 2003; Eid ve Deiner, 2004; Makikangas ve Kinnunen, 2003) iyimserliğin, öznel iyi oluşu çeşitli yönlerden anlamlı şekilde yordadığını savunmaktadırlar (Akt. Karademas, 2006). Buna ek olarak (Kahn,

Hessling ve Russel, 2003; Mikulincer ve Florian, 1998) sosyal desteğin, öznel iyi oluş ile ilişkili olduğunu gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Akt. Karademas, 2006).

İyimser bireyler daha sağlıklıdır, bağışıklık sistemleri daha iyi çalışır. Stresle başa çıkmada problem çözme becerisi gibi etkili başa çıkma stratejilerini kullanırlar. Bireyin sevildiğini, desteklendiğini hissetmesi gelecek hakkındaki bilişsel yansımalarını değiştirebilir. Gerçekten de, Karademas (2006) yetişkin örneklem grubunda iyimserliğin aracı olduğu, sosyal destek ve iyi oluş ilişkisini destekleyen bir model bulmuştur. Ancak iyimserlik ve iyi oluş ile ilişkisi için sosyal desteğin aracı olduğu bir model değildir. Bishop (2007) ve Greenberg (2004) iyimserlik ve sosyal destek ilişkisinin otizmlili çocuklara sahip anneler arasında iyi oluş düzeylerini attırdığını gösteren çalışmalar yapmışlardır (Akt.Ekas ve ark., 2010).

2.4.3. *Öznel İyi Oluş, Cinsiyet ve Yaş*

Öznel iyi oluşun cinsiyete ve yaşa göre nasıl bir durum sergilediğine ilişkin yapılmış araştırmalar mevcuttur. Giacomoni (2002) Brezilyalı öğrencilerin kendi öznel oluş düzeyleri hakkındaki algılarını cinsiyet ve yaş değişkeni ile ilişkisini incelediği araştırmasında cinsiyet açısından anlamlı bir farklılık olmadığını, yaş değişkeni açısından ise anlamlı farklılıklar olduğunu; yaşla beraber yaşam doyumunda bir azalma olduğunu bulmuştur (Akt. Bedin, 2014). Yine çeşitli ülkelerde yaş ve cinsiyet gibi çeşitli değişkenlerin ve öznel iyi oluşun arasında nasıl bir ilişki olduğunu araştıran birçok araştırma vardır. Örneğin; Gaderman (2010), 9-14 yaş çocuklarda yaşam doyumunu düzeyinde farklılık olup olmadığını incelediği araştırmasında cinsiyet değişkeninde anlamlı bir farklılık olmadığını fakat sınıf düzeyi arttıkça yaşam doyumunun azaldığı sonucuna varmıştır. Tomy ve Cummins (2011), Avustralyalı ergenlerin öznel iyi oluş düzeylerine baktığı araştırmasında, kızların öznel iyi oluş düzeylerini anlamlı derecede erkeklerden yüksek bulunmuştur. Bununla beraber 12 ile 16 yaş arasındaki öğrencilerde öznel iyi oluş düzeyinin yaşla beraber azaldığı görülmüştür.

Casas ve ark.(2012a), Romen ve İspanyol ergenlerin öznel iyi oluşları ile yaşam doyumunu ve okul memnuniyeti arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında, cinsiyet değişkeni açısından kızlar ve erkekler arasında anlamlı farklılıklar görülürken, yaşam doyumunu düzeyinde farklılık görülmemiştir. Kızlar ve erkekler arasındaki farklılığa ilişkin bir başka sonuç da Chaplin (2009)' in yürüttüğü yaşları 8 ile 18 arasında değişen 300 Amerikalı çocuk ve ergene “Çocuk ve ergenleri ne mutlu eder? “ sorusunu sorduğu

nitel araştırmada bulunmuştur. Mutluluğu ölçen farklı ölçekleri kullandığı araştırmasında yaş ve cinsiyet değişkenlerinde farklılıklar bulunmuştur. Sonuçlarda; erkekler için sporun önemi, kızlar için de arkadaşlık ilişkilerinin önemi daha fazladır.

Bedin (2014) araştırmasında öznel iyi oluşun ebeveynleri ile ergenlerin cinsiyet, yaş ve sosyal sınıf açısından nasıl bir ilişki sergilediğini karşılaştırmalı olarak incelediği araştırmasında; kızların öznel iyi oluş puan ortalamalarının, erkeklerin puan ortalamalarından anlamlı şekilde düşük olduğunu, ekonomik ve kültürel düzeye göre belirlenmiş  sosyal sınıf düzeyi oluşturdukları araştırmalarında, sosyal sınıf düzeyi ile öznel iyi oluş arasında bir ilişki olduğunu, sosyal sınıf düzeyi arttıka öznel iyi oluş puan ortalamasının arttığını ve cinsiyet değişkeni açısından 12-16 yaş aralığında öznel iyi oluş puan ortalamasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

2.5. Ebeveyn Desteği

2.5.1. Ebeveyn Desteğinin Tanımlaması

Aile atmosferi ve ebeveyn ilişkileri, ergene bir aile hayatı modeli önermekte, ergenlerin gelecekteki kendi ailelerini planlamalarında motive edici olmaktadır. Bununla birlikte aile bağlamı, ergenler için geleceği içselleştirmeleri ve iyimser bakmaları için bir temel oluşturmalarını sağlamaktadır. Dreher ve Oerter'in (1986) araştırma sonuçları, ergenlerin öznel olarak hissettikleri ebeveyn desteğinin, ciddi yaşam görevleri ile başa çıkmalarında çok önemli olduğunu, ebeveyn desteğinin, ergenlerin kendi gelecekleri hakkında düşünmelerinde iyimserlik (Pulkkinen,1984) ve içselleştirme düzeylerini arttırdığı (Trommsdorff ve ark., 1978) bulunmuştur (Akt.Lanz ve Rosnati, 2006).

Beklenildiği üzere sosyal destek, öznel iyi oluşla (Kahn, Hesling, ve Russel, 2003; Mikulincer, Florian, 1989) ilişkili bulunmuştur. Ergenlerin gelecek yönelimlerini ebeveynlerin yapılandırığına ilişkin iki genel kanı mevcuttur. Bunlardan biri ebeveynlerin ergenler üzerindeki etkilerinin genel işlevlerle ilgili ve gelecek yöneliminde kısmi olduğu, diğeri ise ebeveynlerin ve ergenlerin gelecek yönelimleri arasında benzerlikler olduğu yönündedir. Bu alanda farklı kültürlerden araştırmalar Almanya'da Trommsdorff 1983, Finlandiya'da Malmberg, Ehrman ve Lithen (2005), İtalya Lanz, Rosnati, Marta ve Scabini (2006) ve Müslüman ve İsraili gençlerin gelecek yönelimi çalışmalarında Seginer (2009) yapmıştır. Ebeveyn-ergen ilişkisinin gelecek

yönelimindeki etkisi ile ilgili en erken çalışmalar Trommsdorff ve arkadaşları (1983) tarafından yapılmıştır. Araştırmada Sosyal öğrenme kuramına göre, ergenlerin ebeveyn desteği ve cesaretlendirilmesinde kişiliğin iki yapısının (içsel kontrol ve iyimserliği) harekete geçirilerek ergenin gelecekteki hedeflerine yönelik olumlu tutumlar geliştirmesine ve hedeflerinin peşinden koşmasına liderlik ettiği görülmüştür. Bu hipotezlere göre ebeveynleri tarafından desteklenen ve cesaretlendirilen ergenlerin geleceğe yönelik daha iyimser oldukları ve gelecek yönelimlerini daha uzun vadeli ve farklı yapılandırdıkları savunulmaktadır. Başka bir çalışmada (Trommsdorff, 1986, p.125) ebeveyninden kabul gördüğüne ilişkin deneyimleri olan çocukların gelecek yönelimlerini daha olumlu gördüklerini belirtmiştir. Bununla beraber farklı yaş gruplarından ergenlerin, ebeveynlerinden sevgi gören ve desteklenen kişilerin daha inanan, umutlu ve olumlu gelecek yönelimi oluşturdukları, kendi geleceklerinde kişisel kontrollerine daha çok inandıklarını belirtmektedir (Seginer, 2009).

Ergenlerin geleceği planlamasında aile etkisi farklı şekillerde olabilir; sosyal bağlam etkisinde arabuluculuk yaparak, doğrudan modeller ve değerler önermek ve genç insanın geleceği için beklentilerini açık seçik ortaya koymak şeklinde olabilir. Bununla birlikte aile ilişkilerinin niteliği de az ölçüde doğrudan etkileyen bir faktördür. Örneğin, sosyal ekonomik statü etkisini aileden ayıran olgun ergenlerin, mesleki ve eğitimsel beklentilerinin ailelerinden algıladıkları ilişki düzeyinin daha destekleyici olduğu görülmüştür (Rosnati,1996) (Akt. Lanz ve Rosnati, 2001).

Ebeveyn desteği, (Kenny, Blustein, Chaves, Grossman, & Gallagher, 2003; McCabe & Barnett, 2000; Wall, Covell, & MacIntyre, 1999) ergenlerin geleceklerine bakışları ve beklenti gelişimlerinin farklılaşması açısından önemli bir faktör olarak bulunmuştur. Seligman ve Csikzentmihalyi (2000) ve Nurmi (1987) Negatif Ebeveyn meslek algısı ile gelecek yönelimi arasındaki ilişkide ebeveyn desteğinin tampon görevi gösteriyor olabileceğini belirtmektedir

Gelecek yöneliminde aile etkisi konusunda Nurmi (1989) ve (Nurmi ve Pulliainen,1991) ve Pulkkinen (1990); bir takım araştırmalar yapmışlardır. Üç araştırma da aile atmosferine farklı metodlar kullanarak ve farklı sorular sorarak odaklanmışlardır. Pulkkinen'in (1990) geçmişe dönük çalışmasında, yetişkinlerin ebeveyn-çocuk ilişkisinin ve çocukluklarında birlikte geçirdikleri zamanın olumlu anılar oluşturduğunu ve böylece gelecek için iyimser olduklarını, bununla birlikte ebeveyn ve çocuğun birlikte geçirmiş oldukları zamandaki anılarının, gelecek yöneliminin tüm yönleri ile pozitif ilişkili olduğu bulunmuştur. Birlikte zaman geçirmenin ne denli önemli olduğu,

ergenlerin gelecek yönelimlerinde annelerin etkisinin babalardan niçin daha çok olduğunu açıklayabilmektedir (Seginer, 2009). Trommsdorff ve arkadaşları, ve Nurmi ve Pulliainen (1991), ebeveyn etkisini araştırmışlardır. Ebeveynlerin 14-15 yaşlarındaki ergenlerin üzerinde tesirleri olduğu, ebeveyn kontrolünün ise ergenlik öncesinde 10-11 yaşlarında etkili olduğu görülmüştür. Bununla beraber 14-15 yaşlarında gelecek hakkındaki iyimserlik aile tartışmaları ile gelişirken, 10-11 yaşlarda iyimserliğin düşük düzeyde olmasının ebeveyn kontrolü ile ilişkili bulunmuştur. Böylece Trommsdorff'un bulguları ebeveyn yakın ilgisinin ve desteğinin olumlu etkisini gösterirken Pulkkinen, Nurmi ve Pulliainen'in bulguları ebeveyn kontrolü etkisinin ergenin gelecek yönelimini engellediğini göstermektedir (Seginer, 2009).

Laursen ve Collins (2009), ergenlik boyunca akran ilişkilerinin öneminin arttığı yönündeki popüler inançlara rağmen son 10 yılda yapılan araştırmaların ebeveynlerin hala ergen çocuklar için en önemli figür olmaya devam ettiklerini savunmaktadırlar (akt.Seginer ve Shoyer, 2012). Ebeveynlerin, ergenlerin gelecek yönelimindeki etkilerini barındıran 3 temel düşünce vardır;

a) ergenlerin yetişkinliğe geçişinde ebeveynler çocuklarının gelecekleri ile daha ilgili davranmakta ve çocuklarına gelecek yönelimi oluşturmada daha aktif olmaktadır.

b) ebeveyn araştırmaları "ebeveynlerin" varlıklarının geliştirildiğini, ampirik araştırmalar ise ergenlerin anneleri ile babalardan daha çok zaman geçirdiklerini göstermektedir.

c) Üç yapı modeli; gelecek yöneliminin, gelecek hakkındaki korku ve umutlarını içeren bilişsel yansıması olduğunu savunur. Bu bilişsel yansımanın motivasyonel güçler ve davranıştaki sonuçlarının ve gelecek yöneliminin gelişmiş motivasyonel bilişsel yansımaları ve davranışsal yapıları içerdiği kabul edilir. Motivasyonel yapı, bilişsel ve davranışsal yapıları, bilişsel yapılar da davranışsal yapıları etkiler. Bu model geliştirilmiştir ve farklı yaşam alanlarına uygulanabilir. Böylece bizler gelecek yöneliminin kavramsallaştırılmasını boyutsuz bir yapıdan, çok boyutlu bir yapıya geçirebilir, tematik yapısını sürdürebilmekteyiz (Seginer ve Shoyer, 2012).

Atkinson (1964) 'ın güdü kuramı ve gelecek yönelimi kavramı rehberliğinde üç değişken bu yapıda görülmektedir; bunlar beklenen yaşam olayları, umutların ve planların gerçekleşmesi beklentisi ve bireylerin gerçekleşme beklentisi taşıdıkları umut ve planlarının sorumluluğunu içsel kontrol olarak hissetmeleridir. Bilişsel yapı ise (1)

gelecek düşüncesi, umutlar ve korkuları, (2) bireylerin farklı yaşam alanları hakkında ne sıklıkla düşündüklerini içerir. Davranışsal yapı ise keşif ve taahhüt etme değişkenlerini içerir. Keşifin amacı; gelecekle ilgili fikirleri sınamak ve kişisel yetenek ve değerlerin, sosyal beklentilerin ve çevresel durumlardan hangilerinin uygun olduğudur (Seginer ve Shoyer, 2012).

Seginer (2008), farklı sosyo-kültürler arasında ergenlerin gelecekteki yaşam alanlarının, üç ana alanı içermekte olduğunu bu alanların yükseköğrenim, iş ve kariyer (araçsal alanlar), evlilik ve aile (ilişkisel alan) olduğunu belirtmektedir (akt. Seginer ve Shoyer, 2012).

Ebeveynlik, aile şartlarının sosyal-duygusal yönü ile de ilgilidir, ebeveynlerin fikirleri, inançları, tutumları, beklenti ve değerleri, aile şartlarının bilişsel yönünü oluşturur. Seginer ve Mahajna (2004), araştırmalarında algılanan ebeveyn inançlarının İsraili Müslüman kızların ve İsraili Ortodoks kızların gelecek yönelimini etkilediğini bulmuşlardır (Seginer ve Shoyer, 2012). Benzer bir bulguda Seginer (2006), Yamamoto ve Holloway (2010), ve Zhang (2011) araştırmalarında ebeveynlerin eğitimsel alanda katılımlarının, ebeveynlerin okul konularında ve gelecek planlarında istek ve konuşmalarının, ergenlerin akademik motivasyon ve başarıları üzerinde etkisi olduğunu göstermektedir (Seginer ve Shoyer, 2012).

Neblett (2006), ergen ebeveynlerinin başarılı deneyimlerinin, iş stresi, iyimserlik, kötümserlik ve gelecek hakkında umutlu olma durumu ile ilişkisi ve bu ilişkilerin ebeveyn desteği ile ilişkisi üzerine yaptığı araştırmasında ergen ebeveynlerinin başarılarının, kendi işlerini yapıyor olmalarının ve iş streslerinin, ergenlerin geleceklerini olumlu veya olumsuz algılamalarını belirlediğini, ebeveynlerinin amirsiz çalışıyor (dolaysız, aracsız) olmalarının, gelecekleri hakkında düşünen ergenlerin tatmin olma durumlarını ve özerkliğini arttırdığını göstermiştir. Ayrıca Neblett (2006), ebeveyn desteğinin, ergenlerin gelecek yönelimini doğrudan etkilediğini ve etkisinin dengeleyici rolü olduğunu bulmuştur.

Ergenlerin ebeveynlerinin işyerlerine gitmelerinin ve ebeveynlerinin meslekleri hakkındaki algılarının genellikle kendi gelecekleri hakkında nasıl düşünecekleri ile ilişkili olduğu görülmektedir. Kohn (1969), ebeveynin mesleğinin, çocuklukta artan ebeveyn değerleri ile ilişkili olduğunu ve ebeveynin kendi hedeflerini çocuklarına yansıttıklarını göstermiştir. Aracsız (self-directed) olmayı gerektiren mesleğe sahip ebeveynlerin, çocuklarına dışsal standartlardan daha çok içsel standartlar tarafından kontrol edilme davranışı kazandırma eğiliminde oldukları görülmüştür (akt. Neblett,

2006). Sonuç olarak ergenler temel planlama becerilerini ve başa çıkma stratejilerini ebeveynleri ile etkileşimlerinden öğrenirler (Lanz ve Rosnati, 2002).

2.6. Sosyo – Ekonomik Düzey

Sosyo-ekonomik statü genellikle psikologlarca kişinin sosyal sınıf düzeyinin gelir ve eğitim düzeyine dayandırılan bir ölçüm olarak tanımlanmaktadır. Sosyal sınıf farklı kişiler için farklı şeyler anlamına gelmektedir; SES belirgin bir tanımlamada daha bilimsel bir terim olarak kullanılmaktadır. SES' in doğuştan getirilen bir değer ölçütü olmadığını unutmamak gerekir, fakat bununla beraber baskın kültür bunun kişinin yansımaları olduğu eğilimini taşımaktadır. Sosyologlar, kişinin ne kadar para kazandığına ek olarak sosyal sınıfı belirleyen diğer en önemli faktörün, kişinin yaptığı işin prestiji olduğuna inanmaktadırlar (Davis ve Smith, 1994). Bir diğer araştırmacı (Jeynes, 2002), Sosyo-ekonomik statünün tipik olarak ailenin geliri, eğitimi, ve mesleği gibi bazı kombinasyonları yansıtan kapsamlı bir değişken olduğunu savunmaktadır (Akt.Sternberg ve Williams, 2009). Diğer bir deyişle aynı miktarda para kazanan iki kişinin meslekleri prestij olarak farklıysa sosyo-ekonomik statüleri değişebilmektedir. Hausen ve Warren, (1997), Warren, Hauser ve Sheridan, (2002) çeşitli mesleklerin yer aldığı bir SES indeksi geliştirmişlerdir. Hangi mesleğin daha prestijli olduğu hakkında herkesin bir fikri olmaktadır. Örneğin yeni yetme ergenler birçok starın yüksek prestijli bir işi olduğunu düşünürlerken aslında ebeveynleri bunun tam tersini düşünmektedirler (Akt.Sternberg ve Williams, 2009).

Sosyal sınıf veya sosyo-ekonomik statü, ebeveyn eğitim düzeyi, yüksek sosyo-ekonomik statü, yüksek gelir düzeyi ve prestij ile ilişkili olan bir fonksiyondur. Bu tanımlamaya dayanarak yüksek sosyo-ekonomik düzeyde profesyonel mesleği olan, üniversite eğitimi ebeveyni olan çocuklar, ebeveynleri eğitimsiz olan, vasıfsız işler yapan yada işsiz olan ebeveyn çocuklarından dolayısıyla daha fazla prestije sahiptirler. Araştırmalar göstermektedir ki, sosyo-ekonomik statüsü yüksek olan ebeveynler çocuklarının eğitiminde sadece ev ortamında değil (Hickman, Greenwood, ve Miller, 1995) aynı zamanda çocuklarının okullarıyla olan etkileşimlerinde de aktif olmayı içeren bir eğilimdedirler (Feuerstein, 2000) (Akt.Tuckman ve Monetti, 2013). Sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan ebeveynler eğitime sosyo-ekonomik statüsü yüksek olan ebeveynler kadar değer vermiyor değildir ancak bunun yerine okula giriş hakkını

kazanma konusunda yüksek SES ebeveynlerden daha az ilgilidirler (Gorski,2008) (Akt.Tuckman, ve Monetti, 2013).

Sosyo-ekonomik düzeyin gelecek yönelimini yordamada önemli bir değişken olduğu düşüncesi ile ergenlerin SED düzeyini belirlemek için Deniz ve ark.(2013) çalışmalarında SED'in belirlenmesine ilişkin olarak 9 değişken almışlar ve daha sonra kümeleme analizi yapmışlardır. Bu değişkenler ; “bir yıl içinde aile bireyleri tarafından eve alınan toplam okuma kitabı sayısı”, “anne-babanın sinema, tiyatro, konser, sergi, vb. sosyal etkinliğe katılma sıklığı”, “anne ve babanın eğitim düzeyi”, “anne ve babanın mesleği”, “ailenin aylık ortalama geliri”, “aileye ait ev olup olmaması” ve “aileye ait araba olup olmaması”dır. Deniz ve ark.(2013) yaptıkları analiz sonucunda “ev ve araba sahibi olma”, “anne ve baba mesleği” değişkenlerinin SED’i belirlerken karışık gruplar oluşmasına sebep olmasından ötürü etkili olmadığı anlaşılmıştır. Yapılan değerlendirme sonunda “gelir”, “anne eğitim düzeyi”, “baba eğitim düzeyi”, “anne-babanın sosyal etkinliğe katılma sıklığı” ve “bir yıl içinde eve alınan okuma kitabı sayısı” değişkenleri belirlenmiştir. Bu değişkenler, çalışmaya katılan katılımcıların alt, orta ve üst SED gruplarına ayrılmasında heterojenlik, katılımcıların kendi içinde de homojenlik durumu oluşturmuştur. Deniz ve ark.(2013) araştırmalarında SED i belirlemek için değişken olarak sadece gelir değişkenini ele almamış aynı zamanda, sosyal etkinliklere katılım, kitap okuma gibi değişkenlerin de ele alınması ile ekonomik düzeyin değil, sosyo-ekonomik düzeyin belirlenmesini amaçlamışlardır.

Bu araştırmada “gelir”, “anne eğitim düzeyi”, “baba eğitim düzeyi”, “anne-babanın sosyal etkinliğe katılma sıklığı” ve “bir yıl içinde eve alınan okuma kitabı sayısı” değişkenleri olmak üzere beş değişken SED düzeyini belirlemek için bilgi formuna alınmıştır. Çalışmaya katılan ergenler grup içinde homojen; SED durumlarına göre ise heterojen olan alt, orta ve üst gruplara ayrılmışlardır.

2.7. İlgili Araştırmalar

Ulkemizde bu konuda yapılmış çalışmalara bakıldığında Oner'in (2000a; 2000b; 2001; 2002) romantik ilişkiler konusunu araştırdığı görülmektedir. Gelecek yöneliminin, akademik başarı ilişkisi (Bembenutty ve Karabenick, 2004; DeVolder ve Lens, 1982), sosyoekonomik durum ilişkisi (Schmidt, Lamm, ve Trommsdorff, 1978) ve riskli davranışlardan uzak durmak (Mahon ve Yarcheski, 1994; Strathman, Gleicher, Boninger ve Edwards, 1994) gibi olumlu sonuçlarla ilişkili olduğuna ilişkin araştırmalar

yapılmıştır (Akt.Edwards, 2007). Bu bağlamda ölçülen gelecek zaman yöneliminin, karşı cinsle ilişkiler bağlamında ele alınan özel duruma özgü yönelimden farklılık gösterdiği ve kendini çevreye uyarlama yönelimi düşük olan kişilerin ilişkilerini daha uzun süreli düşünme eğiliminde oldukları bulunmuştur. Steinberg ve ark.(2009) Gelecek yöneliminin genellikle ergenlik döneminde arttığını ancak bireylerin geleceğe doğru oryante olma becerilerinde anlamlı farklılıklar olduğunu belirtmiştir (Hamilton, Connolly, Liu, Stange, Abramson, ve Alloy, 2014).

2.7.1. Gelecek Yönelimi ve İyimserlik Araştırmaları

Olumlu benlik kavramına sahip olan ve geleceğe ilişkin inançlarını ve yeteneklerini daha içselleştirmiş olan ergenlerin, olumsuz benlik kavramına (Nurmi ve Pulliainen, 1991) sahip ergenlerden daha fazla iyimserlik düzeyine (Nurmi, 1989; Trommsdorff, 1994) sahip oldukları görülmüştür (akt.Lanz ve Rosnati, 2002). Ergenlerin, geleceğe doğru pozitif ya da iyimser yönelime sahip olmalarının, karar almalarında yardımcı olacağı ve onları yetişkinliğe hazırlayacağı yönünde (Lanz, Rosnati, Marta, & Scabini, 2001; Nurmi, 1991; Trommsdorff, 1983) yapılmış araştırmalar vardır (Akt.Neblett, 2006).

Ergenlerin büyük çoğunluğunun kendi gelecekleri hakkında iyimser olduklarını gösteren araştırmalar bulunmaktadır (Poole ve Cooney, 1987). Ergenlerin tipik olarak gelecek yönelimine ilişkin ilgi ve umutlarının eğitim, meslek ve aile gibi yetişkinlikteki anahtar rollere odaklandıkları, bununla beraber eğlence, boş zaman aktivitelerine ve seyahatlere (Nurmi,1991) ilgilerinin olduğu, gelecekle ilgili amaçların ise yaşla beraber arttığı (Nurmi,1989) görülmektedir (Nurmi, 2002).

Chang ve Sanna, (2003) ve Peterson (2000)'ın araştırmalarında iyimserlik ve umut gibi pozitif etkilenme; azimli olma, etkili problem çözme, akademik ve mesleki başarı durumunun, kişinin geleceğe olumlu bakabilmesini sağladığı, buna karşın karamsarlık gibi negatif etkilenmelerin; depresyon, başarısızlık ve pasifize edilme durumları ile ilişkili olduğu görülmektedir (Akt.Neblett, 2006).

Routledge ve Arndt (2005), gelecek odaklı bireylerin, karar verme sürecinde, mevcut davranışlarının, gelecekteki sonuçlarını dikkate alma olasılıklarının daha yüksek ve geleceklerini daha iyimser düşünen ve daha duyarlı bireyler olduklarını, dolayısıyla gelecek yönelimi yüksek olan bireylerin, sorun davranışlara katılma olasılıklarının

düşük olduğunu, çünkü bu davranışların geleceklerini riske edebileceğini bildiklerini belirtmektedirler (Chen ve Vazsonyi, 2013).

Son zamanlarda yapılan araştırmalar (Chang ve ark. 2013; Chin ve Holden 2013; Hirsch ve ark.. 2007) geleceğe yönelimin, depresyon ve İntihar davranışlarına karşı koruyucu bir faktör olabileceğini göstermektedir. İyimserlik, depresyon ile negatif ilişkili (Chang,1998a, 1998b; Dunn, 1996; Given ve ark., 1993; Hooker, Monahan, Shifen, Hutchinson, 1992; Lightsey ve Christopher, 1997; Marshall ve Lang, 1990; Ridder, Schreurs, ve Bensing, 2000; Scheier ve Carver, 1992) ve yaşam doyumu ile pozitif ilişkili bulunurken (Chang, 1998a, 1998b, 2002, Curbrow, Sommerfield, Baker, Wingard, ve Legro, 1993) umut ile depresyon negatif ilişkili (Chang, 2003; Chang ve DeSimone, 2001; Kwon, 2000) umut ve yaşam doyumu pozitif ilişkili bulunmuştur (Bailey ve Sneyder, 2007; Chang, 1998c, 2003; Gilman, Dooley ve Florell, 2006) (Akt.Wong ve Lim, 2009). İyimserlik ve umut arasındaki kavramsal ve ampirik benzerlikler nedeniyle, aynı çalışmadaki iki benzer yapının sonuçlarını ne kadar iyi tahmin ettiğinin “test edilebilmesi” “önemlidir.

Dougall, Hyman, Hayward, McFeely ve Baum, (2001), travmatik olaylar yaşayan kişilerin sıkıntıları ile iyimserlik arasında ilişki buldukları çalışmalarında, “sosyal desteğin” aracı olarak görüldüğünü, benzer şekilde Trunzo ve Pinto nun (2003) ise erken safhada göğüs kanseri olan hastaların iyimserlik ve üzüntü ilişkisine baktıkları çalışmalarında da sosyal destek aracı rolünde bulunduğunu (Akt. Karademas, 2006).

2.7.2. Gelecek Yönelimi ve Ebeveyn Desteği Araştırmaları

Aile atmosferi ve ebeveyn ilişkileri, ergene bir aile hayatı modeli önermekte, ergenlerin gelecekteki kendi ailelerini planlamalarında motive edici olmaktadır. Bununla birlikte aile bağlamı, ergenler için geleceği içselleştirmeleri ve iyimser bakmaları için bir temel oluşturmalarını da sağlar (Lanz ve Rosnati, 2001). Dreher ve Oerter’in (1986) araştırma sonuçları, ergenlerin öznel olarak hissettikleri ebeveyn desteğinin, ciddi yaşam görevleri ile başa çıkmalarında çok önemli olduğunu aynı zamanda, ergenlerin kendi gelecekleri hakkında düşünmelerini, iyimserliklerini (Pulkinen,1984) ve içselleştirmelerini (Trommosdorff ve ark., 1978) arttırdığı bulunmuştur (Akt.Lanz ve Rosnati, 2001).

Aile-çocuk etkileşiminin ergenler üzerinde olumlu sonuçları olduğu görülmüştür. Örneğin ailesi ile olumlu etkileşimi olan kilolu ergenlerin ve kilo riski

taşıyan ergenlerin, psikolojik iyi oluşlarını geliştirdikleri bulunmuştur. Maddux ve arkadaşları (1986), yetişkinlik öncesi tüm yaşam aşamalarını incelerken çocukluk ve gençlik alanında kullanılan pozitif kuram ve araştırmaların gelişimsel bir perspektif içermesi gerektiğini, çocukluk dönemine odaklanmanın önemli olduğunu çünkü çocukların gelecekte yetişkin olacaklarını savunmaktadır.

Önceki çalışmalarda Pulkkinen (1984), ebeveyn desteğinin, ergenlerin gelecek hakkında düşüncelerini içselleştirmelerini sağladığı ve iyimserlik düzeylerini arttırdığını belirtmektedir. Nurmi (1989) ve Poole ve Cooney (1987) gençlerin kişisel gelecekleri hakkında iyimser olduklarını belirtmişlerdir. Benzer şekilde Seginer (1992), Lanz ve Rosnati (2002), Confalioieri (2002) ve Malmberg (2002) de araştırmalarında genellikle ergenlerin, geleceklerine ilişkin iyimser olduklarını göstermektedir (akt. Nurmi, 2005).

Bazı araştırmalar ebeveyn desteğinin, ergenlerin gelecek yönelimleri ile babalarının işini algılamaları konusunda nasıl aracı olabileceğini sınamıştır. O'Connor (1997), ergen ebeveyninin işle ilgili istenmeyen bir deneyim yaşama durumunda (iş kaybı gibi..) bu durumun ergenin kendi kişisel yaşamı ile ilgili algısında bir farklılık oluşturacağını belirtmektedir (Akt.Neblett ve Cortina, 2006).

Irwin (2009) çalışmasında, genç ergenlerin sosyal destek ve akademik motivasyonlarının sosyal sınıflar arasında açık şekilde sabit olduğunu ve eğitimsel beklentilerinin ise ailelerinin eğitimsel altyapısı ve buldukları sosyal sınıf tarafından kuvvetli ölçüde şekillendiğini ifade etmişlerdir. Irwin aynı çalışmada ergenlerin yüksek eğitim beklentilerinin ve akademik motivasyonun, ebeveynlerinin eğitimsel geçmişi tarafından kontrol edildiğini, yüksek öğrenim görmüş ebeveyni olan ergenlerin %51 nin üniversiteye başvurma düşüncesinde olduğunu belirtmiştir.

Turtiainen ve ark.(2007) gençlik araştırmalarının ergenlerin aile içi yaşamlarına ve gençlerin aile yaşamına ilişkin görüşlerine yeteri kadar önem vermediklerini savunmaktadır. Nitel ve nicel araştırma verileri Finlandiya'daki 15 yaş ergenlerin ebeveynleri ile arasında yüksek düzeyde sıcak ve yakın ilişkiye değer verdiklerini, ve aile ilişkilerini iyi buluyor olmalarının iyi oluşları için önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Bulgular doğrultusunda ergenlerin sosyal bağlantılarının önemli olduğunun algılanması ile birlikte, genç insanların sosyal bağlanma ve ilişkilerinin, iyi oluş düzeylerini arttırdığı açıktır.

2.7.3. Gelecek Yönelimi ve Umut Araştırmaları

Diğer taraftan çocuklarda “umut düzeyi”ni araştıran çalışmalar artmaktadır. Bir dizi çalışma, çocukların umut düzeyinin, okul-ilişkili başarıyı az çok yordadığını göstermektedir. Worrell ve Hale (2001) araştırmalarında ergenlerin umut düzeyi yüksek olanların, umut düzeyi düşük olan ergenlerle karşılaştırıldıklarında okuldan ayrılma riskinin daha az olduğunu bulmuşlardır (Akt. Lopez ve Snyder, 2009). Gilman, Dooley ve Florell (2006), gençleri düşük, ortalama ve yüksek düzeyde umut grubuna ayırdıkları araştırmalarında, yüksek umut grubundaki gençlerin tüm ölçümlerde (kişisel uyum, yaşam doyumu, ve öz bildirim ölçümlerinde) düşük ve ortalama umut düzeyindeki gençlerden farklılık gösterdiğini, umut düzeyi yüksek olan bu ergen gruplarının okul stresi ve psikolojik stresi daha az yaşarken, yaşam doyumunu yüksek düzeyde yaşadıkları belirtmişlerdir.

Snyder araştırmasında (1994), çocukların kendi bildirimlerine dayalı “umut” ölçümlerinde, yeterlikleri ile umut düzeylerinin pozitif ilişkili olduğunu ve bununla birlikte umut düzeyi yüksek çocukların, umut düzeyi düşük olanlara göre kendileri hakkında daha pozitif hissettikleri ve daha az depresif olduklarını belirtmişlerdir (Akt. Lopez ve Snyder, 2009).

Hinton-Nelson, Roberts ve Snyder (1996) liseye yeni başlamış çocuklarla yaptıkları araştırmalarında şiddete maruz kaldığı belirlenmiş olanların daha az umut taşıdıklarını belirtmişlerdir. Bununla beraber bu çalışmada katılımcılardan şiddete tanıklık etmiş fakat kişisel olarak ya da dolaylı şekilde şiddeti daha az deneyimlemiş olan çocuklar daha yüksek düzeyde umut taşıdıklarını ve umut düzeyi yüksek olan çocukların şiddet sonucu öleceklerine dair inançlarının düşük düzeyde olduğunu bildirmişlerdir (Akt. Lopez ve Snyder, 2009).

Snyder (2000), umut kuramında, umudu; hedefe bağlı yeteneklerin nispeten kalıcı, çapraz durumsal öznel değerlendirmelerini yansıtan, bireysel farklılık değişkeni olarak kavramsallaştırmıştır. Bazı araştırmacılar Horton ve Wallander (2001), Lewis ve Kliewer, (1996) umut düzeyi yüksek olan bireylerin, ciddi yaşam stresiyle karşı karşıya kaldıklarında başa çıkma stratejilerini adapte etmeyi öngörme ve üstlenmede daha iyi olduklarını belirtmişlerdir (akt. Valle ve Huebner, 2006).

Araştırmalar, umudun, iyimserlik ve öz yeterlik arasında güçlü ilişkileri olduğunu göstermektedir (Feldman ve Kubota, 2015; Snyder ve ark.1991). Aslında bazı akademisyenler (Peterson ve Seligman, 2004) umudu ve iyimserliği basit olarak tek bir

yapı içinde birleştirmeyi seçmişlerdir. Kavramsal çakışmalar gözönüne alındığında, iyimserlik umudun sağladığı sonuçların birçoğuyla ilişkilendirilmelidir ve araştırmalar iyimserliğin baş etme, hedefe ulaşma ve iyi oluş göstergeleri ile olan ilişkisi açısından umutla benzer olduğunu göstermektedir. Bazı araştırmacılar (Aspinwall ve Taylor, 1992; Carver, Scheider ve Weintraub; 1989, Scheier, Weintraub ve Carver, 1986) İyimserlerin aktif, sorun odaklı başa çıkma yöntemini kullanma ihtimallerinin yüksek olduğunu, hedeften geri çekilme ve kaçınma ihtimallerinin ise daha az olduğunu gösteren çalışmalar yapmışlardır (akt.Rand ve ark, 2011).

Rand ve ark. (2011) Hukuk fakültesi öğrencilerini umut ve iyimserlik açısından değerlendirmiştir. Path analizi umudun değil, iyimserliğin ilk dönemi tahmin edebildiğini göstermiştir. Başka bir çalışmada Rand (2011), okul gibi yüksek kontrollü durumlarda umudun performans ve iyi oluşu iyimserlikten daha güçlü bir yordayıcı olabildiğini belirtmiştir. Levi, Einav, Ziv, Raskind, ve Margalit (2013) benzer şekilde, umudun, onuncu sınıf öğrencilerindeki not beklentilerini dolaylı olarak tahmin ettiğini bulmuşlardır (akt.Feldman ve Kubota, 2015).

Risk grubundaki çocuklarda umut düzeyini inceleyen bir araştırmada Hagen, Myers ve Mackintosh (2005) hapisteki annelerin 6 ila 12 yaşlarındaki çocuklarında umut, algılanan sosyal destek ve problemlerin içselleştirilmiş davranış ve dışsallaştırılmış davranış ilişkisinde umut ve algılanan sosyal destek pozitif ilişkili, umut ile içselleştirilmiş ve dışsallaştırılmış davranışlar ise negatif ilişkili bulunmuştur. Bununla birlikte umut, sosyal destek ve stres düzeyi kontrol altına alındıktan sonra da içsel ve dışsal problemleri yordamaya devam etmiştir.

Artar (2003) İzmit'te deprem felaketini yaşamış olan 14-17 yaş ergenlerin böyle bir travmatik yaşantı sonrasında gelecekle ilgili planlamalarını nasıl belirlediklerini araştırmıştır. İçerik analizi kullandığı araştırma sonucunda bu ergenlerin, gelecekle ilgili plan sayısının yaşlılarına göre çok olduğu, planların ise çoğunlukla yaşadıkları yerden farklı bir yerde yaşamayı amaçladıklarını bulmuştur.

Wight ve ark. (2006) algılanan sosyal desteğin, sosyo-ekonomik açıdan dezavantajlı bölgelerde ergen suçluluğuna karşı daha koruyucu etkiler yarattığını bulmuşlardır (Akt.Chen ve Vazsonyi, 2013).

Ishii-Kuntz (1987), farklı yaş gruplarından oluşan 3692 kişilik bir örneklem grubuna sosyal destek kaynaklarını belirlemek amacıyla, yaşamdan beklentilerinin ve yaşam doyumu düzeylerinin sorulduğu araştırmasında kişisel iyi olma durumunu

etkileyen sosyal destek kaynaklarının birincil derecede aileden algılanan destek, ikinci derecede ise arkadaşlardan algılanan destek olduğunu ortaya koymuştur.

Araştırma raporları ergenlik döneminde sadece ebeveynlerin değil aynı zamanda akran grubunun da ergenlere rehberlik etmekte olduğunu göstermektedir. Ebeveyn-ergen uyumunu araştıran birçok çalışma olmasına rağmen, ebeveyn ve ergenlerin geleceğe yönelimi arasındaki “ilişkiyi” test eden iki çalışma yapılmıştır. Bunlardan Malmberg’in (2005), bulguları, ergenlerin geleceklerini planlamalarında kendi akran gruplarının çok önemli olduğunu gösterir. Okul arkadaşları ve diğer akranlar örneğin “okul rolü” gibi gelecekle ilgili konularda fikir edinmede ergene olağanüstü bilgi sağlayan çok önemli kaynaklardır. İkinci olarak Shoyer (2006), üç yapı modelini kullanarak yaptığı çalışmasında, annelerin ergenlerin geleceğe yönelimleri üzerindeki etkilerinin hem bileşen hem de alan adına özgü olduğunu göstermiştir. Üç yapı modeli; gelecekle ilgili umut ve korkuların belirtilen geleceğin bilişsel yansıması olarak kavramsallaştırılan boyutsuz bir yaklaşım olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle annelerin motivasyonel bileşenleri ergenlerin motivasyonel bileşenlerini etkilememekle birlikte, annelerin bilişsel bileşeni ergenlerin iş, kariyer, evlilik ve aile alanlarının bilişsel bileşeni üzerinde doğrudan etkiye sahiptir (Seginer ve Shoyer, 2012).

Benzer şekilde Salmela-Aro’nun sonuçları kişilerarası ilişkilere odaklanmış olan genç insanların, diğer alanlarda farklı amaçlara odaklanmış gençlere göre yüksek düzeyde öznel iyi oluş gösterdiklerini ve bu gençlerin eğitimleri sonrasında iş bulma konusunda biraz daha fazla başarılı olduklarına işaret etmektedir (Nurmi, 2001).

Sonuç olarak ergenler temel planlama becerilerini ve başa çıkma stratejilerini, ebeveynleri ile etkileşimlerinden öğrenirler. Aile ilişkileri bağlamının ergenlerin gelecek yönelimi üzerindeki etkisi ile ilgili olarak İtalya’da yapılmış bir çalışmada (Rosnati,1996), ebeveyn-çocuk iletişiminin niteliği ve ebeveyn desteğinin anne-çocuk ilişkisinde eğitimde ergenlerin istek düzeyleri üzerinde etkisi olduğu görülmüştür. Bu, destekleyici bir aileye mensup ergenlerin, iş alanında ileriye yönelik görüşlerini yüksek tuttıkları ve başarılı, prestijli bir pozisyonu talep ettikleri anlamına gelmektedir (Lanz ve Rosnati, 2002).

Son yıllarda bir dizi araştırma ergenlerin psikososyal fonksiyonlarında ilişkisel desteğin önemini vurgulamaktadır. Gerçekten aile ve sosyal desteğin, madde bağımlılığı gibi davranışsal problemler (Wills ve Clearly, 1996) ,duygusal problemler, suçluluk (Windle,1992) ve düşük benlik saygı düzeyinin negatif ilişkili olduğu görülmüştür (Akt. Lanz ve Rosnati, 2002).

Aneshensel ve Rosen (1980), ergenlerin yaşam planlarında ebeveynlerin, özellikle de annelerin anlamlı bir etkisi olduğunu belirtmektedir (Akt. Ekas, Lickenbrock, Whitman, 2010). Benzer bir çalışmada Nurmi (1987), annelerin yaşam planlama düzeyinin, ergenlerin eğitimsel planları ile pozitif ilişkili olduğunu ve gelecek planlamasının temelde aile bağlamında öğrenildiğini göstermektedir. Nurmi ve Pulliainen (1991), aktif aile etkileşiminin, ergene aile yaşamı için olumlu bir model sağladığını ve ergenin gelecekteki kendi evliliği ve ailesi için onu cesaretlendirdiğini belirtmektedir. Brown (1990) ise, ergenlerin uzun dönemli planlarına ilişkin olarak okul veya meslek seçiminde akranlarına oranla ebeveynleri ile daha çok fikir alışverişinde bulduklarını belirtmektedir. Pulkkinen (1990), ailede uyumlu bir yaşam ritmi olması, normların açıklanması ve çocukların fikirleri üzerinde tartışılarak bilgi alışverişinde bulunulması gibi çeşitli aile etkileşimlerinin, ergenin geleceğe yönelik iyimserliğini yordayıcı olduğunu belirtmektedir (Akt. Nurmi, 2001). Aynı zamanda Nurmi (1989), olumsuz ev ortamında bulunan büyük ergenlerin, olumlu ev atmosferinde bulunanlara oranla daha çok planlama yaptıklarını belirtmektedir. Benzer şekilde Nurmi ve Pulliainen (1991) aile tartışmalarının orta ergenlikte iyimserliği etkilediğini belirtmektedir (Akt. Nurmi, 2001).

III. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, evren ve örneklem, ölçme araçları, değişkenlerin tanımlanması ve veri çözümlemesinin nasıl yapıldığıyla ilgili bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırma Modeli

Yapılan bu çalışma korelasyonel bir araştırmadır. Korelasyonel yöntemde araştırmacı, birden çok değişken arasındaki ilişkiyi, değişkenleri hiçbir şekilde etkilemeden araştırmaya çalışmaktadır. Korelasyonel araştırma yönteminin, değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmesinde çok önemli bilgiler sağlayan araştırmalar olduğu söylenebilir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008).

Bu araştırmada, ergenlerin öznel iyi oluş, umut, ebeveyn desteği ve iyimserlik durumları ile gelecek yönelimleri arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışıldığı için ilişkisel tarama yöntemlerinden korelasyonel araştırma deseni kullanılmıştır. Yordayıcı korelasyonel araştırma yönteminde araştırmacı bir değişkenin bilinen bir değeri olarak ifade edilen yordayıcı değişken ile ölçüt değişken olarak adlandırılan diğer değişkenin bilinmeyen değerini belirlemeye/ yordamaya çalışmaktadır. Ele alınan değişkenlerin arasındaki ilişki düzeyinin yüksek olması, yordama gücünün iyi olduğuna işaret etmektedir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2008).

Araştırmada; gelecek yönelimi, umut, iyimserlik, öznel iyi oluş, algılanan ebeveyn desteği ve sosyoekonomik düzey değişkenleri arasındaki ilişkiyi belirten bir model oluşturulmuş ve bu ilişki yapısal eşitlik modellemesi ile belirlenmeye çalışılmıştır. Yapısal eşitlik modeli çalışmaları, araştırmacı tarafından farklı değişkenlerin ilişkilerini ve birbirini yordama gücünü test eden, kuramsal olarak bir altyapıya dayanarak tasarlanarak oluşturulmuş bir modelin denenmesini amaçlayan araştırmalardır. Yapısal eşitlik modeli (YEM) araştırmacının tasarlamış olduğu modelin kuramsal yapısının değişkenler arasındaki nedenselliğe ilişkin ipucu sağlar. Fakat bu çalışmalarda değişkenler arasında olduğu varsayılan ilişki düzeyine bakılmadan önce araştırmada ele alınan değişkenlerin oluşturulan model(ler) test edilmelidir. Özetle, Doğrulayıcı faktör analizinde yapılageldiği gibi tasarlanan kuramsal modeldeki her değişkenin veri tarafından doğrulanması yapıldıktan sonra, tasarlanan modeldeki

değişkenlerin arasındaki ilişki düzeylerine ve birbirlerini yordama gücüne bakılmaktadır (Şimşek, 2007).

3.2. Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evrenini, Ankara'nın Çankaya ilçesindeki öğrenciler oluşturmaktadır. 2013 - 2014 öğretim yılında, 5 resmi ilköğretim okulunun 6.7.8. sınıfında okuyan öğrencilerden oluşan bir örneklem üzerinden yürütülmüştür. Araştırmada seçkisiz olmayan amaçsal örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçsal örnekleme yöntemi, yapılacak araştırmada amaca göre bilgi açısından geniş imkanlar sunar ve çalışmanın detaylandırılmış şekilde incelenmesine imkan sağlamaktadır (Büyüköztürk ve diğ., 2008).

Maksimum çeşitlilik örnekleme; örneklemin problemle ilgili olarak kendi içinde benzeşik farklı durumlardan oluşturulmasıdır. (Büyüköztürk, 2012). Bu örneklemede, çalışmanın amacı gözönünde bulundurularak çalışmanın uygulanacağı değişik koşullar saptanır. Bu açıdan çalışmada araştırmanın amacı çerçevesinde ortaokullarda öğrenim gören öğrencilerin sınıf düzeyleri (6.7.ve 8.sınıf) ve sosyo-ekonomik değişkenler açısından dağılımları (alt, orta ve üst) çeşitlilik alanı olarak belirlenmiştir. Araştırmanın verileri, bu çeşitlilik alanları göz önünde bulundurularak ayrıca öğrencilere uygulama ve okullara ulaşım kolaylığı dikkate alınarak seçilmiş olan 5 okulda ve bu okullarda öğrenim gören 300 öğrenciden toplanmıştır. Öğrencilerin sınıf düzeyi açısından dağılımı Çizelge 1' de verilmiştir.

Çizelge 1

Öğrencilerin Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımları

Sosyo ekonomik düzey	Sınıf düzeyi	sayı	Yüzde
alt	6.sınıf	48	36,6
	7.sınıf	55	42
	8.sınıf	28	21,4
orta	6.sınıf	22	27,5
	7.sınıf	25	31,3
	8.sınıf	33	41,3
üst	6.sınıf	22	24,7
	7.sınıf	28	31,5
	8.sınıf	39	43,8

Öğrenci ailelerinin SED değişkenleri açısından gelir ve etkinlik sıklığı dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir. Öğrenci ailelerinin sosyo -ekonomik düzey açısından sınıflandırılmasında başka çalışmalarda da SED belirlemede kullanılan gelir düzeyi, anne ve babanın okul eğitim seviyesi, ebeveynlerin sinema, tiyatro gibi birtakım sosyal etkinliklere katılması ve yıl boyunca haneye alınmış olan kitap sayısı (Deniz, Türe, Uysal ve Akar, 2013) değişkenleri dikkate alınmıştır. Öğrenci ailelerinin gelir ve etkinlik sıklığı dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Çizelge 2.

Öğrenci Ailelerinin Gelir ve Etkinlik Sıklığı Dağılımı

Sosyoekonomik düzey	Gelir düzeyi			Sosyal etkinlik sıklığı		
		Sayı	Yüzde		Sayı	Yüzde
alt	2000TL ve altı	127	96,9	ayda 0-1	121	92,4
	2001 TL-3499TL	3	2,3	Ayda 2-4	10	7,6
	3500TLve üstü	1	0,8	Ayda 5 ve üzeri	0	0,0
orta	2000TL ve altı	0	0,0	ayda 0-1	20	25
	2001 TL-3499TL	68	85,0	Ayda 2-4	41	51,3
	3500TLve üstü	12	15,0	Ayda 5 ve üzeri	19	23,8
üst	2000TL ve altı	0	0,0	ayda 0-1	0	0,0
	2001 TL-3499TL	4	4,5	Ayda 2-4	29	32,6
	3500TLve üstü	85	95,5	Ayda 5 ve üzeri	60	67,4

Çizelge 2'ye göre araştırmaya katılan öğrencilerin alt sosyo-ekonomik grubu olarak gruplanan kısmının % 96,9 ' u ayda bir kere ya da hiç sosyal etkinliğe katılmamaktadır. Alt sosyo-ekonomik grubun sadece %2,3'ü ayda 2-4 kez sosyal etkinliğe katılırken, orta Sosyo-ekonomik grup olarak aldığımız grubun sosyal etkinliklere katılım sıklığı ayda 2 -4 kez katılanlar % 51,3 olarak görülmüştür. Yine Orta Sosyo-ekonomik grup olarak aldığımız grubun sosyal etkinliklere katılım sıklığı ayda 5 ve üzeri olanların % 23,8 olduğu görülmüştür. Üst sosyo-ekonomik grubun etkinlik sıklığı 2-4 olan grup % 32,6 iken, etkinlik sıklığı 5 ve üzeri olan grup % 67,4 dür.

Çizelge 3.

Öğrenci Ailelerinin Meslek ve Eğitim Düzeyleri

		anne eğitim		baba eğitim	
SED	Eğitim düzeyi	sayı	yüzde	sayı	yüzde
alt	Okuryazar değil	7	5,3	3	2,3
	okuryazar	10	7,6	3	2,3
	ilkokul	59	45,0	43	32,8
	ortaokul	30	22,9	34	26,0
	lise	25	19,1	48	36,6
orta	Okuryazar değil	2	2,5	0	0,0
	okuryazar	1	1,3	0	0,0
	ilkokul	6	7,5	5	6,3
	ortaokul	13	16,3	5	6,3
	lise	41	51,3	33	41,3
	üniversite	17	21,3	37	46,3
üst	ilkokul	5	5,6	0	0,0
	ortaokul	4	4,5	0	0,0
	lise	40	44,9	3	3,4
	üniversite	40	44,9	86	96,6
SED	Meslek	Anne meslek		baba meslek	
alt	çalışmıyor	108	82,4	0	0
	memur	16	12,2	16	12,2
	işçi	7	5,3	8	6,1
	serbest	-	-	107	81,7
orta	çalışmıyor	38	47,5	0	0
	memur	27	33,8	43	53,8
	işçi	15	18,8	5	6,3
	serbest	-	-	32	40
üst	çalışmıyor	20	22,5	0	-
	memur	19	21,3	72	80,9
	işçi	50	56,2	6	6,7

Çizelge 3.'te öğrencilerin anne ve babalarının eğitim ve meslek durumları görülmektedir. Buna göre alt SED grupta annelerin eğitim durumunun % 45 oranında ilkökul , %19 oranında lise mezunu olduğu, Orta SED grubunda ise ilkökul mezunu olan annelerin % 7,5 lise mezunu anne oranının ise % 51 olduğu görülmektedir. Üst SED grubunda annelerin %45' inin üniversite, ve %45'inin de lise mezunu olduğu görülmektedir. Baba eğitiminde ise alt düzey SED grupta %32' sinin ilkökul mezunu

olduğu, orta Sed grubunda %46' sının üniversite mezunu olduğu, üst sed grubunda ise %96,6' sının üniversite mezunu olduğunu görmekteyiz. Anne-baba meslek düzeylerine baktığımızda ise alt SED grupta annelerin %82,2 'sinin çalışmadığı görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

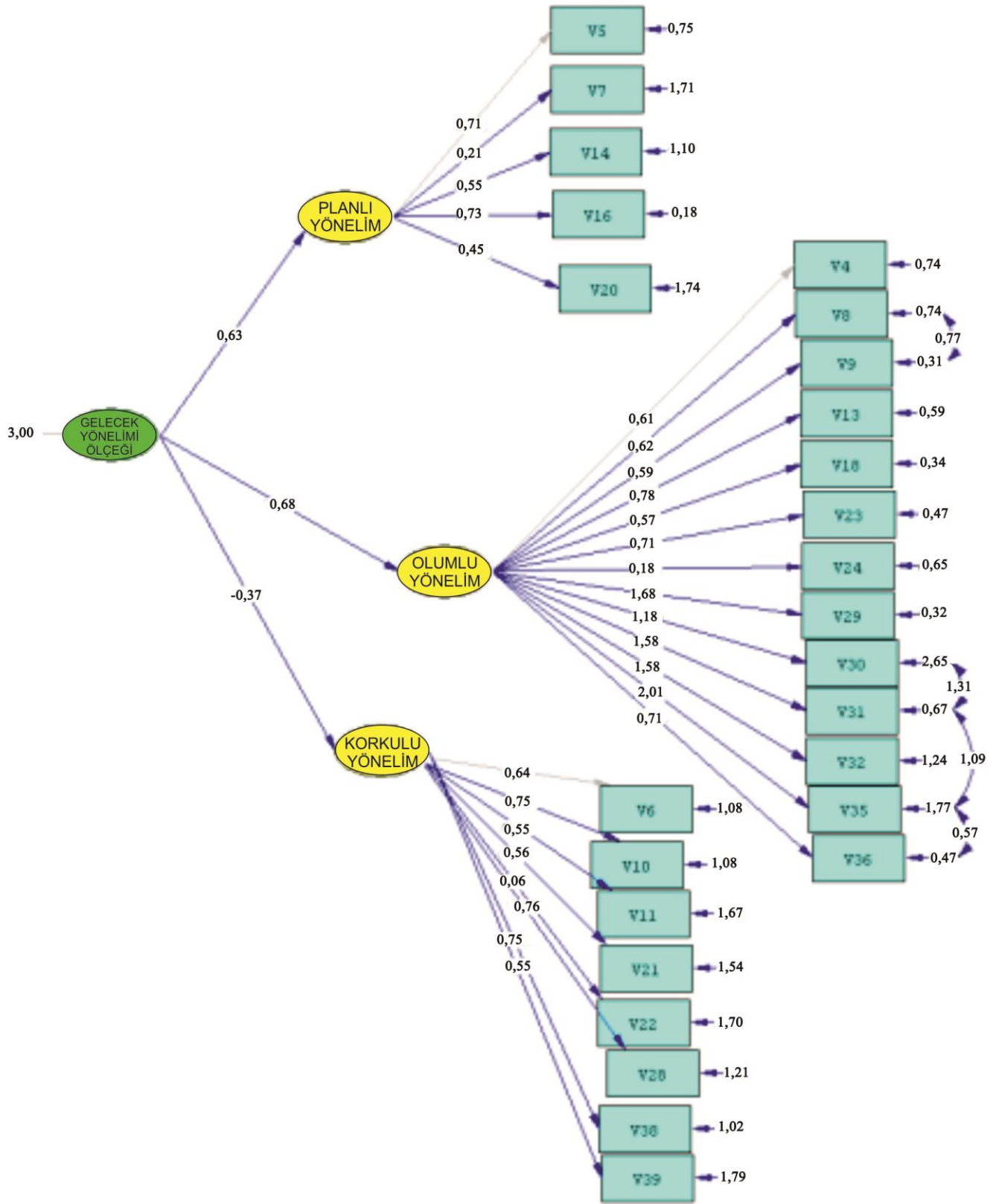
Araştırmada uygulanan veri toplama araçları ve bu araçların özellikleri aşağıda verilmiştir.

3.3.1. Geleceğe Yönelik Tutum Ölçeği (GYTÖ):

Geleceğe yönelik tutum ölçeği, Edwards(2007) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, olumlu (positive), korkulu (fearful) ve planlı yönelim (planful) olmak üzere 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek iki form halinde geliştirilmiştir. Uzun formu 40 maddeden, kısa formu ise 26 maddeden oluşmaktadır. Bu araştırmada 26 maddelik kısa formu kullanılmıştır. Gelecek yöneliminin olumlu yönelimi olarak nitelendirilen ilk boyutu; geleceğe ilişkin olumlu bakış açısı taşımayı, gelecekte başarılı olmayı, aileye sahip olmayı, iyi bir iş ve arkadaş ağının olacağına ilişkin hedeflerini ifade eden maddeleri içermektedir. Bu boyutun ölçek maddeleri (4,8,9,13,18,23,24,30,31,32,35,36) dır. Bu boyutta en yüksek faktör yüküne sahip maddeler şunlardır. “Gelecekte daha güzel işler yapacağıma inanıyorum” “Gelecekte iyi bir evliliğim olacağına inanıyorum” (.94) ve “Gelecekte daha başarılı olacağıma inanıyorum”(.68). “Gelecekte güzel bir aile kuracağıma inanıyorum” (.89) .Bu faktör toplam varyansın % 37.17'sini açıklamaktadır. Gelecek yönelimi kavramının ikinci boyutu olan korkulu yönelim gelecekte ne olacağından emin olamama, rahatsız olma, geleceğe karşı korku, endişe hissetmek ile ilgilidir. Bu boyutun ölçek maddeleri (6,10,11,21,22,28,38,39) ve faktör yükü yüksek maddeleri şunlardır. “Geleceğin bilinmezliği beni kaygılandırıyor”(.86), “Hayatın bana ne getireceğini bilmemek beni rahatsız ediyor”(.85) maddelerinin faktör yükleri yüksek maddelerdir. Bu faktör toplam varyansın %16.17 ' sini açıklamaktadır. Planlı yönelim olarak adlandırılan üçüncü faktör ise geleceğe yönelik plan ve düşüncelerle ilgilidir. Bu boyutun ölçek maddeleri (5,7,14,16,20)dir. Faktör yükü yüksek olan maddeler; “Geleceği bugünden planlamam gerektiğini düşünüyorum”(.88), “Uzun vadeli planlar yapmam” (.84), “Geleceğe dair planlar yaparım” (.74). Güvenirlilik katsayıları olumlu, korkulu yönelim ve planlı yönelim alt ölçekleri için sırasıyla .80, .81, ve .79, tüm ölçek

için ise .84 olarak bulunmuştur. Ayrıca olumlu, korkulu ve planlı yönelimlerin ve GYTÖ'nin sırasıyla test-tekrar-test katsayıları sırasıyla .70, .76, .71 ve .78 bulunmuştur (Edwards,2007). Araştırma verilerinin güvenilirliğine ilişkin kanıt toplamak için Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayısı hesaplanmış ve ölçeğin tümüne ilişkin hesaplanan güvenilirlik katsayısı 0,70 olarak bulunmuştur. Üç faktörden oluşan "GYTÖ" nin alt boyutlarına ilişkin hesaplanan güvenilirlik katsayısı ise olumlu yönelim boyutu (n=18) için 0,80; kaygılı yönelim (n=8) için 0,68 ve planlı yönelim (n=5) için 0,65 olarak bulunmuştur. Kullanılan ölçme aracının veri model ilişkisini belirlemek için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları aşağıdadır.

Chi-Square=636.40, df=292, P-value=0.00000, RMSEA=0.053

Şekil 2. Gelecek Yönelimi Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi

Şekil 2' de faktörden ölçek madde numaralarına doğru çizilmiş olan doğruların üzerindeki değerler, faktörlerin ölçek maddeleri üzerindeki standardize edilmiş olan katsayılarını göstermektedir. Diğer yandan ölçek maddelerine dışarıdan gelen doğrular üzerindeki değerler de maddelerde açıklanamayan varyans oranlarını göstermektedir.

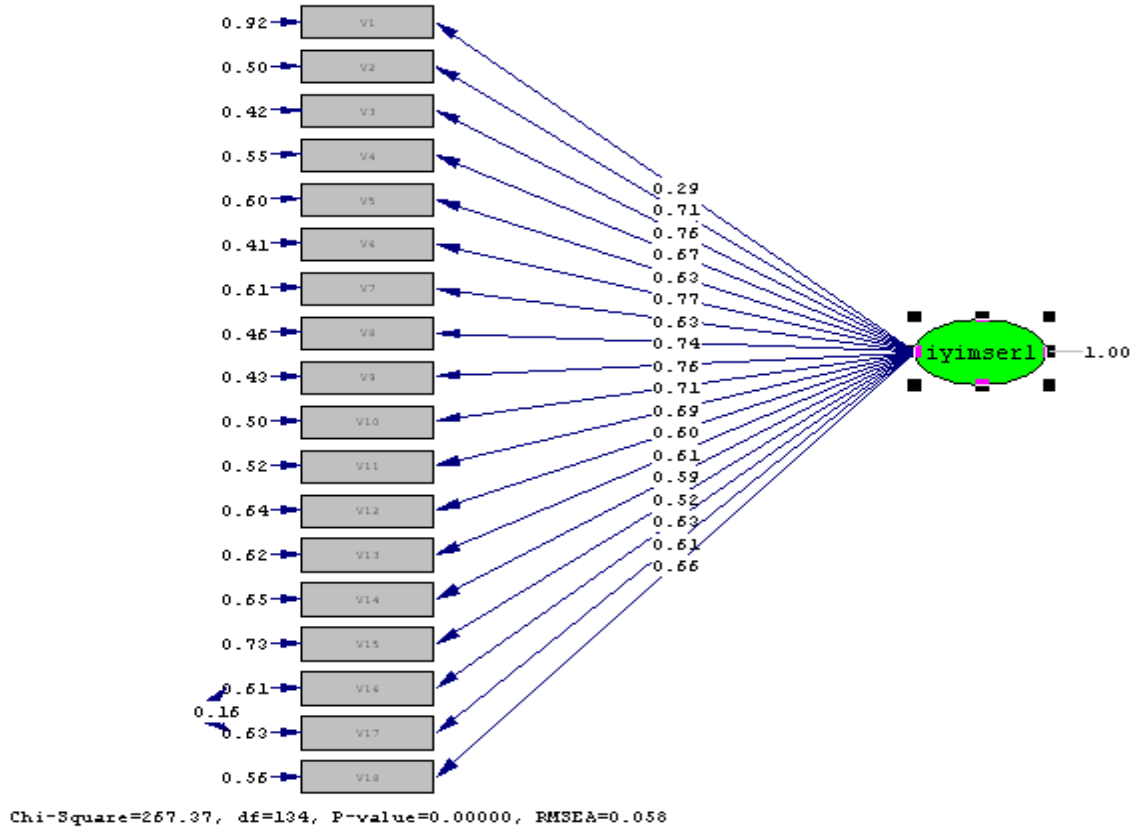
Modelin toplanan verilerle ne düzeyde uyum sağladığını belirlemek için yapılan doğrulayıcı faktör analizinde elde edilen uyum istatistikleri şöyledir. Buna göre, $(\chi^2/sd)=(662,15/292)=2,26$, RMSEA=0,07, SRMR=0,09, GFI=0,86, AGFI=0,83, NFI=0,90, CFI=0,94 ve NNFI=0,93 olarak bulunmuştur. Ölçeğin olumlu yönelim alt boyutunda madde 8 ve 9, madde 30 ve 31, madde 31 ve 35, madde 35 ve 36 arasındaki hatalar kuramsal olarak uygun bulunduğu için ilişkilendirilmiştir. Maddelerin faktörleri ile ilişkilerini gösteren standardize edilmiş katsayılar 7. (0,16) ve 22. (0,22) maddeler dışında 0,38 ile 0,75 arasında değişmekte olup tümü 0,01 düzeyinde anlamlıdır. Elde edilen uyum istatistikleri oluşturulan üç faktörlü modelin düşük olsa da kabul edilebilir uyum gösterdiği şeklinde yorumlanabilir.

3.3.2. İyimserlik Ölçeği:

Üniversite öğrencilerinin iyimserlik düzeylerini belirlemek amacıyla Balcı ve Yılmaz (2002) tarafından geliştirilen ölçek, Çalık (2008) tarafından ilköğretim öğrencileri için uyarlanmıştır. Öncelikle 6, 7, 8. sınıflarda öğrenim gören 60 kişilik bir öğrenci grubuna verilerek öğrencilerden anlamadıkları kelimelerin altını çizmeleri istenmiştir. Bu işlemde sonra ölçeğin bu deneme formu ilköğretim okullarında görev yapan Türkçe öğretmenlerinin oluşturduğu (n=6) bir grup uzmanın görüşüne sunulmuş, ilköğretim düzeyine uygun olmadığı söylenen ve öğrenciler tarafından anlaşılamayan karamsar, alternatif, haz, kötümserlik, umutsuzluk, umut gibi ifadeler, öğrencilerin düzeyine daha uygun ifadelerle değiştirilmiştir. Yapılan geçerlik analizleri sonucunda ilköğretim öğrencilerine uygulanan iyimserlik ölçeği 18 madde olarak belirlenmiştir. Ölçek 5'li likert tipli ölçek olup alınabilecek en yüksek puan 90, en düşük puan ise 18'dir. İyimserlik Ölçeği'nin Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı 0,88 olarak bulunmuştur.

Araştırma süreci için toplanan verilerin güvenirliğine ilişkin kanıt toplamak için Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayısı hesaplanmış ve ölçeğin tümüne ilişkin hesaplanan güvenirlik katsayısı 0,93 olarak bulunmuştur.

Kullanılan ölçme aracının veri model ilişkisini belirlemek için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları şekil 3’de verilmiştir.

Şekil 3. İyimserlik Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi

Modelin toplanan verilerle ne derece uyum gösterdiğini incelemek amacıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda bazı uyum istatistikleri elde edilmiştir. Buna göre, $(\chi^2/sd)=(267,37/134)=1,99$, RMSEA=0,06, SRMR=0,04, GFI=0,91, AGFI=0,88, NFI=0,97, CFI=0,98 ve NNFI=0,98 olarak bulunmuştur. Maddelerin faktörleri ile olan ilişkilerini gösteren standardize edilmiş katsayılar 0,29 ile 0,77 arasında değişmekte olup tüm p değerleri anlamlıdır. Madde 16 ve madde 17 arasındaki hatalar kuramsal olarak uygun bulunduğu için ilişkilendirilmiştir. Elde edilen uyum istatistikleri oluşturulan tek faktörlü modelin doğrulandığı şeklinde yorumlanabilir.

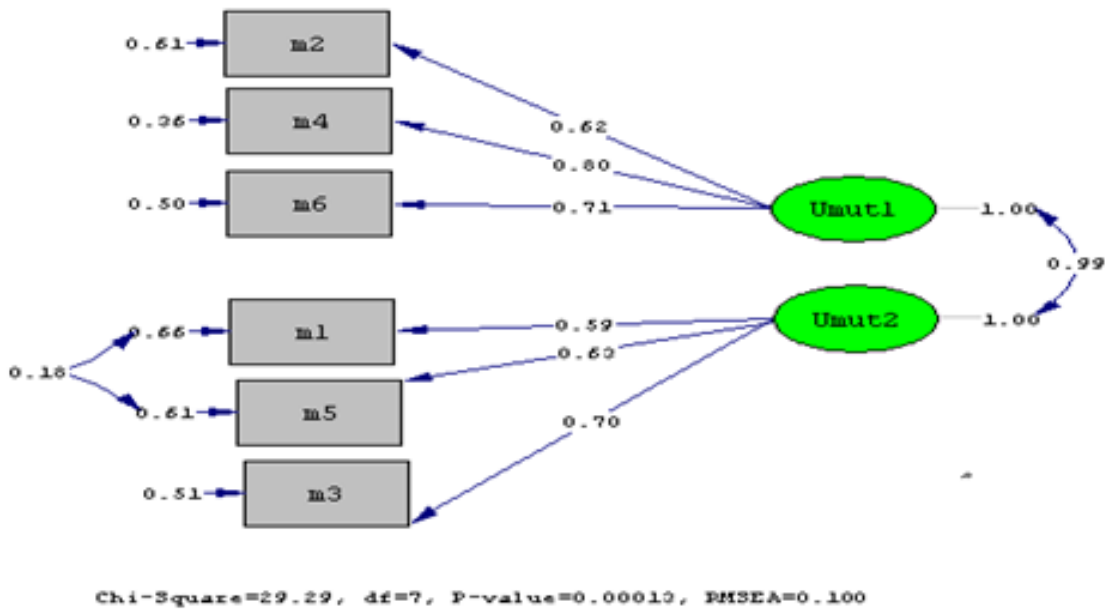
3.3.3. Çocuklarda Umud Ölçeği (ÇUÖ):

Snyder, Hoza, Pelham, Rapoff, Ware, Danovsky ve arkadaşları(1997) tarafından geliştirilen Çocuklarda Umud Ölçeği (ÇUO), Atik ve Kemer (2007) tarafından

Türkçe'ye uyarlanmış ve geçerlik - güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. ÇUÖ, 8-16 yaş arası çocuklarda kullanılabilir. Çocukların sürekli umut düzeylerini belirlemek için kullanılan ölçek 6 maddeden oluşmakta ve likert tipli derecelemeye uygun olarak “Hiçbir zaman=1, nadiren=2, bazen=3, sık sık=4, çoğu zaman =5 ve her zaman=6” şeklinde derecelenmektedir. Ölçek “amaca ulaşma yolları” (pathways) ve “amaca güdülenme” olmak üzere 2 boyuttan oluşmaktadır. Ölçek maddelerinden toplamda elde edilebilecek en yüksek skor 36, en düşük skor 6 puandır. Ölçekte amaca güdülenme boyutunu tek sayılı maddeler, amaca ulaşma boyutunu çift sayılı maddeler oluşturmaktadır. Snyder ve arkadaşları bu iki boyutun toplamının umudu oluşturduğuna ve umut ölçümünde iki boyutun da birlikte uygulanması gerektiğine dikkat çekmektedir. Bu nedenle sadece toplam ölçek için iç tutarlılık katsayısının hesaplanmasının uygun olacağı belirlenmiştir. Ölçek için Cronbach alfa güvenirlik katsayısı farklı örneklemeler için 0,72 ve 0,86 arasında değişmektedir (Atik, ve Kemer, 2009).

Araştırma sürecinde, toplanan verilerin güvenirliğine ilişkin kanıt toplamak için Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayısı hesaplanmış ve 0,84 olarak bulunmuştur. Alt boyutlar için hesaplanan katsayılar ise amaca ulaşma yolları boyutunda 0,75 ve amaca güdülenme boyutunda 0,73 olarak hesaplanmıştır.

Kullanılan ölçme aracının veri model ilişkisini belirlemek için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları şekil 4'te verilmiştir.

Şekil 4. Çocuklarda Umut ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi.

Modelin toplanan verilerle ne düzeyde uyum sağladığını incelemek için yapılan DFA sonucunda bazı uyum istatistikleri elde edilmiştir. Buna göre, $(\chi^2/sd)=(29,29/7)=4,18$ RMSEA=0,10 SRMR=0,04 GFI=0,97 AGFI=0,91 NFI=0,95 CFI=0,98 ve NNFI=0,97 olarak bulunmuştur. RMSEA değeri 0,08 den fazla bulunmuştur ancak 0,10 da kabul edilebilir değerler arasında yer almaktadır. Madde 1 ve 5 arasındaki hatalar kuramsal olarak uygun bulunduğu için ilişkilendirilmiştir.

Maddelerin faktörleri ile olan ilişkilerini gösteren standardize edilmiş katsayılar 0,59 ile 0,80 arasında değişmekte olup tümü 0,01 düzeyinde anlamlıdır. Elde edilen uyum istatistikleri oluşturulan iki faktörlü modelin doğrulandığı şeklinde yorumlanabilir.

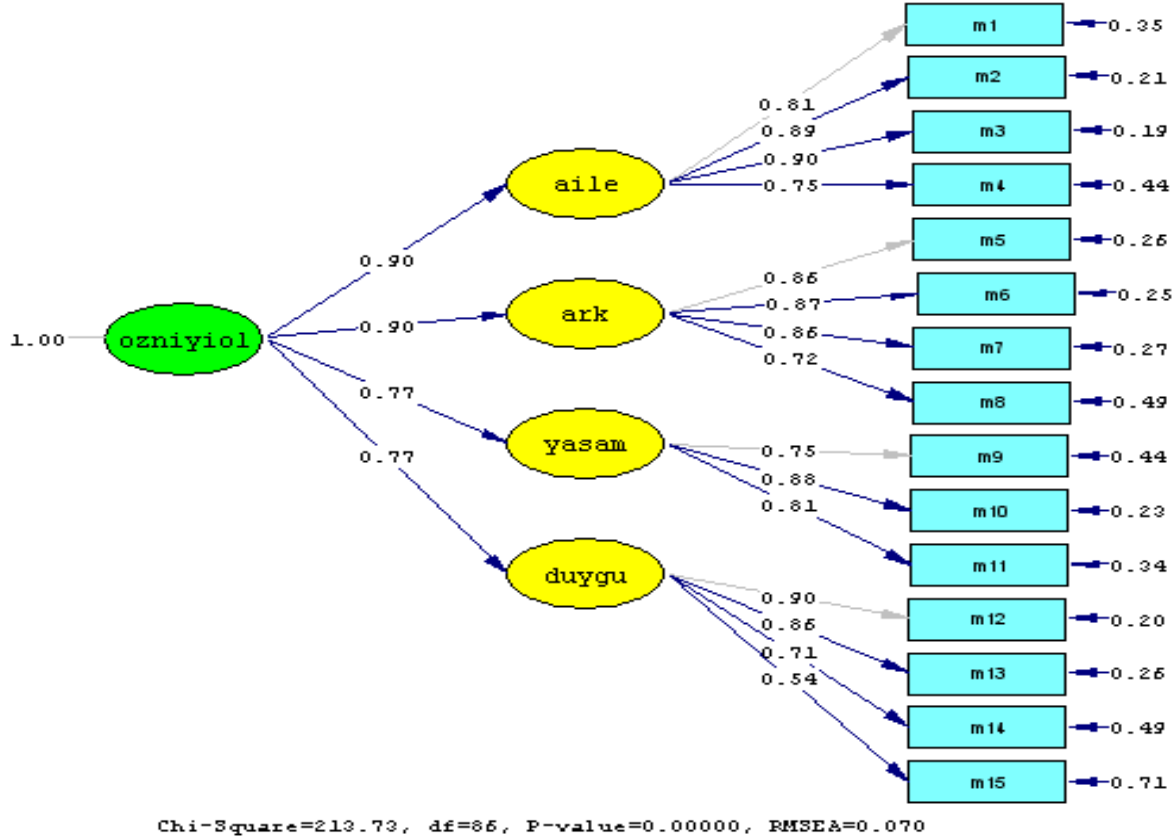
3.3.4. Öznel İyi Oluş Ölçeği

Ergenler için İyi Oluş Ölçeği, Eryılmaz (2009) tarafından geliştirilmiş bulunmaktadır. Ölçek, bireylerin hayatlarında farklı alanlarındaki doyum seviyelerini belirlemektedir. Olumlu duygulanım ifadelerini içeren 15 maddeden oluşmaktadır. Dörtlü likert tipinde olan ölçek 4 boyuttan oluşmaktadır. Bunlar; ergenin aile ilişkilerinde yaşadığı doyum düzeyini, genel olarak hayattan aldığı yaşam doyumunu, olumlu duygular taşımasını ve önemli kişilerle ilişkilerinde yaşadığı doyum düzeyini kapsamaktadır. Ölçekteki boyutların açıklanan toplam varyansı 61,64'tür. Analizlerde Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .87, Spearman-Brown değeri ise .83' bulunmuştur. Ölçeğin uyum geçerliliği için bu çalışma grubunda yaşam doyum ölçeği kullanılmıştır. Yapılan değerlendirmelerde ölçeğin uyum geçerliğinin 0.47 olduğu sonucu bulunmuştur. Bu çalışma grubunda ölçeğin açıklanan varyansı 63,24 ve iç tutarlılık katsayısı 0.91 olarak bulunmuştur. Ölçeğin geliştirilmesi aşamasında 35 maddeden oluşan deneme formu elde edilmiş ve form geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları için 14-18 yaşları arasındaki 250 ergene uygulanmıştır. Tekrarlı rotasyonlar sonunda ölçek 15 maddelik son şekline getirilmiştir. Bu ölçekte birinci boyut, "Aile ilişkilerinde doyum", ikinci boyut "önemli diğerleri ile ilişkide doyum", üçüncü boyut "yaşam doyum", dördüncü boyut "olumlu duygular" olarak isimlendirilmiştir.

Araştırma sürecinde, toplanan verilerin güvenilirliğine ilişkin kanıt toplamak için Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayısı hesaplanmış ve ölçeğin tümüne ilişkin hesaplanan güvenilirlik katsayısı 0,94 olarak bulunmuştur. Alt boyutlar için hesaplanan katsayılar ise

aile ilişkileri boyutunda 0,91 ve diğer kişilerle ilişkide doyum 0,88 yaşam doyumu 0,87 ve olumlu duygular 0,84 olarak bulunmuştur.

Kullanılan ölçme aracının veri model ilişkisini belirlemek için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları şekil 5'te verilmiştir.

Şekil 5. Öznel iyi oluş ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi.

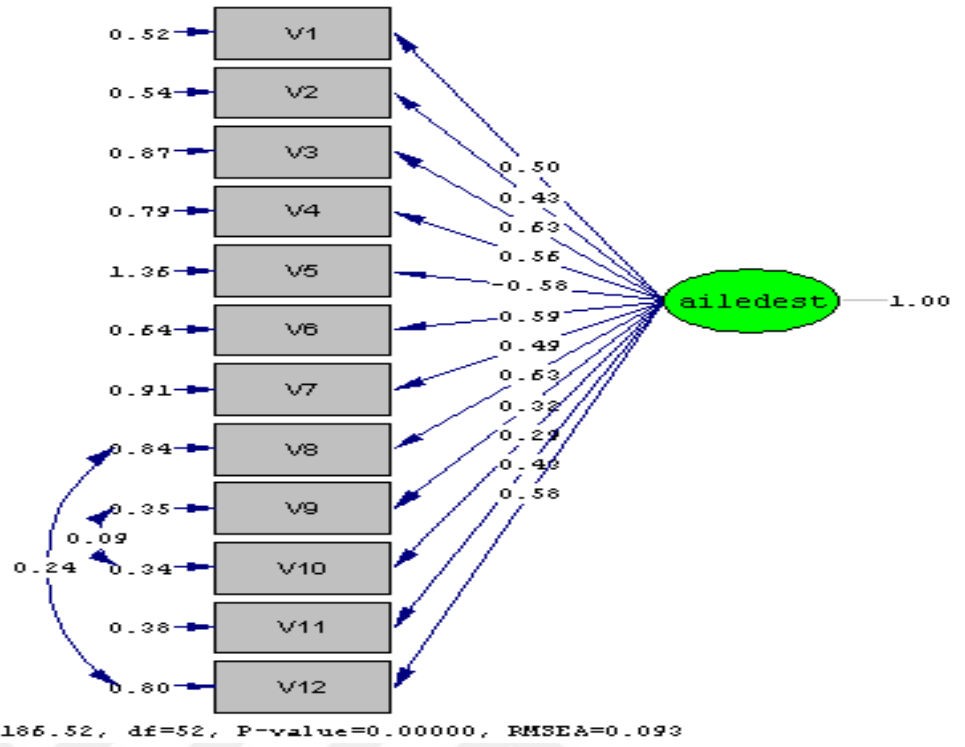
Modelin toplanan verilerle ne derece uyum sağladığını belirlemek için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen uyum istatistikleri bulunmuştur. Buna göre, $(\chi^2/sd)=(213,73/86)=2,48$; $RMSEA=0,07$, $SRMR=0,05$, $GFI=0,91$, $AGFI=0,88$, $NFI=0,98$, $CFI=0,99$ ve $NNFI=0,98$ olarak bulunmuştur. Ölçek maddelerinin faktörleri ile ilişkilerini göstermekte olan standardize edilmiş katsayılar 0,54 ile 0,90 arasında değişmektedir. Tümü 0,01 düzeyinde anlamlıdır. Bulunan uyum istatistikleri oluşturulan dört faktörlü modelin doğrulandığı şeklinde yorumlanabilir.

3.3.5. Çocuk ve Ergenler için Sosyal Destek Değerlendirme Ölçeği (Ç-SDDÖ):

Ölçek, ('Social Support Apprasials Scale for children (APP)), Dubov ve Ulman'ın (1989) çocukların arkadaşlarından, öğretmenlerinden ve ailelerinden algılamış oldukları destek düzeyini belirlemek için geliştirilmiştir. Ölçek maddeleri, Cobb (1976) tarafından sosyal desteğin tanımını ifade eden maddeleri kapsamaktadır.

Ölçek maddelerinde çocuğun bulunduğu çevrede ve ailesinde ne düzeyde sevilen, değer verilen ve kabul edilen biri olarak değerlendirildiği ölçülmektedir. Ölçek İlk geliştirildikten sonra Dubow ve ark. ile tekrar (1991) gözden geçirilmiş, çocuğun arkadaşları ile öğretmenlerinden algılamış olduğu destekle ilgili olarak yeni maddeler eklenmiştir. Ölçek böylece 41 madde olmuştur.. Beşli likert tipli ölçek puanlanması şöyledir. Çocuk ölçeği (1=hiçbir zaman, 2=nadiren/çok ender olarak, 3= bazen, 4= çoğu zaman, 5= her zaman) şeklinde cevaplandırmaktadır. Ölçekte orjinal formundan alınabilecek en yüksek puan 205'tir. Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .93 olarak belirlenmiştir.Faktör analizinde, 3 faktör belirlenmiştir. arkadaş desteği (19 madde, = .88); aile Desteği (12 madde, = .92); Öğretmen desteği (10 madde, = .86). Ölçeğin test tekrar- test güvenilirliğinin kabul edilebilir düzeyde olduğu görülmektedir. Uyarlama çalışması için ölçekte yer alan maddeler araştırmacı (Gökler, 2007) tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Daha sonra, özgün form üç klinik psikolog tarafından karşılaştırılmış ve düzeltmeler yapılarak Türkçe formuna son şekli verilmiştir. Bu araştırmada Gökler' in (2007) uyarlamış olduğu Çocuk ve ergenler için Sosyal Destek Değerlendirme Ölçeği' kapsamında "Aile desteği" bölümü (12 madde) kullanılmıştır (Gökler, 2007).

Aile desteği alt boyutuna yönelik, toplanan verilerin güvenilirliğine ilişkin kanıt toplamak için Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayısı hesaplanmış ve bu boyutun tümüne ilişkin hesaplanan güvenilirlik katsayısı 0,70 olarak bulunmuştur. Kullanılan ölçme aracının veri model ilişkisini belirlemek için doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları şekil 6'te verilmiştir.

Şekil 6. Çocuk ve Ergenler için Sosyal Destek Değerlendirme Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi

Modelin toplanan verilerle ne derece uyum gösterdiğini incelemek amacıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda bazı uyum istatistikleri elde edilmiştir. Buna göre, $(\chi^2/sd)=(186,52/52)=3,59$; RMSEA=0,09, SRMR=0,06, GFI=0,91, AGFI=0,85, NFI=0,90, CFI=0,92 ve NNFI=0,90 olarak bulunmuştur. Maddelerin faktörleri ile olan ilişkilerini gösteren standardize edilmiş katsayılar 0,29 ile 0,63 arasında değişmekte olup, anlamlı olan t değerleri 0,01 düzeyinde anlamlıdır. Madde 8 ile 12 ve madde 9 ile 10 arasındaki hatalar kuramsal olarak uygun bulunduğu için ilişkilendirilmiştir. Elde edilen uyum istatistikleri oluşturulan tek faktörlü modelin doğrulandığı şeklinde yorumlanabilir.

3.3.6. Öğrenci Bilgi Formu:

Araştırmacı tarafından çalışma grubunun demografik bilgileri içeren bir bilgi formu oluşturulmuştur. Formda ergenlerin, yaş, cinsiyet, sınıf düzeyi, anne-baba eğitim durumu, annenin çalışma durumu, ekonomik durumlarına ilişkin maddeler bulunmaktadır.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma uygulaması için öncelikle İl Mili Eğitim Müdürlüğünden izin alınmıştır. İzin alınan okullarda okul yöneticilerinin bilgisi ve inisiyatifi doğrultusunda 6.7. ve 8. sınıf öğrencilerinden dersi uygun olan sınıflara girilerek araştırmanın amacı anlatılarak uygulama yapılmıştır. Araştırmanın gönüllülük esasına dayandığı, isteyen öğrencilerin cevaplandıracağı ve kimlik bilgisi alınmayacağı belirtildikten sonra uygulama yapılmıştır. Veriler Ankara ilinde Çankaya ilçesindeki okullardan Ocak 2014 - şubat 2014 tarihleri arasında toplanmıştır. Ölçeklerin uygulanması yaklaşık 40 dakika (1 ders saati) sürmüştür.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmanın genel amaç ve alt amaçları doğrultusunda veriler çözümlenmiştir. Araştırmanın birinci alt amacında 12-15 yaş ergenlerinin geleceğe yönelimlerinin yaşa ve sosyo ekonomik düzeye göre farklılaşma durumları tek yönlü varyans analiziyle, cinsiyete göre farklılık gösterme durumu ise ilişkisiz örneklemeler t -testi analizi yapılarak incelenmiştir.

Araştırmanın ikinci alt amacında ise oluşturulan kuramsal modelin doğrulanıp doğrulanmadığına yapısal eşitlik modeli yapılarak bakılmıştır. Yapısal Eşitlik Modeli (YEM) son yıllarda sosyal bilimler, davranış bilimleri, eğitim bilimleri, gibi birçok (Raykov ve Marcoulides, 2006) bilim dalı tarafından kullanılmakta olan bir istatistiksel yöntemdir. Aynı zamanda bu yöntem çok değişkenli bir istatistiktir. Bu yöntemde bir teoriye dayalı olarak yapılan çalışmada ele alınan değişkenlerin ilişkisel olarak ve nedensel olarak araştırmacı tarafından tasarlanan bir model ile ne derece uyduğu sorgulanır (Şeşen, 2011). Başka bir deyişle yapısal eşitlik modeli, tek bir analiz çatısı altında regresyon analizindeki değişkenlerin yordayıcı yapısı ile faktör analizinin faktör yapılarının sadece tek bir istatistiksel analizde birleştirilmesidir (Çokluk ve ark., 2010).

Oluşturulan bir (YEM) yapısal eşitlik modeli çalışmasında ilk önce yapılması gereken oluşturulan modelin tanımlanması, hesaplanma işleminin yapılması, kuramsal modelin eldeki veri uyumunun incelenmesi ve son olarak da gereken düzenlemelerin yapılmasıdır (Sümer, 2000).

Oluşturulan kuramsal model uygunluğunun değerlendirilmesi aşamasında kullanılan uyum endekslerinin modeli kabul etme/etmemesine ilişkin bazı sınır değerler

vardır. Bunlar Ki Kare (χ^2) Uyum İyilik Testi (Chi-square Goodness-of-Fit Tests), Genel Model Uyumunun Tanımlayıcı Ölçümleri (Descriptive Measures of Overall Model Fit) ve Model Karşılaştırmasına Dayalı Tanımlayıcı Ölçümler (Descriptive Measures Based on Model Comparisons) olmak üzere üç grupta toplanabilir (Schermelleh-Engel ve Moosbrugger, 2003).

Bu araştırmada kurulan modelin veriyle uyumunun değerlendirilmesinde LISREL programı kullanıldığından “Ki Kare Uyum Testi” (ChiSquare- χ^2 - Goodness of Fit), “RMSEA” (Root-Mean-SquareErrorApproximation), “S-RMR” (Root Mean Square Residual), “NFI” (The Normed Fit Index), “NNFI” (The Non-Normed Fit Index), “GFI” (Goodness-of-fit index), “AGFI”(Adjusted Goodness-of-fit index) ve “CFI” (Comparative Fit Index) uyum indekslerine bakılmıştır. Uyum indeksleriyle ilgili kabul edilebilir ölçütler çizelge 4’de özetlenmiştir (Çokluk, Şekercioglu ve Büyüköztürk, 2010; Sümer, 2000; Kline, 2005).

Çizelge 4.

Uyum İyiliği İndeksi Ölçütleri

Uyum İndeksleri	İyi Uyum	Kabul Edilebilir Uyum
χ^2/df	$0.00 \leq \chi^2/df \leq 2.00$	$2.00 \leq \chi^2/df \leq 5.00$
P değeri	$0.05 < p \leq 1.00$	$0.01 \leq p \leq 0.05$
RMSEA	$0.00 \leq RMSEA \leq 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.10$
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1.00$	$0.90 \leq NFI \leq 0.95$
NNFI	$0.97 \leq NNFI \leq 1.00$	$0.95 \leq NNFI \leq 0.97$
CFI	$0.95 \leq CFI \leq 1.00$	$0.90 \leq CFI \leq 0.95$
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1.00$	$0.90 \leq GFI \leq 0.95$
AGFI	$0.90 \leq AGFI \leq 1.00$	$0.85 \leq AGFI \leq 0.90$

Bu araştırmada Çizelge 4’de aralık değerleri verilen uyum iyiliği indeksleri ölçütleri kullanılmıştır.

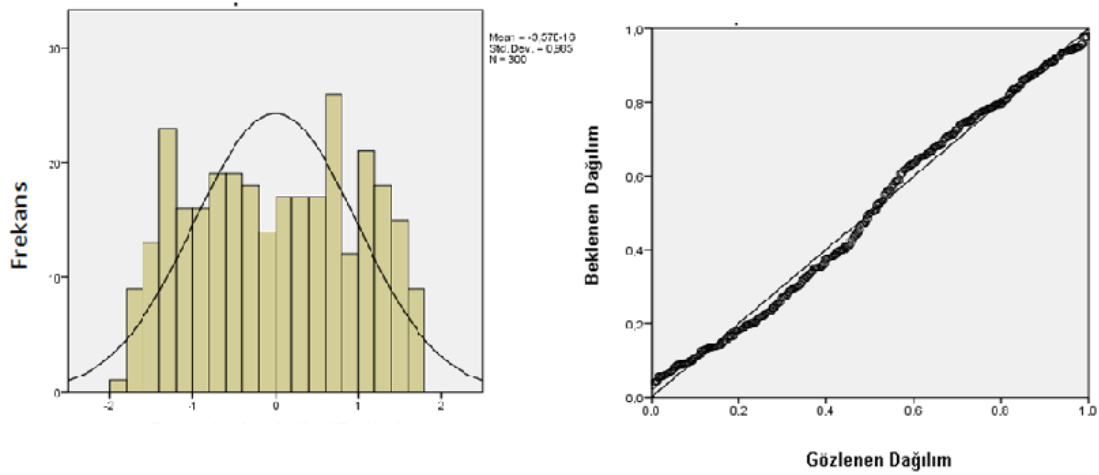
Analize geçilmeden önce yapısal eşitlik modellerinin ve çok değişkenli analizlerin yapılabilmesi için kontrol edilmesi gereken varsayımlar her sınıf düzeyi için test edilmiştir. Bu varsayımlar aşağıda özetlenmiştir.

Örneklem büyüklüğü: Yapısal eşitlik modelinin uygulandığı çalışmalarda örneklem büyüklüğü kişi sayısı olarak 200 ile 500 kişi arasında olmalıdır. Örneklem büyüklüğünün 500 e yakın olması modelin güvenilirliği açısından iyi olmaktadır (Hair ve ark. 1998; Kline, 2005; Loehlin, 1992). Bu değer 200’den 500’e doğru arttıkça, değerlendirme kriterleri açısından uygunluğu ve modelin kabul edilme olasılığı

yükselmektedir. Araştırmada örneklem büyüklüğü 300 olarak belirlenmiştir. Bu açıdan bu varsayımın karşılandığı görülmektedir.

Kayıp verilerin incelenmesi: Veri seti öncelikle kayıp verilerin dağılımının rastlantısal olup olmadığı noktasında incelenmiştir. Tüm sınıf düzeyleri için veri setlerindeki kayıp değerler incelendiğinde bu değerlerin sayıca az olduğu, bir örüntü oluşturmadığı ve yapılan incelemeler sonrasında tamamen rastlantısal olarak dağıldıkları görülmüştür. Bu açıdan herhangi bir atama yapılmamıştır.

Çoklu normallik ve doğrusallık: Tüm veri seti için değişkenlerin doğrusallık ve çoklu normallik varsayımlarını karşılayıp karşılamadığı grafiklerden yararlanılarak incelenmiştir.

Şekil 7. Ergenlerden elde edilen verilerine ilişkin histogram ve P-P grafiği

Şekil 7'ye göre değişkenlerin ilişkisinin pozitif yönde olduğu ve doğrusal olduğu ve bununla beraber bağımsız değişkenler çoklu normallik ve doğrusallık varsayımlarını karşılamakta olduğu görülmektedir.

Çoklu bağlantı probleminin incelenmesi: Bazı çalışmalarda ele alınan değişkenlerin, birbirleri ile arasında yüksek düzeyde korelasyon varsa bu, çoklu bağlantı problemi ($r > 0.70$) olduğunu göstermektedir. Bağımsız değişkenlerin ilişkisine bakıldığında ilişki düzeyi yüksek ise çoklu bağlantı problemi vardır diyebiliriz. (Kalaycı, 2009). Bu açıdan çoklu doğrusal bağlantı probleminin olup olmadığının incelenmesinde modele katılacak değişkenler arasındaki korelasyonlar hesaplanmıştır. Sonuçlar çizelge 5' te özetlenmiştir.

Çizelge 5.

Ergenlere Ait Veriler İçin Değişkenler Arasındaki Korelasyon Katsayıları

	Gy olm	Gy korku	Gy plan	Umut b1	Umut b2	Ozn aile	Ozn diger	Ozn yasam	Ozn duygu	İyim- ser	Aile destek
gy_olm	1,00										
gy_korku	-0,06	1,00									
gy_plan	0,46	0,25	1,00								
umut_b1	0,52	-0,05	0,23	1,00							
umut_b2	0,49	-0,12	0,23	0,70	1,00						
ozn_aile	0,31	-0,13	0,13	0,33	0,33	1,00					
ozn_diger	0,30	-0,11	0,16	0,35	0,34	0,69	1,00				
ozn_yasam	0,30	-0,06	0,21	0,35	0,34	0,61	0,65	1,00			
ozn_duygu	0,30	-0,06	0,15	0,28	0,24	0,64	0,67	0,60	1,00		
iyimser	-0,03	-0,03	-0,01	0,04	0,02	-0,08	-0,06	-0,02	-0,10	1,00	
ailedestek	0,06	0,03	-0,03	0,08	0,08	-0,09	0,00	-0,01	0,00	0,36	1,00

Çizelge 5 incelendiğinde, değişkenler arasında 0,70 üzerinde ilişki olmadığı, dolayısıyla çoklu doğrusal bağlantı probleminin bulunmadığı görülmektedir.

IV. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, çalışmada incelenmeye alınan problem doğrultusunda elde edilen bulgu ve yorumlar vardır. Araştırmanın amacı doğrultusunda öncelikle “12-15 yaş ergenlerinin geleceğe yönelimleri yaşa, cinsiyete ve sosyo-ekonomik düzeye göre farklılaşmakta mıdır?” sorusuna yanıt aranmıştır. 12-15 yaş ergenlerinin geleceğe yönelimlerinin yaşa göre farklılaşıp farklılaşmadığına Tek Yönlü Varyans analizi yapılarak bakılmıştır. Analiz sonuçları Çizelge 6’da özetlenmiştir.

Çizelge 6

12-15 Yaş Ergenlerin Yaşa Göre Gelecek Yönelimlerine İlişkin ANOVA Sonuçları

Gelecek Yönelimi	Varyansın kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	Manidar fark
Olumlu gelecek yönelimi	Gruplar arası	2689.16	3	896.39	8.67**	15 yaşındaki Ergenler ile diğer yaşlar arasında
	Grup içi	30511.51	296	103.08		
	Toplam	33200.67	299			
Korkulu gelecek yönelimi	Gruplar arası	141.77	3	47.26	1.394	
	Grup içi	10035.15	296	33.90		
	Toplam	10176.92	299			
Planlı gelecek yönelimi	Gruplar arası	4.32	3	1,44	0.12	
	Grup içi	3510.28	296	11.86		
	toplam	3514.60	299			

*p<0,05; **p<0,01

Çizelge 6’ya göre Ergenlerin olumlu gelecek yönelimlerine ilişkin puanları arasında yaş değişkeni bakımından manidar bir fark olduğu bulunmuştur [$F_{(3-299)}= 8,67$, $p<.05$]. Bir başka deyişle, ergenlerin olumlu gelecek yönelimleri yaşa bağlı olarak manidar bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında oluşunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe Testi’nin sonuçlarına göre, 15 yaşındaki bireylerin olumlu gelecek yönelimi puanlarının ortalamasının ($\bar{x}=39.76$), 14 yaşındaki ($\bar{x}=50.48$), 13

yaşındaki ($\bar{x}=54.08$) ve 12 yaşındaki ($\bar{x}=52.76$) bireylerin ortalamasına göre daha düşük olduğu belirlenmiştir. Bir başka deyişle, ergenlerin olumlu gelecek yönelimi puanlarının yaş arttıkça düştüğü bulunmuştur. Gelecek yönelimi ölçeğinin diğer alt boyutları arasında ise yaşa göre bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$).

4.1. 12-15 yaş Ergenlerin Gelecek Yönelimlerinin Sosyo-ekonomik Düzeye Göre Yordanmasına İlişkin Bulgular

12-15 yaş ergenlerinin geleceğe yönelimlerinin sosyo-ekonomik düzeye (SED) göre farklılaşp farklılaşmadığına Tek Yönlü Varyans analizi yapılarak bakılmıştır. Analiz sonuçları çizelge 7 de özetlenmiştir.

Çizelge 7

Sed'e Göre 12-15 Yaş Ergenlerin Gelecek Yönelimlerine İlişkin Anova Sonuçları

Gelecek Yönelimi		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	Anlamlı farkın yönü
Olumlu gelecek yönelimi	Gruplar arası	51.22	2	25.61	0.229	
	Grup içi	33149.45	297	111.614		
	Toplam	33200.67	299			
Korkulu gelecek yönelimi	Gruplar arası	98.259	2	49.13	1.448	
	Grup içi	10078.66	297	33.935		
	Toplam	10176.92	299			
Planlı gelecek yönelimi	Gruplar arası	102.179	2	51.09	4.447*	alt –orta (orta lehine)
	Grup içi	3412.417	297	11.49		
	Toplam	3514.597	299			

* $p<0,05$; ** $p<0,01$

Ergenlerin planlı gelecek yönelimlerine ilişkin puanları arasında SED değişkeni bakımından manidar bir fark olduğu bulunmuştur [$F_{(3-299)}= 4.45$, $p<.05$]. Bir başka deyişle, ergenlerin planlı gelecek yönelimleri SED değişkenine bağlı olarak manidar bir şekilde değişmektedir. Farkın hangi gruplar arasında oluşunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe Testi'nin sonuçlarına göre, aileleri alt sosyo-ekonomik düzeyde bulunan bireylerin planlı gelecek yönelimi puanlarının ortalamasının ($\bar{x}=16.06$), orta sosyo-ekonomik düzeydeki bireylere göre ($\bar{x}=17.56$) daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Gelecek yönelimi ölçeğinin diğer alt boyutları arasında ise sede göre bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$).

4.2. 12-15 yaş Ergenlerin Gelecek Yönelimlerinin Cinsiyete Göre Yordanmasına İlişkin Bulgular

Ergenlerinin gelecek yönelimlerinde cinsiyet değişkenine göre fark olup olmaması durumu bağımsız gruplarda t-testi analizi yapılarak incelenmiştir. Analiz sonuçları Çizelge 8’de özetlenmiştir.

Çizelge 8.

12-15 Yaş Ergenlerinin Gelecek Yönelimlerinde Cinsiyete İlişkin t- Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	\bar{X}	S	t	sd	p
Olumlu gelecek yönelimi	kadın	166	52.24	10.43	0.56	298	0.57
	erkek	134	51.55	10.70			
Korkulu gelecek yönelimi	kadın	166	20.05	5.64	-2.20	298	0.03
	erkek	134	21.54	6.01			
Planlı gelecek yönelimi	kadın	166	16.28	3.55	-1.01	298	0.31
	erkek	134	16.69	3.28			

Çizelge 8 incelendiğinde 12-15 yaş ergenlerinin olumlu ve planlı geleceğe yönelimlerine ilişkin puanlarında cinsiyete göre manidar bir fark bulunmamaktadır ($p>0.05$). Ancak ergenlerin korkulu geleceğe yönelimlerine ilişkin puanlarında cinsiyete göre manidar bir fark bulunmuştur [$t_{(298)} = -2.20$, $p<.01$]. Buna göre erkeklerin korkulu gelecek yönelimleri puanları ortalamasının ($\bar{x}=21.54$) kızlara göre ($\bar{x}=20.05$) daha yüksek olduğu görülmektedir. Bulunan t değerinin etki büyüklüğü incelendiğinde $r=(-2,20)^2/(-2,20+298) = 0,12$ olarak bulunmuştur. Bu değer düşük olmakla beraber elde edilen katsayının kabul edilebilir etkiye sahip olduğunu göstermektedir (Cohen ve diğ., 2007).

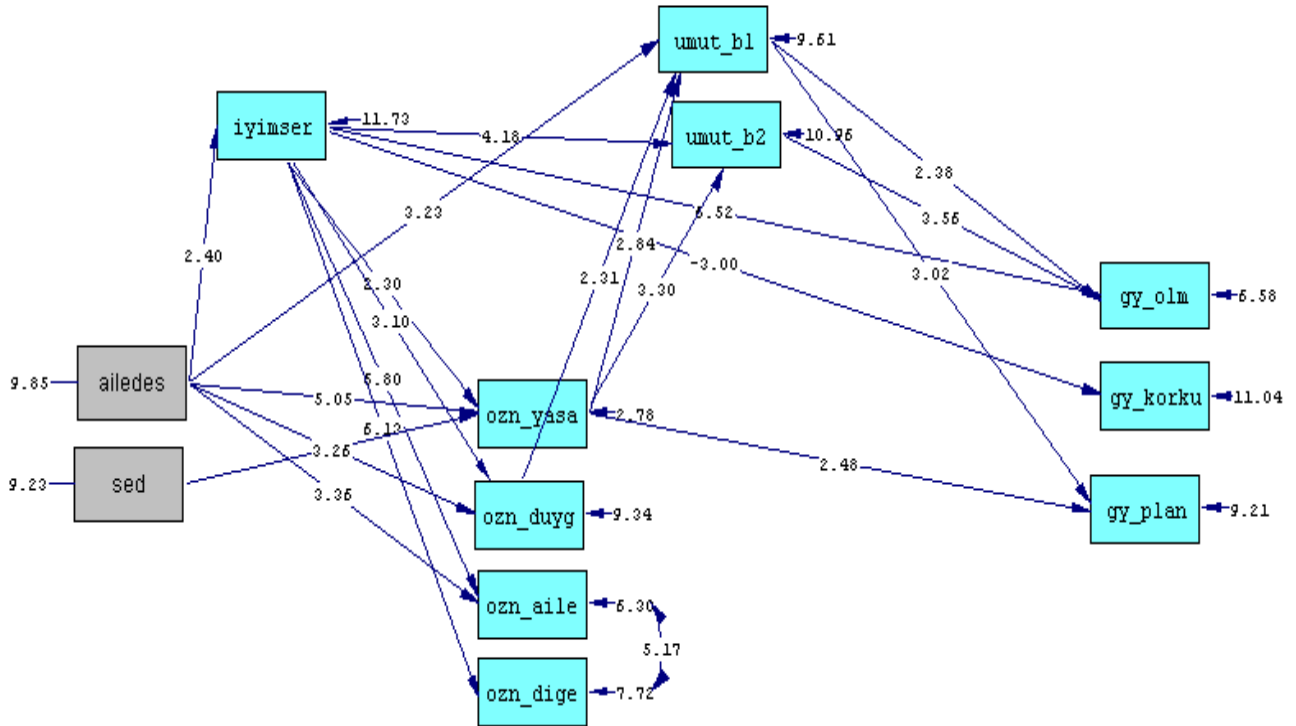
Çalışmanın genel amacı doğrultusunda araştırmanın ikinci alt amacında oluşturulan kuramsal modelin doğrulanıp doğrulanmadığına yapısal eşitlik modellerinden yol analizi (path analyze) yapılarak bakılmıştır. Kuramsal modelde yer alan değişkenlerin uyum indeksi değerleri Çizelge 9’da verilmiştir.

Çizelge 9.

Oluşturulan Kuramsal Modele İlişkin Uyum İndeksleri

Model	χ^2	sd	χ^2/sd	p	AGFI	GFI	CFI	NFI	SRMR	RMSEA
Kuramsal Model	153.06	42	3.65	0.00	0.85	0.90	0.95	0.90	0.06	0.08

Analiz sonucunda kuramsal modelin ki kare ($\chi^2_{(42)}=153.06$; $p<0.00$) iyilik uyum indeksi manidar çıkmıştır. Ancak ki kare değerinin serbestlik derecesine oranına (χ^2/sd) bakıldığında, bu değer ($\chi^2/sd=3.65$) olduğu ve kabul edilebilir sınırlar ($\chi^2/sd \leq 5$) içinde yer aldığı görülmektedir. Bu bulgu, modelin veriyle iyi uyum gösterdiği şeklinde yorumlanabilir. Uyum indekslerinden biri olan RMSEA'nın 0,08 olduğu bulunmuştur. Diğer uyum indekslerinden ise kabul edilebilir aralıklarda olduğu ifade edilebilir. Yani oluşturulan kuramsal model veriye uyum sağlamaktadır. Kuramsal modele ilişkin uyum indekslerinin iyi çıkmasından dolayı analizde aracı değişkenlerin durumu β , t ve R^2 değerlerine bakılarak incelenmiştir.

Chi-Square=153.06, df=42, P-value=0.00000, RMSEA=0.084

Şekil 8. 12-15 yaş ergenlerin gelecek yönelimlerini yordayan değişkenler için oluşturulan kuramsal model

Şekil 8' de verilen modelde yer alan bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkenler üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkileri incelenmiş ve sonuçlar Çizelge 4.6.da verilmiştir.

Çizelge 10.

Modeldeki Bağımsız Değişkenlerin Bağımlı Değişkenler Üzerindeki Etkileri

	Bağımlı Değişkenler	Toplam Etkiler
Gelecek yönelimi	gy_olm =	6.52*iyimser + 3,56*umut_b1 + 6,58*umut_b2
	gy_korku =	-3,00*iyimser
	gy_plan =	3,02*umut_b1 + 9,21*ozn_yasam+ 5,05*ailedes+2,43*sed
İyimserlik	İyimser =	2,40*ailedes
Umut	Umut_b1 =	2,84*ozn_yasam + 2,31*ozn_duyg + 3,23*ailedes
	Umut_b2 =	4,18*iyimser + 3,30*ozn_yasam
Öznel İyi oluş	ozn_aile =	5,80*iyimser + 3,36*ailedes
	ozn_yasam =	2,30*iyimser + 5,05*ailedes+ 2,43*sed
	ozn_duyg =	3,10*iyimser + 3,26*ailedes
	ozn_diger =	6,13*iyimser

Çizelge 10 incelendiğinde, gelecek yönelimi ölçeğinin olumlu alt boyutunu iyimserlik ve umut değişkenlerinin olumlu yönde etkilediği, korku boyutunu ise iyimserliğin negatif etkilediği görülmektedir. Yani korku arttıkça iyimserlik azalmaktadır. Gelecek yöneliminin plan alt boyutunu ise umut ölçeğinin birinci boyutu öznel iyi oluş ölçeğinin yaşam boyutu ve aile desteği ile sed değişkenlerinin etkilediği bulunmuştur.

Umut ölçeğinin birinci alt boyutunu, öznel yaşam doyumu ve öznel duygu boyutları ve aile desteği ölçeğinden alınan puanlar olumlu etkilerken, ikinci alt boyutu iyimserlik ve öznel yaşam doyumu alt boyutları etkilemektedir.

Öznel iyi oluş ölçeğinin alt boyutlarını ise genel olarak iyimserlik ve aile desteği ölçeğinden alınan puanlar olumlu etkilemektedir. Ayrıca sadece öznel yaşam doyumu boyutu SED değişkeninden manidar şekilde etkilenmektedir.

V. BÖLÜM

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu bölümde araştırmanın soruları doğrultusunda elde edilen bulgular, alan yazın bağlamında ele alınarak tartışılacak ve yorumlanacaktır.

5.1. 12-15 Yaş Ergenlerin Gelecek Yönelimlerinin Yaşa Göre Farklılık Göstermesine İlişkin Bulguların Tartışılması

Gelecek yönelimi konusunda ergenler arasında yapılmış araştırmalarda yaş ve bireysel farklılıklar bu olgunun önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Yaş farklılıkları ile ilgili olarak, alanyazında seyrek olarak farklı sonuçlar çıksa da, genellikle ergenlerin gelecek yönelimlerinin yaşları ile arttığı görülmektedir (Furby ve Beyth- Marom,1992; Nurmi,1991). Bu bakış açısı doğrultusunda karar verme davranışında yaş farklılıklarının, yeterlik ya da güç kaynaklı değil, ergenin ilgi ve merakı dolayısı ile farklılaştığı görülmektedir (Furby ve Beyth- Marom, 1992).

Araştırma bulgularına göre, ergenlerin olumlu gelecek yönelimlerine ilişkin puanları arasında yaş değişkeni bakımından manidar bir fark olduğu bulunmuştur. Bir başka deyişle, ergenlerin olumlu gelecek yönelimleri yaşa bağlı olarak manidar bir şekilde değişmektedir. 15 yaşındaki ergenlerin olumlu gelecek yönelimi puan ortalamalarının 14, 13 ve 12 yaşındaki ergenlerin ortalamasına göre daha düşük olduğu belirlenmiştir. Gelecek yönelimi ölçeğinin diğer alt boyutları arasında ise yaşa göre bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$). Gelecek yöneliminin olumlu yönelim olarak adlandırılan ilk faktörü gelecekle ilgili pozitif düşüncelere sahip olmaktır. Gelecek ile ilgili iyi bir aileye, iyi arkadaşlara, iyi bir mesleğe sahip olmak gibi pozitif beklentiler taşımaktır. Bu yönelimin derinlemesine bir gelecek içeriği taşımaktan ziyade kişinin kendisi ile ilgili kişisel beklentilerinin varlığı şeklinde yorumlanmaktadır (Edwards, 2007). Araştırmada olumlu gelecek yönelimi puanındaki bu bulguyu alanyazında destekleyen ve aksi yönde bulunan araştırmalar da bulunmaktadır. Araştırma bulgusunda yaşça büyük ergenlerin geleceklerine yön verebileceği dönemde, olumlu gelecek yönelimi puanlarının düşük olmasının nedeni, gelişimleri gereği ergenlikle ilgili fiziksel, duygusal, sosyal problemleri ile ayrıca okul seçimi, sınavlar ve sınav sisteminin değişmesi gibi belirsizlik içeren konulara odaklanmaları olabilir. Yaşı küçük ergenlerin bilgi birikiminin ve

tecrübesinin az olması, ileriye dönük iş, meslek gibi konularda gerçekçi fikirlere sahip olmamaları ve hayatı engelsiz ve kolay ulaşılabilir algılamaları gelecek yönelimi puanlarının yüksek olmasının bir açıklaması şeklinde düşünülebilir.

Ergenlerin gelecek yönelimi gibi karar vermelerini gerektiren bilişsel bir süreç, psikolojik olgunlaşmaları ile mümkün olmaktadır. Karar verme sürecindeki gelişimsel farklılıklarından dolayı; aynı mantıksal süreçleri geçmelerine karşın, ergenler ve yetişkinler bilgiyi önem sırasına göre kullanmaları açısından farklılaşmaktadır (Furby, Beyth-Marom, 1992). Bilişsel ve psikososyal faktörler kararları etkilemektedir, “karar verme” terimi geleneksel olarak psikoloji literatüründe daha çok bilişsel bir anlam içermektedir. Karar verme sadece psikolojik yada sadece bilişsel bir süreç değil, her iki yapının etkileşimi ile oluşan bir sonuçtur. Bugün çoğu araştırma ergenlerin karar verme süreçlerinde yetişkinlere göre daha az olgunlaşmış olmalarında bilişsel süreçlerinin daha az ya da daha çok duygusal ve sosyal etkiler içerip içermediğine odaklanmıştır (Furby ve Beyth-Marom, 1992). Karar verme sürecinde yaş farklılıklarının nasıl olduğu çeşitli yazarlar tarafından tartışılmıştır. Bazı yazarlar özellikle ergenler ve yetişkinler arasında risk içeren karar verme süreçlerinde yetenek farklılıkları olabileceğini, basit bir öncelik sırasına dizme olmadığını belirtmektedirler. Steinberg (2000), ergenler ve yetişkinler arasında karar verme konusundaki farklılıklara ilişkin yaptığı araştırmasında, karar verme sürecinde; yaştan çok, psikolojik olgunluğun etkili olduğunu belirtmiştir. Karar vermeyi etkileyen bilişsel becerilerdeki temel kazanımlar ergenlikle yetişkinlik arasından çok çocuklukla ergenlik arasında oluşuyor görünmektedir (Steinberg ve Cauffman,1996) (Akt.Steinberg, 2007). Küçük ergenler zarar verme potansiyeli olan davranışta yer alan riskleri olduğundan daha fazla tahmin edebilmelerine karşın, orta ergenlikteki bireyler olası zarar verici deneyimlerde zarar görebilecekleri olasılığını daha az tahmin etmektedirler (Steinberg, 2007). Bu sonuçlara benzer başka bir çalışmada ise Grisso ve arkadaşları (2003), ergenlerin geleceklerini göz önüne alarak karar vermeleri gereken (suç işlenmesi durumunda polis sorgusunda nasıl cevap verilir? gibi) varsayımsal bir durumun araştırıldığı çalışmada daha genç ergenlerin (11-13) yaşça büyük ergenlerin kararlarından (16 yaş ve üstü) belirgin olarak daha az uzun dönemli karar üretebildiklerini ortaya koymuşlardır.

İkinci olarak, gelecek yönelimi araştırmalarında gelecek hakkında düşünme eğiliminin de yaşla beraber arttığı görülmüştür (Steinberg ve ark.2009). Geleceğe yönelik planlama düzeyinin yaşla birlikte arttığına ilişkin araştırma sonuçları ergenlik öncesindekilerin geleceği içeren inançlarının yaşla birlikte daha içsel ve iyimser

olduğunu göstermektedir. Buna ek olarak ergenlerin ilgilerinin artması hayatlarında kontrol ettikleri gelişen uğraşlarını yansıtabilmelerini sağlar. Nurmi (1991)'nin Finlandiya'daki 10-19 yaşları arasındaki ergenlerle yaptığı araştırmasında gelecek umutları, korkuları ve hedeflerini anlatımlarında yaşla beraber artış olduğu halde, kendilerini gelecekte görmelerinde azalma görülmektedir. Yani yaş ilerledikçe yaşamda geçici olarak var olduğumuzu anlamaktayız. Ergenler kendi içlerinde kıyaslandığında, yaşça büyük ergenlerin, daha küçük ergenlere göre eğitimlerini tamamlama ve işe gitme gibi genç yetişkinlikteki gelişimsel görevler hakkında daha fazla düşündükleri ve planlamalarından daha fazla bahsettikleri görülmektedir.

Türkiye'de üniversite hayatına geçiş periyodu ilkokul yaşarından itibaren başlamaktadır. Ortaokul sınavından sonra Anadolu Liselerine seçim yapılır. Öğrenciler ilköğretimin sonunda birine girebilmek için oldukça sıkıntılı ve zor bir akademik süreç yaşamaktadır. Çünkü bu liselerden herhangi birine girebilmiş olmak üniversiteye girebilme şanslarını arttırmaktadır. Dolayısıyla lise yıllarında da öğrenciler iyi bir programı kazanmak için çok çalışmak ve milyonu aşkın akranı ile rekabet ederek yüksek bir akademik başarıyı yakalamak zorundadır. Cengiz (1988), araştırmasında ÖSYM birinci basamak sınavının kız ve erkek öğrencilerin kaygı düzeylerini manidar olarak yükselttiğini, başka bir çalışmada Öner (1990), ise öğrencilerin genel not ortalamaları ile sınav kaygıları arasında negatif bir ilişki olduğunu belirtmektedir. Ergenlerin bu stresli sınav dönemlerinde bir takım sorunlar yaşadığı ve okul Rehber öğretmenine başvurduğu görülmektedir. Bu zor süreçte öğrencilerde duygusal sorunların ortaya çıktığı, bu öğrencilerin okul ve dersane Rehberlik Servislerine başvurdukları görülmektedir. Öğrencilerin yaşadıkları sınav kaygısı sahip oldukları potansiyeli engellemekte, zaman zaman öğrenimlerini bırakmalarına neden olmakta, öğrencilerin gelecekteki yaşam tercihlerini, mesleki kararlarını etkilemektedir (Akt. Yıldırım, 2003).

Bununla birlikte bu sonucun ülkemizin kültürel yapısı ve günümüz sosyopolitik durumundan ötürü ergenlerin yaşlarının artması ile beraber yaşam koşullarının zorluğu gibi gerçeklerle karşılaşılıyor olmalarından kaynaklandığı da söylenebilir.

5.2. 12-15 Yaş Ergenlerin Gelecek Yönelimlerinin Sosyo-ekonomik Düzeye göre Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Gençlerin gelecek yönelimlerinde etkili olan şeylerin başında yetenek ve başarı düzeyinin yanısıra gencin içinde yetiştiği ailenin olanakları gelmektedir. Ergenlerin

yaşama bakış açılarının şekillenmesi, ailelerinin sosyo-ekonomik düzeyi ile yakın ilişkilidir.

Sosyo- ekonomik statü (SES), genellikle psikologlarca kişinin sosyal sınıf düzeyinin, gelir ve eğitim düzeyine dayandırılması ile elde edilen bir ölçüm olarak tanımlanmaktadır. Sosyal sınıf, farklı kişiler için farklı şeyler anlamına gelmektedir; SES belirgin bir tanımlamada daha bilimsel bir terim olarak kullanılmaktadır. SES'in doğuştan getirilen bir değer olmadığını unutmamak gerekir; fakat bununla beraber baskın kültür bunun, kişinin bir yansıması olduğu eğilimini taşımaktadır. Araştırmada kavram SED olarak kullanılmıştır. Sosyologlar, kişinin ne kadar para kazandığına ek olarak sosyal sınıfı belirleyen diğer önemli faktörün kişinin yaptığı işin prestiji olduğuna inanmaktadırlar. Diğer bir deyişle, aynı miktarda para kazanan iki kişinin yaptıkları meslekler prestij olarak farklıysa sosyo-ekonomik statüleri değişebilmektedir (Davis ve Smith, 1994).

LeShan (1952) düşük sosyo-ekonomik sınıf ve orta sınıf çocuklarında, sosyo-ekonomik düzeyle ilişkili olarak, ebeveyn ödül ve cezalarının etkisini araştırdığı çalışmasında alt sosyo-ekonomik sınıftan gelen çocukların daha çok şimdiki zamana odaklandıklarını, orta sosyo-ekonomik sınıftan gelen çocukların ise daha çok geleceğe yönelmiş olduklarını bulmuştur (akt.Stevenson ve Clegg, 2011).

Benzer doğrultuda İrwın (2009), araştırmasında ergenlerin geleceğe yönelik eğitimsel beklentilerinin büyük ölçüde sosyal sınıf ve aile eğitim geçmişine göre şekillendiğini belirtmektedir. Sosyo-ekonomik düzeyin cinsiyet üzerindeki etkileri ile ilgili olarak İmamoğlu 'nun (1988) farklı SED düzeylerindeki çocuklar üzerinde yapmış olduğu araştırmasında 4. ve 5. sınıfa giden orta düzey ve Alt düzey SED grubundaki erkek çocukların oyuncaklarla oynamamalarını araştırmacı, "çocukların yeni rolleri olan ergenliğe erken geçiş yaptıkları" şeklinde yorumlamıştır. Bir başka araştırmada Clausen (1991), düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip çocukların, ergenlik döneminde gelecekle ilgili planlama yaptıklarını, yetişkinliklerinin sonuna doğru ise sosyal hareketlilikte (social mobility) yukarı doğru bir ivme yaşadıklarını bulmuştur (akt.Stevenson ve Clegg, 2011).

Araştırmada ergenlerin planlı gelecek yönelimlerine ilişkin puanları arasında SED değişkeni bakımından anlamlı fark olduğu bulunmuştur [$F_{(3-299)} = 4,45, p < .05$]. Planlı gelecek yönelimi şeklinde adlandırılan bu boyutun; geleceğe yönelik plan ve düşüncelerle ilgili olduğu görülmektedir. "Geleceği bugünden planlamam gerektiğini düşünüyorum" (.88), "Uzun vadeli planlar yapmam" (.84), "Geleceğe dair planlar

yaparım” (.74). maddeleri gelecek yönelimi ölçeğinin planlı yönelim boyutunu oluşturmaktadır (Edwards, 2007). Gelecek yönelimi ölçeğinin diğer alt boyutları olan olumlu gelecek yönelimi ve kaygılı gelecek yönelimi arasında ise SED’e göre bir fark bulunmamıştır ($p>0,05$). Bu bulgu alanyazın ile paralel doğrultudadır. Lamm, ve Trommsdorf (1976), gelecek yöneliminde sosyal sınıfın (orta düzey sosyo-ekonomik düzey ve alt sosyo-ekonomik düzey üzerinde) etkilerini araştırdıkları çalışmalarında orta düzey sosyo-ekonomik ergenlerin gelecek yönelim puan ortalamalarının, alt düzey sosyo-ekonomik ergenlerin gelecek yönelimi puan ortalamalarından daha yüksek çıktığını belirtmişlerdir (akt.Stevenson ve Clegg, 2011).). Ergenlerin gelecek yönelimlerinin, geleceğe ilişkin beklentilerinin, ergenin aile yaşamıyla ve ailedeki geçmiş deneyimleri ile bir bakış açısı kazandığını göstermektedir. Ergenin aileden duygusal ve bilgisel destek görmesi, akademik motivasyonunun en önemli belirleyicisidir. Akademik motivasyon söz konusu olduğunda üniversite eğitiminin sürdürülmesiyle ilgili beklentilerin bir yordayıcısı olarak, sosyoekonomik statü ve ailenin eğitim geçmişi önemlidir. Akademik motivasyonu olmayan fakat ailesi sosyo-ekonomik düzey olarak avantajlı olan çocukların, akademik motivasyonu olan fakat dezavantajlı sosyo-ekonomik düzey grubunda olan çocuklara ve aile geçmişinde yüksek öğrenim düzeyi olmayan çocuklarla kıyaslandığında daha büyük oranda üniversiteye gitme planı yaptıkları bulunmuştur (Irwin, 2009). Bu araştırma sonuçları, çalışma bulguları ile örtüşmektedir.

Yoksulluk ve düşük sosyo-ekonomik düzeyin gelecek yönelimiyle ilişkisinin gelecek yönelimini engelleyici (Friere, Gorman ve Wessman, 1980; Nurmi, 1991) ve kötümser (Voydenoff ve Donnelly,1990) olduğu bulunmuştur (Akt.McCabe, 2000). Benzer şekilde bir başka çalışmada Schorr (1988) başarı ve ekonomik statü arasındaki potansiyel ilişkide yoksulluk en önemli risk faktörlerinden biri olabilmektedir (Akt.Fetsco ve McClure, 2005). Nurmi (1987,1992) araştırmalarında sosyo-ekonomik statü ve eğitim düzeyi açısından daha avantajlı olan bireylerin, gelecek yönelimi ölçümlerinde puanlarının, daha az avantajlı bireylerin puanlarından daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Yoksun koşullarda çocukların hayatta kalması ve gelişmesi, onlara bakan, destekleyen ve uyaran, birbirine bağlı insan ilişkilerinin var olduğu bir çevrenin yardımıyla mümkündür (Carviota, 1981; Ceballo ve McLoyd,2002; Kotchabhakdivd, 1987; Levinger, 1992) (Akt. Kağıtçıbaşı, 2012). Kağıtçıbaşı vd. (2001), Erken Destek Projesinde annelerin küçük çocuklarına bir şey öğretip öğretmediklerini sorulduğunda çoğunlukla “hayır” cevabı ile karşılaştıklarını, anneler

kendilerinin de okula gitmediklerini, dolayısıyla kendilerinin de “bir şey” bilmediklerini, çocuğun okula gittiğinde nasıl olsa öğreneceğini ifade etmişlerdir. Dolayısıyla, birçok kez düşük sosyo-ekonomik düzeyli grubun çocuk yetiştirmedeki “çocuk odaklı ve çocuk gelişimine yönelik” yaklaşım eksikliği denilen şeyin aslında öğrenme ve öğretmenin nasıl farklı tanımlandığı ve algılandığı ile ilgili olduğunu görmekteyiz. Burada ana babalık rolünün de, belirli düzeyde eğitim görmüş orta sınıf ana babanın çocuk gelişimi odaklı yaklaşımının aksine, çocuğun eğitimiyle değil, beslenmesi ve bakımı ile ilgilenmek olduğu görülmektedir (Kağıtçıbaşı, 2012).

Genel olarak gelişmekte olan ülkelerde, yoksul ailelerden gelen çocukların eğitim öğretim sürecine devam etmeme ihtimalleri, en zengin ailelerin çocuklarının üç katıdır. Filmer ve Pritchett’ in (1999), gelişmekte olan 35 ülkeyi içeren araştırmalarında, herhangi bir ülkede gelir dağılımı arasındaki eşitsizlik farkının büyümesi ile zengin ve fakir öğrencilerin okula devamlarını sağlama konusundaki fark açısından anlamlı bir ilişki bulmuşlardır (Akt. ERG Raporu, 2014). Bu bulgunun geniş kapsamlı bir çalışma olduğu göz ardı edilmezse, gelir dağılımındaki farkın büyümesinin, öğrencilerin okula devamlarını sağlamada alt SED ve üst SED aile çocukları arasında ciddi fark yaratmasının sosyoekonomik düzeyin güçlü bir değişken olduğu anlamına geldiği söylenebilir. OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü), (2012a), raporunda, Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı’nda (PISA) daha düşük performans gösteren ülkelerde, öğrencinin akademik olarak gösterdiği başarının, ailesinin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik durumu ile yakın ilişkili olduğu ifade edilmektedir.. Bu endişe verici durum ne yazık ki, ülkemizde de görülmektedir. Yapılan PISA sınav değerlendirmelerinde üzerine yazılan raporlarda, eğitim alanında öğrencilerin fırsatlara ulaşmaları açısından eğitimde akademik başarı ile farklı ekonomik statülerde bulunan ergenlerin elde ettikleri alternatif fırsatlar arasındaki uçurum dikkat çekicidir. Ülkemizde sosyo-ekonomik ve başarı düzeyinde okullar arasında farklılık göstermektedir. (ERG raporu, 2014). Aikens ve Barbarin (2008), alt SED ailelerden gelen çocukların okul başarısında gelişimlerinin geri olduğunu vurgulamışlardır. Benzer bir bulgu Morgan, Farkas, Hillemeier ve Maczuga, (2009) çalışmalarında alt SED ailelerden gelen çocukların davranışsal problemler gösterme oranının yükseldiğini ve dolayısı ile bu çocuklar için öğrenme becerisinin gün geçtikçe daha zorlaştığını bulmuşlardır. (ERG raporu, 2014). Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, çocukların erken zihinsel gelişim potansiyellerine ulaşamamaları ve eğitimlerini tamamlayamamaları yoksulluk döngüsünün devam

etmesine neden olmaktadır. Grantham-McGregor, Cheung, Cueto, Glewwe, Richter ve Strupp (2007), araştırmalarında, düşük gelir düzeyinden gelen çocukların okula kayıt olsalar dahi, okula devam edebilmek için daha fazla çaba sarf etmek durumunda kaldıklarını belirtmişlerdir (akt. ERG raporu, 2014).

Ekonomik zorlukların olumsuz etkilerinin erkek çocuklar üzerinde kız çocuklardan daha fazla olduğuna ilişkin bulgular da vardır (Bolger, Patterson, Thompson ve Kupersmidt, 1995; Huston, Duncan, Granger, Bos, Mcloyd, Mistry vd., 2001) (Akt. Kağıtçıbaşı, 2012). Bu zararlı etkiler özellikle ABD’de bekar annelerin karşılaştığı davranış bozuklukları ve disiplin sorunları olarak ortaya çıkmaktadır. Buna karşın ailenin geliri arttığı zaman hızlı bir düzelme olabilmektedir. Örneğin Huston (2001) Aileye çocukların bakımı için yardım, çalışan ana babalara sağlık sigortası yapılması gibi desteklerin erkek çocuklar üzerinde güçlü olumlu etkilerinin gözleendiği ve Yeni Umut programının ABD’deki etkilerine işaret etmektedir. Bu olumlu etkiler öğretmenlerin rapor ettiği okul başarısında, disiplin sorunlarının azalmasında, sosyal davranışlarda gözleendiği gibi bu çocukların eğitim ve meslek konusundaki beklentilerinin de yükseldiği görülmüştür (Akt. Kağıtçıbaşı, 2012).

Araştırma bulguları alanyazınla paralellik göstermektedir. Ergenin sosyo-ekonomik olarak koşulları, ergenin eğitim hayatını, okula devamını, okumaya ilişkin bakış açısını ve ideallerini belirler. Ergenin geleceği ile ilgili beklenti ve hayallerinin şekillenmesini sağlar. Bu sonuçlar ailelerin sosyo-ekonomik durumlarını iyileştirmeye yönelik, yoksullukla mücadele politikalarının anlaşılması ve değerlendirilmesi açısından da önemlidir. Nitekim bulgular ergenin içinde yetiştiği ailenin ve çevrenin içinde gelişimi sırasında sosyo-ekonomik durumun önemli bir risk faktörü olduğu gerçeğini vurgulamaktadır. Dolayısı ile ergenin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik durum, ergenin gelecek yönelimini etkiler.

5.3. 12-15 yaş Ergenlerin Gelecek Yönelimlerinin Cinsiyete Göre Yordanmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Gelecek yöneliminde cinsiyet farklılıklarını inceleyen birkaç yaklaşım vardır. Bunlar gelecek yöneliminde cinsiyet farklılığı olmadığını öngören feminist yaklaşım, kadın ve erkeğin geleceklerini farklı olarak yapılandıklarını savunan evrim psikolojisi ve cinsiyet rol kuramıdır. Her iki kuram da cinsiyet farklılıklarını, erkek hakimiyetini ve cinsiyet hiyerarşisini savunur. Cinsiyet rol kuramı, cinsiyet

farklılıklarını yapısal olarak kadın ve erkeğe farklı rollerde dağıtmayı, erkeğe kadından daha fazla güç ve statü vermeyi atfeder (Lippa, 2005). Gelecek yöneliminde cinsiyet farklılıkları konusunda yapılmış ilk büyük araştırma 1950'lerde dünyanın farklı toplumlarında yürütülmüştür. Douvan ve Adelson (1966), Mönks (1968) Hollanda ve Trommsdorff ve arkadaşları (Trommsdorff, Lamm ve Schmidt, 1979) Almanya'da kız ve erkeklerin gelecekte kendilerini nasıl gördüklerini tanımlamaya çalışmışlardır (akt. Nurmi, 2001).

Çocukların katıldığı çalışmalar, cinsiyet eşitliğini destekleyen ailelerde bile cinsiyet rolleri ile ilgili stereotipik düşüncelerin erken geliştiğini göstermektedir. Ergenlik yıllarında, ilk gençlik çağındaki çocukların cinsiyet rollerine yönelik anlayış ve tutumları kimlik arayışının merkezine yerleşir. Daha küçük yaşlardaki çocukların aksine ergenler, cinsiyet rollerinin toplumsal gelenekler olduğunun farkındadır, bu nedenle bu rollere yönelik tutumları daha esnektir (Lippa, 2005).

Araştırmada 12-15 yaş ergenlerin olumlu ve planlı gelecek yönelimlerine ilişkin puanlarında cinsiyete göre manidar bir fark bulunmamaktadır ($p>0,05$). Ancak ergenlerin korkulu gelecek yönelimi boyutuna ilişkin puanlarında cinsiyete göre manidar bir fark bulunmuştur. Buna göre erkeklerin korkulu gelecek yönelim puanları kızlara göre daha yüksek bulunmuştur. Gelecek yönelimi ölçeğinin üç alt boyutundan biri olan "korkulu yönelim" "geleceğin belirsizliğinden rahatsız olmak, "geleceğe karşı kaygı ve korku duymayla" ilgilidir. "Geleceğin bilinmezliği beni kaygılandırıyor", "Hayatın bana getireceğini bilmemek beni rahatsız ediyor" ifadeleri bu boyutun faktör yükü yüksek olan maddeleridir (Edwards, 2007).

Gençler, içinde yaşadıkları toplumsal yapının özelliklerini kendi toplumsal kimliklerine aktarmaktadırlar (Armağan, 2004). İlk yapılan gelecek yönelimi araştırmalarında, farklı kültürlerde ve farklı sosyal gruplarda cinsiyet farklılıkları karşılaştırılmıştır. Bu araştırmalardan birisi Avustralya, Hindistan ve A.B.D üç farklı kültürde yapılmıştır. Bu kültürlere bakıldığında Amerikalı ve Avustralyalı yaşlıları ile kıyaslandığında Hintli kızların daha geleneksel ve cinsiyet rollerine sıkı sıkıya bağlı oldukları görülmüştür (Seginer, 2009). Finli kızların (Malmberg ve Trempala,1997) Amerikalı Latin kızlar (Yowell, 2000) gibi yetişkinliğe geçişlerinin ise erkeklere göre daha erken ve hızlı olduğu bulunmuştur (akt.Seginer, 2009). İş ve kariyer alanında sadece iki araştırma (Knox ve ark. 2000; Yowell,2000) kızların erkekler oranla frekansının daha az olduğunu belirtmiştir(akt.Seginer, 2009). Yapılan araştırmalarda kız ve erkeklerin kişisel projelerinin neyle ilişkili olduğu incelendiğinde, erkeklerin

projelerinin sıklıkla maddi değerlerle (Cross ve Markus, 1991; Solantus, 1989) ve iş, mal mülk ile ilişkili (Salmela-Aro ve ark. 2007 b) olduğu görülmüştür (Akt.Marttinen ve Salmela-Aro, 2012). Gelecek Yöneliminde cinsiyet farklılıklarının incelendiği araştırmalarda tipik olarak alana özgü konularda (örneğin gelecekteki mesleğin tahmini ve aile rolleri gibi; (Nurmi ve ark, 1994; Poole ve Cooney,1987; Somers ve Gizzi, 2001) cinsiyet farklılıkları görülmüştür (akt. Steinberg, 2009).

2010 Türkiye Binyıl Kalkınma Hedefleri (BKH) Raporu ülkemizdeki kadına yönelik olarak bölgesel ve toplumsal cinsiyet farklılıklarından kaynaklanan eşitsizliklerin kalkınma hedeflerine ulaşılmasını engellediğine ve bu alanda özellikle toplumumuzda kadına yönelik algının güçlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. UNICEF Raporlarına bakıldığında, günümüzde kadına yapılan cinsiyet ayrımcılığı göz ardı edilemeyecek noktaya gelmiştir. Bu ayrımcılık, gelişimsel olarak daha çocukluk yıllarında birtakım topluma ait normlar ve kalıp yargılar sebebiyle kız çocuğuna erkek çocuğundan daha az fırsat tanınmasıyla oluşmaktadır. Ebeveynler erkek çocuğuna gerek genel sağlık bakımı ve gerekse eğitim açısından daha fazla özen göstermelerinden dolayı toplumumuzda erkek çocuk kız çocuğuna göre fırsat ve imtiyazlara daha açık hale getirilmektedir. daha avantajlı bir konuma sahip olmaktadır. Ülkemizde kadınların, toplumun her düzeyinde erkeklerle aynı ölçüde yer alamadığı ne yazık ki bir gerçektir. Ortaya çıkan bu tablonun ana sebeplerinden biri, kadınların eğitim sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde okuma yazma bilmeyen her 10 kişiden 8'ini kadınlar oluşturmaktadır. Kadınlarımızda okuryazarlık oranının düşük olmasının nedenlerinin başında; erken evlilik, kız evlatlarının okumasının çok önemsenmiyor olması, okumanın bir fayda sağlamayacağı inancı, olumsuz toplumsal ön yargılar, ailede kız çocuklarına anneye ev işlerinde yardımcı olması ve çoğu kız çocuklarının 10-11 yaşlarından sonra okuldan alınması gibi başlıca faktörler sıralanabilir.

Ülkemiz geneline baktığımızda okuma yazma bilmeyen grupların, “genç yaştan, ileri yaş gruplarına geçildiğinde”, “Batı bölgelerimizden, Doğu bölgelerimize gidildiğinde” “kentsel nüfustan, kırsal nüfusa gidildiğinde” okuma yazma bilmeme oranının artmakta olduğu görülmektedir. Fakat bu değişkenler açısından bakıldığında, her zaman kadınların bu koşullardan daha olumsuz etkilendiklerini görmekteyiz. (Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Raporu, 2011; Türkiye’de Kadının Durumu Raporu, 2012) (Akt. Özaydınlık, 2014). Dolayısıyla özetlemek gerekirse ülkemizdeki okullarda bir fırsat eşitsizliği durumu olduğunu özellikle kız çocuklarının okula devamlarının sağlanması için çalışmaların yoğun şekilde devamlılık sağlamanın önemli olduğu

görülmektedir. Özellikle bu sorun, Kız çocuklarının okula kayıt olmaları ve okula devam etmeleri amacıyla ülkemizde okullaşma oranlarının en düşük olduğu yerlerde okula gitmek birtakım yaptırımlarla sağlanmalı ve düzenli şekilde denetlenmelidir. Ancak bu şekilde bu sorunun çözümünde yavaş yavaş dahi olsa ilerleme sağlayabiliriz. Bunun yanında yapılması gereken en önemli hedeflerden biri, çocukları yetiştiren ebeveynleri bilgilendirmeye yönelik planlama ve programların oluşturulması ve sürdürülmesi gerektiğidir. Becker(1991), eğitim almış olan ebeveynlerin çocuklarını başarılarından dolayı takdir etme, onlara cesaret verme gibi alanlarda çocuklarını yetiştirecek beceriye ve deneyime sahip olduklarını vurgulamaktadır (Akt. Özeydnlık, 2014).

Ebeveynler ailede ana-babalık rol ve sorumluluklarının paylaşımını içinde buldukları kültür bağlamında yaparlar. Batı alanyazında ergenin gelişiminde ebeveynlerin ailede eşit şekilde rolleri olduğu söylene de, anne ve babanın çoğunlukla buldukları toplumun kültürel normlarının getirdiği sosyal sorumlulukları doğrultusunda hareket ettikleri görülmektedir (Ataman, 2011). Ülkemizde buna örnek çalışmalardan birinde Ayata (2012) araştırmasında günümüz Türkiye'sinin hayat koşullarının kadın ve erkeğe yüklediği rolleri farklı sosyokültürel kriterlere göre değerlendirerek çıkarsamalarda bulunmaktadır. Ayata (2012), erkeklerin yaşamı ve erkek dünyasının kadınlara göre daha net bir biçimde ikiye bölündüğünü, çünkü erkeklerin iş ve kent yaşamının erkek egemen dünyası ile evin daha özel, evcimen ve kadınsı dünyası arasında gidip gelmekte olduğunu vurgulamaktadır. Erkekler, ev aracılığıyla kendi başarılarından kaynaklanan hoşnutluğu duyumsamaktadırlar. Çünkü, içindeki eşyaların değeri kadar evin değeri de, genellikle erkeğin mesleki başarısının bir ölçüsü olarak algılanmaktadır. Genel olarak Türkiye'de, özellikle de yeni orta sınıflar arasında, ev sahibi olmak, çocuklara iyi bir eğitim sağlamak ve dolayısıyla ailenin statüsünü yükseltmek büyük ölçüde kişinin işteki başarısından geçmektedir. Erkekler çalışma yaşamında, hem kişisel tatmin hem de iş tatmini aramakta ve bulmaktadırlar. Cinsel eşitlik söylemi her ne kadar vurgulansa da, toplumsal cinsiyet rolleri bu söylemin önüne geçmektedir. Kızlar ve erkekler arasındaki bu farklılık iletişim biçimlerine de yansımaktadır. McDowell (1993) kadın ve erkek öğretmenlerde ders anlatım tekniklerini incelediği çalışmasında erkek öğretmenlerin daha katı tutum gösterdiği, kadın öğretmenlerde ise öğrencilere yönelik tavır ve tutumların biraz daha yumuşak ve dostça olduğunu ifade etmiştir (akt. Bingöl, 2011). Toplumunu oluşturan her birey için diğer inanlarla etkileşim aracı olan iletişim çok önemlidir. Yapılmış çalışmalar

kadınların isteklerini, fikir ve düşüncelerini erkeklere kıyasla daha çok tekrarladıklarını işaret etmektedir. Erkekler iletişimde amaç yönelimlidir. Kadınlar iletişimi, sosyal ilişkilerini arttırmak için kullanırken, erkekler sosyal baskınlıklarını göstermek için iletişimi kullanırlar (Leaper, 1991; Mulac, Bradac, & Gibbons, 2001) (Akt. Merchant, 2011).

Ayrıca kızların daha erken yaşta ergenliğe girmeleri, bilgilenmeye daha açık ve duyarlı hale gelmelerinde ve diğer taraftan kadına ait cinsiyet rolleri nedeniyle kızların fiziksel ve cinsel gelişimin sonuçlarından daha etkilenebilir bir durumda olmaları, zaten yaşadıklarını paylaşma eğilimleri sebebiyle duygularını, kaygılarını daha kolay ifade etmeleri sebebiyle erkek ergenler kaygıyı daha fazla hissediyor olabilir (Sayıl ve ark.2002). Bireylerin yaşadıkları toplumda içinde buldukları aile ve çevrenin ve aynı zamanda toplumun kültürel normları ergenler için gelişimsel hedeflerine bir kriter oluşturur (Greene, 1990). Dolayısıyla araştırmada erkek ergenlerin kaygılı gelecek yönelimi ortalamalarının, kız ergenlere göre daha yüksek çıkmış olması, iletişim biçimlerinin farklılığından kaynaklı olabileceği gibi ayrıca toplumun kültürel bağlamında da düşünülmelidir. Erkek ergenlerin, kız ergenlere göre geleceğe yönelik olarak daha çok kaygılı hissetmeleri toplumumuzun kendilerine atfetmiş olduğu, erkek cinsiyetine özgü olduğu düşünülen; iş gücü sahibi olma, evi geçindirme gibi ülkemizde erkek cinsiyetinden beklenen bir takım sorumlulukların, beklentilerin olmasından kaynaklanıyor olabilir.

5.4. Kuramsal Modelin Genel Olarak Tartışılması

Araştırmanın ana sonucu, algılanan aile desteği, iyimserlik, öznel iyi oluş ve umutlu olma durumunun, 12-15 yaş ergenlerin gelecek yönelimlerini olumlu olarak etkilediği ve dolayısıyla bu etkilerin ergenlerin gelecekle ilgili plan yapmalarını sağlamasıdır. Araştırma bulgularına göre, gelecek yönelimi ölçeğinin olumlu gelecek yönelimi alt boyutunu iyimserlik ve umut değişkenlerinin olumlu yönde etkilediği, kaygılı gelecek yönelimi boyutunu ise iyimserliğin negatif etkilediği görülmektedir. Yani geleceğe yönelik olarak korku arttıkça, iyimserlik azalmaktadır.

Gelecek yöneliminin alt boyutu olan planlı yönelim, umut ölçeğinin amaca ulaşma boyutu, öznel iyi oluş ölçeğinin yaşam doyumu boyutu, aileden algılanan destek ve SED değişkeni ile etkileşim içinde bulunmaktadır. Alanyazında bu bulgu ile benzer bulgular yer almaktadır. Bailey, Eng, Frisch ve Sneyder (2007), üniversite öğrencilerini

yetişkinlerle karşılaştırdıkları çalışmalarında çoklu regresyon analizinde iyimserlik, kötümserlik ve amaca ulaşma yollarına (pathways) kıyasla amaca ulaşmada harekete geçme güdüsünün, yaşam doyumunun en güçlü yordayıcısı olduğunu bulmuşlardır. Aynı doğrultuda başka bir bulgu Chang (2003), çalışmasında amaca ulaşma güdüsünün orta yaş kadınlarda depresyon ve yaşam doyumunun, erkeklerde ise sadece yaşam doyumunun yordayıcısı olarak bulmuştur. Benzer şekilde umut ve iyimserliğin, Singapur'da ergenlerin, Amerika'da ise üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunu benzersiz şekilde öngördüğü bulunmuştur (Rand ve ark., 2011).

Araştırmada, öznel iyi oluş ölçeğinin alt boyutları olan yaşam doyumunu, aile ilişkilerinde doyum, olumlu duygular ve önemli diğer insanlarla ilişkilerden algılanan doyumun, genel olarak iyimserlik ve aileden algılanan destekten olumlu etkilendiği görülmektedir. Alan yazında bu bulguyu destekleyen çalışmalar mevcuttur. Genç ergenler gelecek yönelimi hedeflerini iyi oluş durumlarına yansıtırlar (Emmons 1991; Salmela-Aro-Nurmi,1997) (Akt.Nurmi, 2001). Örneğin kişiler arası ve aile ile ilişkili amaçlar yüksek düzeyde iyi oluşla bağdaştırılmaktadır. Dufault ve Martocchio (1985), umut ile Sosyal desteğin ilişkili olduğunu bulmuşlardır (Akt.Esteves ve ark., 2013). Orta çocukluk ve ergenlik öncesi dönemde mantıklı düşünme, bellek becerisi, okuma becerisi ve sosyal perspektif alma becerileri, ergenlikte ise akıl yürütme becerisi hızla gelişir. Tüm bu beceriler, ebeveynlerden edinilen özerklik gelişimi ile karmaşık konuların yönetilebilmesini, ilişkilerin şekillenmesini ve kariyer planlamasının gelişmesini sağlar. Bu mücadele umutlu planlama için fırsatların gelişmesini ve aksiliklere rağmen planların peşinden koşulmasını sağlar

Araştırmadaki öznel iyi oluş ve aile desteği arasındaki ilişki bulgusunu destekler nitelikte birçok çalışma da (Hulbert, Pierce, ve White Thompson ve 1996; Ferroni veTaffe 1997; Thompson ve Peebles 1992; Veenhoven, 1984) arkadaşlık, sosyal destek ve evlilik doyumunu konularında iyi oluş düzeyinin, en önemli belirleyici olduğunu göstermektedir (akt.Bedin, 2014). Kültürel, kavramsal ve sosyal değişkenler, iyi oluş ile sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişkinin belirleyicisi olabilirler. Buna ek olarak araştırmada sadece öznel iyi oluş ölçeğinin yaşam doyumunu boyutu, SED değişkeninden manidar şekilde etkilenmektedir. Alanyazında bu bulguyu destekler nitelikte araştırmalar mevcuttur. Örneğin, Deiner ve Biswas-Deiner (2002), daha önce yapılmış araştırmaları gözden geçirdikleri çalışmalarında refah düzeyi ile iyi oluş arasında ilişki düzeyini incelemiş ve refah düzeyi ile mutluluk arasında ilişki olduğunu, refah düzeyinin artmasının mutluluğu her zaman arttırmadığını, zenginlik ve para

isteyen insanların böyle bir isteği olmayan kişilere göre daha mutsuz oldukları görülmüştür (akt. Bedin, 2014).

Öznel iyi oluşun belirlenmesinde umut ve iyimserlik belirleyicidir. Shoegren, Lopez, Wehmeyer, Little ve Pressgrove, (2006) araştırmalarında İyimserlik ve umut arasında ilişki bulmuşlardır (Akt.Esteves, 2013). Ergenlerde iyimserlik ve umut ilişkisini gösteren beş araştırma da (Carvajal ve ark.1998; Edwards ve ark.,2007; Shoegren ve ark., 2006; Vacek ve ark., 2010; Wong ve Lim, 2009) istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif ilişki bulunmuştur (Akt.Esteves ve ark., 2013).

Araştırmada, aileleri alt sosyo-ekonomik düzeyde bulunan ergenlerin planlı gelecek yönelimi puan ortalamalarının, orta sosyoekonomik düzeydeki ergenlere göre daha düşük olduğu belirlenmiştir. Neden düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ergenler, orta düzey sosyo-ekonomik düzeydeki ergenler gibi “geleceği bugünden planlamam gerektiğini düşünüyorum” diyememektedirler. Bunun sebebi daha önce yukarıda da belirttiğimiz gibi ergenin içinde bulunduğu ailenin; eğitim düzeyinin, aile gelirinin, ebeveynlerin çalışıyor veya işsiz olma durumunun ergenin gelecekle ilgili plan yapma olasılığı için bir risk olmasından kaynaklı olabilir. Sosyo-ekonomik düzey, anababalık ve çocuk gelişimi gibi konuları ele alan bir araştırmada Bornstein ve Bradley (2003), sosyo-ekonomik düzeyin, başta çocuğun yakın çevresini nasıl etkilediği olmak üzere birçok yönünü incelemişlerdir. Duncan ve Magnuson (2006), ebeveynlerin eğitiminin düşük olduğu ailelerde bilişsel anlamda uyarıcı bir ev ortamına rastlamanın güçlüğü gösteren bir araştırma yapmışlardır. Türkiye’deki farklı sosyo-ekonomik düzey ailelerin okuryazarlık ortamlarını inceleyen Aksu-Koç (2005), çocuğun sözel gelişiminde erken yaşlarda içinde bulunulan çevrenin önemi üzerinde durmuştur. Bütün bu araştırmalar, sosyo-ekonomik yoksunluğun zararlı etkilerinin anababa ve yakın çevrenin aracılığıyla oluştuğunu göstermektedir.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü, (Organisation for Economic Co-operation and Development) (2012a) Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programı’nda (PISA) performansı az olan ülkelerin bu durumunu akademik başarı ile öğrencinin ekonomik seviyesi arasında anlamlı bir ilişki olduğu şeklinde açıklamaktadır.

Ülkemizde de PISA sonuçlarında istenilen başarı maalesef yakalanamamakta. Bu konuda hazırlanan rapor, ne yazık ki ülkemizdeki farklı ekonomik seviyedeki öğrenci gruplarının başarı ve olanaklarına bakıldığında aralarında ciddi mesafeler olduğu görülmektedir.

Gelişim psikologları gençliğin, dönem açısından gencin yaşamında bireysel olarak kendisi ve içinde bulunduğu toplumun faydası için bir takım faaliyetlerde bulunduğu bir periyod olduğunu ifade etmektedirler. Ergenlik döneminde aktiviteler, ergeni gelecek yöneliminde harekete geçirmede kritik bir rol oynar. Kimliğin birincil gelişimsel işlevi, geleceğe yönelik ve gerçekleşmesi mümkün kararların kolaylaştırılmasıdır (Adams ve Marshall, Archer ve Waterman, 1994). “Ben kimim” hissi, geleceğe dönük güdü ve bireysel hareketi yöneten gerekli olan güçtür (Foote, 1951; Levinson, 1978) (Akt. Sharp ve Coastworth, 2012). Foote (1951), gelecek amaçları ve planlarını, kendilerinin kim olduğu yönünde güçlü bir duyuma sahip olmalarından önce hedeflenmesi durumunda, yapılacak tüm hareketlerin bu amaçlara ulaşmada gereksinim olarak anlam kazanacağını ifade etmektedir (Akt. Sharp ve Coastworth, 2012).

Araştırma bulgularına göre, ergenlerin olumlu gelecek yönelimlerine ilişkin puanları arasında yaş değişkeni bakımından manidar bir fark olduğu bulunmuştur. Buna göre 15 yaşındaki ergenlerin olumlu gelecek yönelimi puan ortalamalarının, 14 yaşındaki ergenlerin, 13 ve 12 yaşındaki ergenlerin ortalamasına göre daha düşük olduğu belirlenmiştir. Alanyazında yaş değişkeni ile ilgili yapılmış, bu bulgu doğrultusunda ve aksini belirten birçok araştırma vardır. Yaşla beraber ergenlerin yaşamın getirdiği olumsuzluklarla yüzleşmeleri ve daha gerçekçi bir bakış açısı taşımaları sebebiyle, 15 yaş ergenlerin, 12 ve 13 yaş ergenlere göre gelecek yönelimi puanları daha düşük olabilir.

Ergenliği çalışan sosyal bilimciler (Arnett, 2000; Kagan ve Coles, 1972; Lipsitz, 1977) genellikle 10'dan 13'e kadarki yaşları kapsayan dönemi erken ergenlik, 14'ten 17'ye kadarki yaşları kapsayan dönemi orta ergenlik ve 18'den 22'ye kadarki yaşları kapsayan dönemi ileri ergenlik (bazen gençlik ya da beliren yetişkinlik olarak ifade edilir) olarak ayırım yapmaktadırlar (Akt. Steinberg, 2007). Ergenlik dönemi 10-18, yetişkinliği elde etme (emerging adulthood) 18-25 yaş periyodu olarak alındığında, çoğunlukla kimlik keşfi ergenlikten ziyade yetişkinliği elde etme sürecinde olmaktadır.

Kimlik, insanların hedeflerini, değer ve inançlarını ve toplumda üstlendikleri rolleri içeren, birçok farklı fenomenden oluşan bir kavramdır (Arnett, 2000). Kimlik; değerleri, prensipleri ve rolleri kişinin kendisine göre benimsemesini içerir. Kimlik formasyonu, ergenlerin keşif ve kimlik, kimlik-rol tanımlaması ve politik, meslek, inanç, arkadaşlık ve cinsiyet rollerini içeren karar verme aşamalarının olduğu bireysel bir aşamadır (Vries ve Cohen-Kettenis, 2013). Erikson kimliği; ergenlik döneminde

elde edilmesi gereken birincil özellik olarak tanımlamaktadır. Bu kimlik altında kültürel kimlik, cinsel kimlik, mesleki kimlik ve ulusal kimlik gibi farklı kimlik rollerinin de olduğuna işaret eder. Erikson'a göre, kimlik gelişimi; bireyin tüm yaşamında süren ve gelişen bir süreçtir. Ergenler bu dönemde yaşadıkları fiziksel ve zihinsel gelişimlerinin diğerleri tarafından nasıl algılandıkları sorusu ile çok ilgilenirler (Rosenblum ve Lewis, 1999). Bu süreçte hem uyum sağlamaya hem de kişiliğini geliştirmeye çalışmaktadır (Archer, 1989). Çünkü bu dönemde fiziksel ve zihinsel gelişim artmıştır. Ayrıca ileriye yönelik bazı kararların alınması gerekliliği gündemde olması, ergeni kimlik arayışına iter. Marcia (1980), Erikson'un kimlik kuramını deneysel çalışmalarla geliştirmiş, "kimlik statülerini", geç ergenlik dönemindeki 4 karakteristik kimlik modeli olarak tanımlamış, bireyin "meslek" ve "ideoloji" alanlarında "karar verme" ve "kişisel araştırma" boyutlarının olması ve olmaması durumuna göre kimlik statülerini belirlemiştir. Başarılı kimliği gerçekleştirmiş olan bireyler, karar verme sürecini deneyimlemiş ve meslek seçimi konusunda kendi kişisel seçimlerinin ve ideolojik hedeflerinin takibini yapmış bireylerdir. Bu ergenler aile ve sosyal çevrelerinin din, ideolojik ve geleneksel düşüncelerinden kendilerine uygun olanları seçmiş ve kimliklerini oluşturmuşlardır. İpotekli kimlik (foreclosure), bireysel olarak mesleki ve ideolojik hedeflerine kendi seçiminden çok ailesel seçimlerle bağlanmış olan bireylerin kimlik statüsü olarak tanımlanmaktadır. Dağınık kimlikte, genç bireyler karar verme sürecini deneyimlemeye aldırış etmeksizin mesleki ve düşünsel hedeflerinin ne yönde olacağını tam olarak ortaya koyamamışlardır. Moratoryum ise bireylerin, mesleki alanda ve/ veya düşünsel konularda (ideological issues) halen mücadele ettiğini, arayış içinde olduğunu; bu bireylerin bir kimlik bunalımında olduğunu ifade etmektedir (Marcia, 1980).

Kimlik duygusunun gelişimini farklı yaş gruplarında, cinsiyet, yaş, okul ve meslek açısından araştıran Köker (1997), kimlik duygusu kazanmada yaşın manidar şekilde anlamlı olduğunu, yaş arttıkça puanın artış gösterdiğini, bunun yanında okul türü ve meslek yönünden anlamlı fark bulunmadığını bulmuştur. Yetişkin ve genç yetişkinlere göre kıyaslama yapıldığında ergenlerin, kimlik duygusu puanları manidar şekilde düşük olduğu görülmüştür. Sonuç olarak bu durumun, 17-21 yaş ergenlerinin kimlik kazanımında bir takım sorunlarının olabileceğini düşündürmüştür. 14-19 yaşlarındaki ergenlerin kimlik gelişimini aile bağlamında araştırdığı çalışmasında Gavas (1997), okul türü, yaş, ve cinsiyet değişkenleri açısından farklılık olmadığını tespit

etmiştir. Ayrıca 17-19 yaş dönemindeki grubun ve kız öğrencilerin araştırma sürecini daha çok denediklerini bulmuştur.

Kimlik formasyonu çalışmaları çoğunlukla ergenlik dönemine odaklanmış olsa da, bazı araştırmacılar (Montemayor, Brown ve Adams, 1985; Waterman, 1982) kimlik başarısının sıklıkla lise sonunda ve kimlik gelişiminin de (Valde, 1996; Whitbourne ve Tesch, 1985) ergenlik sonlarında ve yirmili yaşlara kadar devam ettiğini savunmaktadırlar (Akt. Arnett, 2000). Amerikan toplumunda 16 yaşına gelinceye kadar ergenlerin araç kullanmalarına ve tam zamanlı işe girmelerine izin verilmediğini, 16 yaşın erken ergenliğin sonuna kadar olmasının uygun bir sosyal gösterge olarak kabul edildiği belirtilmektedir (Berndt, 1982). Son yıllarda ergenlik sürecinin 10-18 yaş aralığını içerdiği düşünülmektedir. Ergenlik sürecinde gelişmenin devam etmesinden dolayı, kimlik gelişiminin; gelişim sürecinin tamamlandığı süreç olarak 18-25 yaş aralığında ele alınmasının daha doğru olabileceği söylenebilir. Çalışmalar, gelişim psikolojisinin “kimlik” konusunun araştırılması için en uygun aralığın lise sonrası olabileceğini göstermektedir. Buna bağlı olarak, son zamanlarda Batı’ daki bazı gelişimciler Arnett (2000), kimlik çalışmalarını yetişkinlik yaşlarına denk gelen yaş aralığına yöneltmişlerdir. Dolayısı ile araştırma örneklemini oluşturan ergenlerin 12-15 yaş ergenler olduğunu düşünürsek bu yaş grubunda henüz oturmuş bir kimlik kazanımlarının olmadığı, liseye geçiş döneminde olmaları sebebi ile kimlik gelişimi için keşif döneminde oldukları söylenebilir. Bu dönemdeki sorunlarla karşılaşmak bir deneme dönemi -kişinin gerçek benliğini keşfetme girişiminde farklı kişilikleri denemeye çalışma dönemi- gerektirebilir. Araştırmada seçilen örneklem grubu özellikle ele alınmış, bu yaş aralığındaki ergenlerin geleceklerini nasıl belirledikleri anlaşılmasına çalışılmıştır.

Son yıllarda gençler arasındaki yaygınlaşan problemlere yönelik müdahale ve programlarda “Pozitif Genç Gelişimi”(Positive Youth Development) temelli yeni yaklaşımlar önerilmektedir. Pozitif genç gelişim yaklaşımında, çocuğu çevreleyen sistemler yani aile, okul, akran, toplumdaki sosyal ve ekonomik politikalar, sağlık ve adalet arasındaki etkileşim, genç gelişimini etkiler görüşü temel olarak görülmektedir (Lerner ve ark., 2005). Problem davranışları ve suçu önlemeye yönelik çalışanlar; ailelerdeki, akran gruplarındaki, komşular arasındaki ve bireyin kendi içerisindeki gençlik şiddeti dâhil olmak üzere sorunlu davranışların ihtimalini artıran durumları tanımlamışlardır. Şiddet olasılığını artıran faktörlere “risk faktörleri” olarak atıfta bulunulurken, azaltanlara ise “koruyucu faktörler” olarak atıfta bulunulmuştur. Risk

altındaki gençlere yönelik olarak koruyucu faktörler, sorunlu davranışların ortaya çıkma olasılığını azaltır. Riske maruz kalma ve sorunlu davranışlar arasında bir ilişki olduğunu ortaya çıkaran çalışmalar, aynı zamanda koruyucu faktörlerin varlığına da kanıt olmaktadır (Jenson, Potter ve Howard, 2001).

Ülkemizde, Bayar ve Sayıl (2005) tarafından yapılan çalışmada ise 7.,9.,11.sınıf ve üniversite öğrencileri risk alma davranışları açısından karşılaştırılmış; üniversite düzeyine kadar risk alma davranışlarının genel olarak yaşla birlikte arttığı, daha sonra ise azalma gösterdiği bulunmuştur. Riskli davranışlar gösterme ve gelecek yönelimi ilişkisini araştıran bazı çalışmalar (Zimbardo ve Boyd, 1999) kişilik özelliği olarak yüksek düzeyde dürtüsel olan bireylerin daha fazla riskli davranış gösterme eğilimine sahip olduklarını vurgulamaktadırlar. Gelecek yönelimi yüksek olan bireyler daha az riskli davranış göstermektedir. Gelecek yönelimi riskli davranış göstermede koruyucu bir faktör olmaktadır (Robbins, 2004). Bu bulguların ışığında SED değişkeni açısından bakıldığında sosyo-ekonomik düzeyin ergenlerin geleceklerini şekillendirmelerinde çok önemli bir “risk” faktörü olduğu kabul edilmektedir.

Edwards ve Lopez (2000), “Çocuklar için umut verme programı” nı ortaokul öğrencilerinin umut düzeylerini arttırmak için başarıyla uygulamışlardır (akt.Valle ve Huebner, 2006). Umut, ergenlerin olumlu pozitif psikoloji geliştirmelerinde bilişsel – güdüsel yapıda potansiyel bir anahtar gibi görülmektedir. Ülkemizde de pozitif duyguların geliştirilmesine yönelik bazı çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan bazıları Gürgan (2006) ve Aydın (2005) bireylerin yılmazlık düzeyini yükseltmeye yönelik bir psikolojik danışma programı, Kuzucu (2006) duyguları ifade etmeye yönelik bir psikoeğitim programı, Eryılmaz (2012a) ise programını ergenlere yaşamlarında hedef belirlemelerini sağlayacak eğitim programı oluşturmuştur.

Pozitif psikoloji, tüm dünyadaki toplumların ve insanların hedeflerine, amaçlarına ulaşılabilir olmalarını sağlamaya çalışır. Geleneksel olarak değer verilen hedefler; para kazanmayı, entelektüel olmayı ve spor alanında başarı kazanmayı ve fiziksel görünümün iyi olmasını içerir. Snyder ve Feldman (2000), diğerlerini önemsemek, dayanıklı ve güvenilir ürünler üretmek, yeni buluşlar ortaya koymak, temel ve uygulamalı araştırmalar yapmak, işyerlerinde güvenliği arttırmak gibi insanların amaçlarına ulaşmalarını sağlayıcı fırsatlara daha fazla cesaretlendirilmeleri gerektiğinin yanı sıra, başka alanlara da önem verilmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar. Bu yüzden toplumların değer verdiği hedefler arttırılabilir. Amaçlara ulaşmada fırsatların arttırılmasında uzun dönemli hedefler önemli yer tutar. Maalesef, kısa dönemli amaçlar

sıklıkla “ben merkezlidir”. Pozitif psikoloji, dünyada global olarak sürdürülmesi gereken bir yaklaşımdır çünkü fikirleri ve bulguları tüm insanlar için yararlıdır. Pozitif psikoloji “benim için” düşüncesini çoğu zaman ertelemeyi gerektirir. Çünkü pozitif psikoloji amaçlarında bireysellik yerine grup yararı vardır. Bununla beraber, uzun dönemli ve büyük amaçlar birçok insanın birlikte çalışmasını gerektirebilir (Snyder ve Shane, 2007).

Öğrencilerin pozitif olarak kendilerini geliştirmelerinde okul ile öğretmen etkisi gözardı edilemez. Pitman (1992) öğrencilerin okul ortamında sosyalleştiklerini, bir birey olarak kendilerini geliştirdiklerini, kendilerine güven duymayı öğrendiklerini ve bu gelişimleri yaşarken öğretmenlerin bu becerilerin sağlanmasında yardımcı olduklarını belirtmektedir. Okul ortamında öğrencinin yaşamış olduğu bu olumlu deneyimler öğrencinin hayata olan bağını güçlendirmektedir (Eryılmaz, 2013). Hefferon ve Boniwell, (2010) insanların yaşadıkları olumlu duyguların, kişinin hayata bakış perspektifini geliştirdiğini belirtmişlerdir. Aynı zamanda olumlu duygular kişinin yaşamış olduğu olumsuzlukların yarattığı negatif etkileri azaltmaktadır (Akt.Eryılmaz, 2013). Ülkemizin, Avrupa'nın demografik yapısı ile mukayese edildiğinde oldukça dinamik bir nüfusa sahip olduğu, genç nüfusun (15-29 yaş aralığı) toplam nüfus içinde 19.162.916. kişi olarak nüfusun %24.3' kapsadığı görülmektedir (Baş, 2017).

Ergenlerin geleceğe yönelik kaygılarının azalmasını, umutlu ve iyimser bir bakış açısı kazanmalarını sağlamak için, içinde yaşadıkları toplumun ihtiyaçlarının dikkate alınarak oluşturulacak eğitim, sağlık ve sosyal politikalarda, gençlerin gelecekte kendilerini güvende ve toplumda kendilerine ihtiyaç olduğunu hissedebilecekleri, kendilerini toplumun önemli bir parçası olarak görebilmelerini sağlayıcı bir eğitim sistemi olmalıdır. Bu eğitim sisteminde ergen kendine farklı fırsatların sunulduğunu görebilmeli, ergenlerin başarılı oldukları alanlar, güçlü yönleri vurgulanmalı dolayısı ile ergen kendini başarılı bulduğu alana yönelerek toplumda kendine bir yer edinebileceği, sorumluluk alabileceği algısı taşınmalı ve gelecek kaygısı duymamalıdır. Böylece genç geleceğe umutla ve iyimserlikle bakabilir.

Sonuç olarak bu araştırmada; ergenlerin gelecek yönelimlerinin iyimserlik, öznel iyi oluş, umut gibi pozitif psikolojik değişkenlerle, algılanan aile desteği ve sosyo-ekonomik düzey ile nasıl bir ilişkisi olduğu incelenmiştir. Burada 12-15 yaş ergenlerin, algıladıkları aile desteği ile öznel iyi oluş ile iyimserliklerinin arttığı, iyimser ve öznel iyi olma durumlarının umutlu olmalarını arttırdığı ve gelecek yönelimlerinin de olumlu olduğu bulunmuştur. Ayrıca erkek ergenlerin kaygılı gelecek yönelimi

ortalamlarının, kız ergenlere göre daha yüksek çıktığı görülmüştür. Bunun yanı sıra aileleri alt sosyo-ekonomik düzeyde bulunan ergenlerin planlı gelecek yönelimi puan ortalamalarının, orta sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlere göre daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Bu sonuçların eğitim sistemimizde ergenlerin gelecek yönelimlerini şekillendirmeleri konusunda onlara yardımcı olan eğitimcilere ve ailelere katkı sağlayabileceği, ergenlerin algıladıkları sosyal destekle, çocukluktan başlayan umutlu düşünce gelişimlerinin sağlanabileceği, hayatta iyimser olabilme becerisi kazanabilecekleri, sağlıklı ve başarılı bir kimlik geliştirebilmelerini ve böylece öznel iyi oluşlarına olumlu katkıda bulunabilecekleri gerçeği vurgulamakta ve dolayısı ile ergenlerin gelecek yönelimlerini daha iyi kurabilecekleri ümit edilmektedir.

VI. BÖLÜM

ÖNERİLER

Araştırma, 12-15 yaş grubu ergenlerin gelecek yönelimlerinin umut, iyimserlik, öznel iyi oluş, aile desteği ve sosyo-ekonomik düzeyden etkilendiğini, yaş arttıkça gelecek yöneliminin azaldığını, gelecek yönelimine olumlu ve planlı yönelim boyutlarında cinsiyete göre bir farklılık olmadığını, ancak erkek ergenlerin kız ergenlere göre geleceğe yönelik daha fazla kaygı hissettiklerini göstermektedir.

Bulgular, sosyo-ekonomik düzeyin, ergenlerin gelecek yönelimini etkilediğini göstermektedir. Bununla beraber gelecek yöneliminde aileden algılanan desteğin önemli olduğu görülmüştür. Bundan sonraki çalışmalarda arkadaşlardan ve öğretmenlerden algılanan sosyal desteğin etkisinin inceleneceği araştırmalar da yürütülebilir.

Çalışmaya katılan örneklem grubu devlet okullarında okuyan ergenlerdir. Dolayısıyla ileriki araştırmalarda aynı yaş grubunda fakat farklı okul türlerinde okuyan ergenlerin dahil edileceği çalışmaların yapılması karşılaştırma yapma olanağını sağlayacaktır. Ayrıca ileriki araştırmalar, ergenlerin gelecekle ilgili amaçları hakkında onlarla bire bir konuşarak ve gözlem yaparak gerçekleştirilebilir.

Bununla birlikte araştırma bulguları, ergenlerin gelecek yönelimlerinde, kariyer planlamalarında aileden aldıkları desteğin önemli bir rol oynadığı, ergenin geleceğe yönelik plan yapmasında yaşam doyumu ve sosyo-ekonomik durumun da etkili olduğunu göstermektedir. Ergenlerin Gelecek yönelimini olumlu algılamalarını umutlu ve iyimser olmalarının etkilediği görülmüştür.

Araştırma bulgularında gelecek yöneliminde ergenin öznel iyi oluş durumunu, iyimserlik ve aileden algılanan desteğin olumlu yönde etkilediği, ergenin yaşam doyumunu ise sadece SED değişkeninin manidar şekilde etkilediği görülmektedir. Bu araştırma sonuçlarının akademisyenler ve ergenlerle çalışan eğitimcilerle paylaşılarak bu konuda eksik kalan konularda eğitim seminerleri ve eğitim programları organize ederek, ergenlerin gelecek yönelimlerine katkıda bulunmaları hedeflenmektedir.

6.1. Ebeveynlere Öneriler

Ergenlerin gelecek yönelimlerinin gelişimini destekleyecek ana unsur ebeveynlerdir. Bu doğrultuda ergenlerin geleceğe yönelik beklentilerini, hedeflerini arttırmak için ergenlerin aileden algıladıkları ebeveyn desteğinin güçlendirilmesi,

ergenlere yönelik programların yanısıra ebeveynleri hedefleyen toplum temelli aile faaliyetleri, eğitim programları geliştirilmelidir. Bilinçli bir ebeveyn desteği, ergenin olumlu beklentilerinin artmasını dolayısıyla ergenin gelecek yöneliminin olumlu şekilde gelişmesini sağlar.

6.2. Eğitimcilerle Öneriler

Öğrencilerin kendilerini geliştirmelerini sağlayan en önemli sosyal ortamlardan biri okullar ve öğretmen etkisidir. Bu alanda çalışan eğitimciler ve profesyoneller pozitif psikolojiyi temel alarak bazı eğitim programları hazırlayabilirler. Eğitimcilerin, çocuk ve ergenlerin yaşamdaki olumsuz olaylarla etkili şekilde başa çıkabilmelerini, çözüm odaklı düşünme becerilerini kazandırıp, kendilerine güven duymalarını sağlayacak, kritik bir süreç olan “ergenlik” döneminde öğrencilerin kapasitelerini geliştirebilecek dolayısıyla ergenlerin olumlu gelecek yönelimi yapabilmelerini sağlayacak umutlu düşünme, iyimser düşünme gibi bilişsel –güdüsel güçler geliştirebilmelerine yönelik programlar oluşturmaları gerekmektedir. Bu programlarla ergenler daha umutlu, daha iyimser olarak gelecek yönelimlerini gerçekleştirebilirler.

KAYNAKÇA

- Aksu-Koç, A. (2005). *Dil edinimi araştırmalarının dil bozuklukları açısından önemi*.
2.Ulusal Dil ve Konuşma Bozuklukları Kongresi Bildiri Kitabı, (39-56).
Ankara Kök Yayıncılık.
- Archer, S. L. (1989). The status of identity: Reflections on the need for intervention,
Journal of Adolescent, 12, 345-359.
- Armağan, İ.(2004). *Gençlik gözüyle gençlik: 21. Yüzyıl eşiğinde Türkiye gençliği*,
Kırkısraklılar Sosyal Yardımlaşma ve Kültür Vakfı: İzmir.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens
through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469-480.
- Artar, M. (2002). Comparison of Future Time Perspective of Adolescents from An
Earthquake and Non-Earthquake Region in Turkey.(içinde) (eds.) Janusz
Trespala/ Lars-Erik Malmberg. *Adolescents' future –orientation. Theory and
Research*. Peter Lang. pp.65-79.
- Artar, M. (2003). Depremi Yaşayan Ergenlerin Gelecek Beklentilerinin İçeriği. *Kriz
Dergisi*, 11 (3), 21-27.
- Atak, H.(2011). Kimlik Gelişimi ve Kimlik Biçimlenmesi: Kuramsal bir değerlendirme.
Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 3 (1),163-213.
- Ataman, A.(2011). *Ergenlikten Yetişkinliğe Geçişte Toplumsal Katılım ve Anababanın
Rolü*, Ankara Üniversitesi. Yüksek Lisans tezi, Ankara .
- Atance, C.M., Jackson, L.K. (2009). The development and coherence of future-
oriented behaviors during the preschool years. *Journal of Experimental
Child Psychology*. 102, 379-391 .
- Ayata, S. (2012). Yeni Orta sınıf ve Uydu Kent Yaşamı (içinde) (ed.)Deniz Kandiyoti /
Ayşe Saktanber. Kültür Fragmanları. Türkiye’de Gündelik Hayat. pp.35-56 .
- Bailey, T. C., Eng, W., Frisch, M. B., Snyder, C. R. (2007). Hope and optimism as
related to life satisfaction. *The Journal of Positive Psychology*, 2, 168–175.
- Baş, H.(2017). Türkiye’de Genç Nüfus: Sorunlar ve Politikalar, *Süleyman Demirel
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27, 255-288.

- Bayar, N., Sayıl, M. (2005). Risk-taking behaviors in a non-western urban adolescent sample. *Journal of Adolescence*, 28(5), 671-676.
- Bedin, L.M., Sarriera, J.C. (2014). A comparative study of the subjective well-being of parents and adolescents considering gender, age and social class. *Social Indicators Research*. DOI 10.1007/s11205-014-0589-7.
- Berndt, T.J.(1982). The Features and Effects of Friendship in Early Adolescence, *Child Development*, 53, 1447-1460.
- Ben-Zur,H.(2003). Happy Adolescents: The Link between Subjective Well-Being, Internal Resources, and Parental Factors. *Journal of Youth and Adolescence*, 32(2), 67-79.
- Bingöl, G., Demir,A.(2011). Amasya sağlık yüksekokulu öğrencilerinin iletişim becerileri, *Göztepe Tıp Dergisi*, 26(4), 152-159.
- Bornstein, M.H., R.H., Bradley (2003). *Socioeconomic Status, Parenting, and Child Development*, N.J.Lawrence Earlbaum Associates, Publishers, London.
- Brooks-Gunn, J., Reiter, E.O. (1990).The role of pubertal processes.In:S.S.Feldman, G.R.Elliot (Ed.),*at the Threshold: The Developing Adolescent*, 16-5.Cambridge, Harvard University Press.
- Büyüköztürk, Ş.,Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. Demirel, F.(2008). *Bilimsel araştırma Yöntemleri*. Ankara:Pegem Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş.(2012) Örneklem Yöntemleri w3.balikesir.edu.tr/~msackes/wp/wp-content/uploads/./pdf
- Carr, A.(2004). *Positive Psychology .The science of happiness and human strengths*. Routhledg London and Newyork.pp. 76-92.
- Carlsson, F.(2011). *Subjective well-being among preadolescents. Evidence from urban China.*,Working Papers in economics, School of Business, Economics and Law at University of Gothenburg, Sweden.
- Casas, F., Baltatescu, S., Bertran, I., Gonzales, M., Hatos, A. (2012a). School satisfaction among adolescents; Testing different indicators for its measurement and its relationship with overall life satisfaction and subjective well being in Romania and Spain. *Social Indicators Research*, 111(3), 665-681.

- Cengiz, H.F.(1988). 3. Sınıf öğrencilerinin ÖSYM 1. Basamak sınavı öncesi ve sonrası kaygı düzeylerinin bazı faktörler yönünden karşılaştırılması, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara .
- Chen, P., Vazsonyi, A. T.(2013). Future Orientation, School Contexts, and Problem Behaviors: A Multilevel Study. *Journal of Youth Adolescence* , 42, 67–81 DOI 10.1007/s10964-012-9785-4.
- Chang, E. C. (2003). A critical appraisal and extension of hope theory in middle-aged men and women: Is it important to distinguish agency and pathways components? *Journal of Social and Clinical Psychology*, 22, 121–143..
- Chaplin, L. N. (2009). Please may I have a bike? Better yet, may I have a hug ? An examination of children's and adolescents happiness. *Journal of Happiness Studies*,10, 541-562.
- Cohen, L., Manion, L. , Morrison, K. (2007). *Research Methods in Education* (6th Edition). Routledge, Canada.
- Çokluk, Ö., Şekercioglu, G., Büyüköztürk, Ş.(2010). *Sosyal Bilimler için Çok değişkenli istatistik . Spss Ve Lisrel Uygulamaları*. Pegem Akademi.
- Davis, R.C., Smith, B.(1994). The effects of victim impact statements on sentencing decision: A test in on urban setting. *Justice Quarterly*, 11, 453-469.
- Deniz, K , Z., Türe, E., Uysal, A., Kunduroğlu, A.,T. (2013). Sosyo-ekonomik düzey değişkenlerinin kümeleme analizi ile belirlenmesi, *Elementary Education Online*, 14(1), 108-117, 2015. İlköğretim Online, 14 (1), 108-117, 2015. [Online]: <http://ilkogretim-online.org.tr>.DOI: 10.17051/io.2015.99837
- Diener, E. (2001). Well-being (subjective), psychology of in N. J. Smelser, J.Wright, & P.B.Baltes.(Eds.), *International Sciences*. New York: Pergamon Press. pp.16451-16454.
- Diener, E., Suh, E.(1997). Measuring quality of life: economic, social and subjective Indicators, *Social Indicators Research*, 40 (1-2), 189-216.
- DiIorio, C., Kelley, M., Hockenberry-Eaton, M.(1999). Communication about sexual Issues: Mothers, fathers, and friends. *Journal of Adolescent Health*, 24, 181-189.

- Duncan, G.J., Magnuson, K.A.(2006). The role of family socioeconomic resources in the black-white test score gap among young children. *Developmental Review*, 365-399.
- Edwards, A.G., İmamoğlu, E.O.(2007). Geleceğe ilişkin yönelimlerde benlik Tipine bağlı farklılıklar. *Türk Psikoloji Dergisi*, 2 (60), 115-132.
- Ekas, N.V., Lickenbrock D.M., Whitman T.L. (2010). Optimism, Social support, and Well-being in mothers of children with Autism Spectrum Disorder. *Journal of Autism Development Disorder*, 40, 1274-84.
- Emmons, R. A. (1991). Personal strivings, daily life events, and psychological and physical well-being. *Journal of Personality*, 59, 453-472.
- Eğitim İzleme Raporu (2014). ERG Eğitim Reformu.
- Ergene, T.(1994). Sınav Kaygısı ile başa çıkma programının etkililiği. *Psikiyatri Psikoloji ve Psikofarmakoloji Dergisi*. 2 (1), 36-42.
- Erikson, E.,H.(1968). *Identity: Youth and Crisis*. New York, W.W. Norton Company.
- Eryılmaz, A.(2009). Ergen Öznel iyi oluş ölçeğinin geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri dergisi*. 7(4), 975 - 989.
- Eryılmaz, A. (2013). Pozitif psikolojinin psikolojik danışmanlık ve rehberlik alanında gelişimsel ve önleyici hizmetler bağlamında kullanılması. *The Journal of Happiness & Well-being*, 1(1), 1-22.
- Esteves, M., Scoloveno, R.L., Ganga Mahat, Yarcheski, A., Scoloveno, M.A (2013). An integrative review of adolescent hope. *Journal of Pediatric Nursing*, 28, 105-113.
- Fetsco, T., McClure, J.(2005). *Educational psychology: an integrated approach to classroom decisions*. Boston: Pearson Education Inc. 409 - 410.
- Feldman, D. B., Kubota, M. (2015). Hope, self-efficacy, optimism, and academic achievement: Distinguishing constructs and levels of specificity in predicting college grade-point average. *Learning and Individual Differences*, 37, 210-226. doi:10.1016/j.lindif.2014.11.022
- Furby, L., Beyth-Marom, R.(1992). Risk taking in adolescence a decision-making perspective. *Developmental Review*, 12, 1-44. Doi 10.1016/0273-297(92)90002-J.

- Gaderman, A.M., Schonert –Reichl, K.A. & Zumbo, B.D. (2010). Investigating validity evidence of the satisfaction with Life Scale adapted for children. *Social Indicators Research* . 96, 226-247.
- Gavas, A.(1998). *Kimlik gelişimi sırasında ergenin anne-baba ile ilişki düzeyinin saptanması* (Yüksek Lisans Tezi). Bursa, Uludağ Üniversitesi .
- Gilman, R., Dooley, J., Florell, D.(2006). Relative levels of Hope and Their Relationship With Academic and Psychological Indicators Among Adolescents. *Journal of Social and Clinical Psychology*. 25 (2),166-178. <https://doi.org/10.1521/jscp.2006.25.2.166>.
- Greene, A.L.(1990). Great Expectations: Constructions of the life course during adolescence. *Journal of Youth Psychology*, 19 (4), 289-306.
- Gökler, I.(2007). Çocuk ve Ergenler için sosyal destek değerlendirme ölçeği Türkçe formunun uyarılma çalışması: Faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 14(2), 90-99.
- Grisso, T., Steinberg, L., Woolard, J., Cauffman, E.(2003). Juveniles' competence to stand trial: a comparison of adolescents' and adults' capacities as trial defendants. *Law and Human Behavior*, 27 (4) , 333-363.
- Guse, T., Vermak, Y., (2011). Hope, psychological well-being, socioeconomic status among a group of south african adolescents. *Journal of Psychology in Africa*. 21 (4), 527-34.
- Güleri, M.(1994). Üniversiteli ve işçi gençliğin gelecek beklentileri ve kötümserlik-iyimserlik düzeyleri. *Kriz Dergisi*, 6 (1), 55-65.
- Hagen, K. A., Myers, B. J., Mackintosh, V. H.(2005). Hope, social support, and behavioral problems in at-risk children. *The American Journal of Orthopsychiatry*, 75(2): 211-9. DOI: 10.1037/0002-9432.75.2.211.
- Hamilton, J.L., Connolly, S.L., Liu, R.T., Stange, J.P., Abramson, L.Y., Alloy, L.B. (2014). It Gets Beter: Future Orientation Buffers the Development of Hopelessness and Depressive Symptoms following Emotional Victimization during Early Adolescence. *Journal of Abnormal Child Psychology*. DOI 10.1007/s10802-014-9913-6.

- Hankin, B. L. (2005). Childhood maltreatment psychopathology: prospectives tests of attachment, cognitive vulnerability, and stres as mediating processes. *Cognitive Therapy and Research*, 29, 645-671.
- Huebner, E. S., Suldo S. M., Smith L. C., McKnight C. G. (2004). Life satisfaction in children and youth: empirical foundations and implications for school psychologists. *Psychology in the School*, 41, 81–93.
- İmamoğlu, O., Güler-Edwards, A. (2007). Geleceğe ilişkin yönelimlerde benlik tipine bağlı farklılıklar. *Türk Psikoloji Dergisi*, 22 (60), 115-132.
- İmamoğlu, V.(1988). Children’s Home Enviroments in Three Socio-Economic Status Groups In Ankara. *METU JFA*, 8 (1), 45-58.
- Irwin, S.(2009). Family contexts, norms and young people’s orientations: researching diversity, *Journal of Youth Studies*, 12 (4), 337-354. DOI: 10.1080/13676260902807235.
- Jenson, J. M., Potter, C. C., &Howard, M. O. (2001). American juvenile justice: recent trends and issues in youth offending. *Social Policy and Administration*, 35, 48–68.doi: 10.1111/1467-9515.00219.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1973). *Gençlerin tutumları: kültürler arası bir karşılaştırma*, ODTÜ, Fen Edebiyat Fakültesi Yayını . Ankara.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). Sociocultural change and integrative syntheses in human development: autonomous related self and social cognitive competence. *Child Development Perspectives*, 6 (1), 5-11.DOİ 10.1111/j.1750-8606.2011.00173.x
- Karademas, E.,C.(2006). Self efficacy, social support and well-being. The mediating role of optimism. *Journal of Personality and Individual differences*, 40, 1281-1290.
- Keyes,C.L., (2009). Handbook of Positive Psychology in Schools (Educational Psychology Handbook), Gilman, Huebner, Furlog, Routledge.
- Kline, R.B.(2005). Principles and practices of structural equation modeling(2nd ed.). New York: Guilford Press.

- Kotter-Grühn, D.(2011). When time is running out: Changes in positive future perception and their relationships to old age. *Psychology and Aging*, 26 (2), 381-387.
- Köker, S.(1997). Kimlik duygusunun kazanılması açısından ergenlerin, genç yetişkinlerin ve yetişkinlerin karşılaştırılması (Doktora Tezi).Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Lanz, M., Rosnati, R., Marta, E., & Scabini, E. (2001). Adolescents' future: A comparison of young people's and their parents' views. In J.-E.: Nurmi (Ed.), *Navigating through adolescence European perspectives*, (pp.169–197). New York, NY: Routledge.
- Lanz,M., Rosnati,R. (2002) . Adolescents' and young adults' construction of the future effects of family relations, self-esteem, and sense of coherence, pp 17-33.Janusz Trempala, Lars-Erik Malmber (eds.)*Adolescents' future orientation, Theory and research*. Peter LangGmbh.
- Leaper, C. (1991). Influence and involvement in children's discourse: Age, gender, and partner effects. *Child Development*, 62, 797-811.
- Lee, G.R., Ishii-Kuntz, M.(1987). Social Interaction, loneliness, and emotional well-being among the elderly. *Research on Aging*,_9 (4),459-482.
- Lee. S. M., Peterson S. (2000). Culture, Entrepreneurial Orientation, and Global Competitiveness, *Journal of World Business*, 35 (4), 401-416.
- Lens, W., Paixao, M.,P., Herrera, D., Grobler, A.(2012).FutureTime Perspective as a motivational variable: Content and extension of future goals affect the quantity and quality of motivation. *The Japanese Psychological Research*, 54, 3, 321-333.
- Leondari, A. (2007). Future Time perspective, possible selves, and academic achievement, *New Directions for Adults & Continuing Education*. 114, 17-26.
- Lerner, R. M., Almerigi, J.B.,Theokas, C., Lerner, J.(2005). Positive youth development a view of issues. *Journal of Early Adolescence*, 25 (1), 10- 16.
- Linley, P. A., Joseph, S.(2004). *Positive Psychology in Practice*. John Wiley & Sons,Inc.,Hoboken, New Jersey.

- Lippa, R.A. (2005a) . *Gender, nature, and nurture* (2nd ed. Mahwah, N.J.Lawrence Earlbaum Associations, Publishers.
- Lopez, S.J., Sneyder, C.R.(2009). *Oxford Handbook of Positive Psychology* (Oxford Library of Psychology) Second (2nd) Edition Hardcover.
- Maddux, J.E., Norton, L.W., Stoltenberg, C.D.(1986).Self-efficacy, expectancy, outcome expectancy, and outcome value: Relative effects on behavioral intentions. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51, 783-789.
- Marcia, J.E. (1980). Identity in adolescence. In J.Adelson (Ed.), *Handbook of Adolescence Psychology* , (pp159-187). New York: John Wiley & Sons.
- Marttinen,E., Salmela-Aro,K.(2012). Personal goal orientations and subjective well-being of adolescents, *Japanese Psychological Research* . 54 (3), 263-273.
- Marques, S. Lopez, S.C., Mitchell, J.(2013). The Role of Hope, Spiritually and Religious Practice in adolescents Life Satisfaction: Longitudinal Findings.*Journal Happiness Studies*,14 , 251-261.
- McCabe, K.M.,Barnett, D.(2000).The Relation between Familial Factors and the Future Orientation of Urban African American sixth Graders.*Journal of Child and Family Studies*, 9 (4), 491-508.
- Merchant, K., (2012). "How Men And Women Differ: Gender Differences in Communication Styles, Influence Tactics, and Leadership Styles" *CMC Senior Theses*. Paper 513.
- Myers,D.,Diener, E.(1995). Who is happy ? *Psychological Science*, 6, 10-19.
- Mulac. A.. Bradac. J. J.,Gibbons, P. (2001). Empirical support for the gender-as culture hypothesis: An intercultural analysis of male/female language differences. *Human Communication Research*, 27, 121-152.
- Neblett, N.G.,Cortina, K.S.(2006). Adolescents' thoughts about parents' jobs and their importance for adolescents' future orientation.*Journal of Adolescence*, 29, 795-811.
- Newman, B.M., Newman,P.R.(2017). *Development Through Life. A Psychological Approach*. Thirteen Edition.pp.400-401.Cengage Learning.

- Nurmi, J.-E.(1989). Development of orientation to the future during early adolescence: A four year longitudinal study and two cross-sectional comparisons. *International Journal of Psychology*, 24, 195-214.
- Nurmi, J.-E.(1991). How do adolescents see their future? A review of the development of future orientation and planning. *Developmental Review*, 11, 1-59.
- Nurmi, J.-E.,Poole M.E.,Seginer,R.(1995). Tracks and Transitions- A Comparison of Adolescent Future-Oriented Goals, explorations, and Commitments in Australia, Israel, and Finland., *International Journal of Psychology*, 30 (3), 355-375.
- Nurmi, J.-E., Pulliainen, H.(1991). The changing parent-child relationship, self-esteem, and intelligence as determinants of orientation to the future during early adolescence. *Journal of Adolescence*, 14, 35-51.
- Nurmi,J.-E.(2001). Adolescents self direction and self definition in age –graded socio-cultural and interpersonal context. In J.-E.Nurmi (Ed.), *Navigating through adolescence*: New York, Farmer Pres, pp.229-249.
- Nurmi,J.-E.,Salmela-Aro,K.(2002). Goal Construction, Reconstruction and Depressive Symptoms in a Life-Span Context: The transition from school to work. *Journal of Personality*, 70 (3), 385-420.
- Öner, N. (1990). *Sınav kaygısı envanteri elkitabı*. YÖRET Yayınları, İstanbul.
- Öner, B. (2000). Relationship satisfaction and dating experience: Factors affecting future time orientation in relationships with the opposite sex. *The Journal of psychology*, 134 (5), 527-536.
- Özaydınlık, K.(2014). Toplumsal cinsiyet temelinde Türkiye’de kadın ve eğitim, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 14 (33), 93-112.
- Park, N.,(2004).The Role of subjective well-being in positive youth development. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 591, 25-39.
- Poole, M.E., Cooney, G.H.(1987). Orientations to the future: A comparison of adolescents in Australia and Singapore. *Journal of Youth and Adolescence*. 16(2), 129-151.

- Rand, K. L., Martin, A. D., Shea, A. M. (2011). Hope, but not optimism, predicts academic performance of law students beyond previous academic performance achievement. *Journal of Research in Personality*, 45, 683-686. doi: 10.1016/j.jrp. 2011.08.004.
- Rask, K., Kurki, P.A., Paavilainen, E. (2003). Adolescent subjective well-being and family dynamics. *Scandinavian Journal of Caring Sciences*, 17 (2), 129-138.
- Roberts, Robert E.L., Bengton, W.L. (1993). Relationships with parents, Self-esteem and Psychological Well-Being in Young adulthood. *Social Psychology Quarterly*, 56 (4), 263-275.
- Robbins, R.N. (2004). Relationships Between Future Orientation, Impulsive Sensation Seeking, and Risk Behaviour Among Adjudicated Adolescents. *Journal of Adolescent Research*, 19 (4), 428-445.
- Rosenblum, G.D. & Lewis, M. (1999), The relations among body image, physical attractiveness, and body mass in adolescence, *Child Development*, 70, 50-64.
- Sakallı-Uğurlu, N. (2003). How Do Romantic Relationship Satisfaction, Gender Stereotypes, and Gender Relate to Future Time Orientation in Romantic Relationships? *The Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied*, 137 (3), 294-303.
- Sarason, B.R., Shearin, E.N., Pierce, G.R. and Sarason, I.G. (1987) Interrelationships among Social support Measures: Theoretical and Practical Implications. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 813-832.
- Salmela-Aro, K., Kiuru, N., Nurmi, J.-E. (2009). The role of educational track in adolescents' school burnout: A longitudinal study. *British Journal of Educational Psychology*, 78, 663-689.
- Salmela-Aro, K., Nurmi, J.-E. (2009). Goal Contents, well-being, and Life Context During Transition to University: A Longitudinal Study, *International Journal of Behavioral Development*, 20 (3), 471-491.
- Sayı, M., Yılmaz Güre, A., Uçanok, Z. (2002). Ergenliğe geçişte bilgilendirmenin Ergenin Bilgi Düzeyi ve Benlik Algısına Etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17 (50), 47-58.

- Scheier, M.F., Carver, C.S. (1985). Optimism, Coping, and Health: Assessment and Implications of Generalized Outcome Expectancies, *Health Psychology*, 4 (3), 219-247.
- Seginer, R. (1988). Adolescents facing the future. Cultural and sociopolitical perspectives. *Youth & Society*, 19, 314–333.
- Seginer, R. (2008). Future Orientations in times of threat and challenge: How resilient adolescents construct their future. *International Journal of Behavioral Development*, 32, 272-282.
- Seginer, R. (2009). *Future Orientation: Developmental and Ecological Perspectives*. New York: Springer Series.
- Seginer, R. (1992). Future Orientation .Age- Related Differences Among adolescent females, *Journal of Youth and Adolescence*, 21 (4), pp. 421-437.
- Seginer, R., Lilach, E. (2004). How adolescents construct their future : the effect of loneliness on future orientation. *Journal of Adolescence*, 27, 625-643.
- Seginer, R. (2009). *Future Orientation. Developmental and Ecological Perspectives*. The Springer Series on Human Exceptionality. Springer Science Business Media.
- Seginer, R., Shoyer, S. (2012). How mothers affect adolescents' future orientation: A two- source analysis, *Japanese Psychological Research*, 54 (3), 310- 320. doi: 10.1111/j.1468-5884.2012.00522.x
- Seligman, M.E., Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive Psychology. An introduction. *The American psychologist*, 55 (1), 5-14.
- Sharp, E.H., Coastworth, D.J. (2012). Adolescent Future Orientation: The Role of Identity Discovery in Self Defining Activities and Context in Two Rural Samples. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 12, 129-156.
- Snyder, C. R., Hoza, B., Pelham, W. E., Rapoff, M., Ware, L., & Danovsky, M., et al. (1997). The development and validation of the children's hope scale. *Journal of Pediatric Psychology*, 22, 399-421.

- Snyder, C. R. (2000). The past and future of hope. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 19, 11–28
- Snyder, C.R., Shane J, Lopez, Teramoto Pedrotti, J. (2011) *The Scientific and Practical Explorations of Human Strengths*. Second Edition. Sage Publications.
- Snyder, C.R., Feldman, D.B., Taylor, J.D., Schroeder, L.L., ve Adams V.III.(2000). The roles of hopeful thinking in preventing problems and enhancing strengths, *Applied and Preventive Psychology*, 15, 262-295.
- Snyder, C. R., Feldman, D.B., Shorey, H.S., ve Rand K.L. (2002). Hopeful choices : A school counselor's guide to hope theory.*Professional School Counseling*, 5(5), 298-307.
- Snyder, C.R. (2004) . Hope and the other strengths: lessons from animal farm. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 23, 5, pp.624-627.
- Snyder, C.R.,Lopez,S.J.(2007).*Positive Psychology. The Scientific and Practical Explorations of Human Strengths*. New York. Sage Publications, pp. 188-190.
- Steensma,T.D, Krevkels,B.P.C., Vries A.L.C.,Cohen-Kettenis,P.T (2013). Gender Identity Development in Adolescence, *Hormones and Behavior*, 64, 288-97.
- Sternberg, R.J., Williams, W.M. (2009). *Educational Psychology* (2nd edition). Pearson Paperback.
- Steinberg, L., Graham,S., O'Brien, L., Cauffman, E., Woolard, J., Banich, M.(2009). Age Differences in future orientation and delay Discounting, *Child Development*. 80,1, 28-44.
- Steinberg, L.(2007). *Current Directions in Psychological Science Association for Psychological Science*. pp.55-59. Blackwell Publishing.
- Steinberg, L.(2007). Ergenlik.(Ed).Çok.,F., *Farklı Bağlamalarda Ergen Gelişimi*.107-109. İmge Kitabevi Yayınları.
- Stevenson, J., Clegg, S.(2011). Possible selves: students orientating themselves towards the future through extracurricular activity, *British Educational Research Journal*, 37, 2, pp.231-246.
- Şeşen,H., Meydan, C.H.(2011). *Yapısal Eşitlik Modellemesi AMOS Uygulamaları*, 5-8, Detay Yayıncılık, Ankara.

- Tomyn, A.J. , Cummins, R.A. (2011). The subjective well-being of high-school students: Validating the personal well-being. Index- School Children. *Social Indicators Research*, 101 (3), 405-418.
- Trommsdorff, G., Burge,C.,& Fuchsle, T.(1982).Social and psychological aspects of Future orientation. In M. Irle (Ed.), *Studies in decision making: Social Psychological and socio-economic analyses*, (pp.167-194). New York,NY: Walter de Gruyter.
- Trommsdorff, G.(1983). Future orientation and socialization. *International Journal of Psychology*, 18, 381-406.
- Tuckman, B.W., Monetti, D.M.(2013). *Educational Psychology with Virtual Psychology Labs*, pp.137-140,Wadsworth, Cengage Learning, USA.
- Uludağlı, N.P., Sayıl,M.(2009).Orta ve İleri Ergenlik Döneminde Risk Alma Davranışı: Ebeveyn ve Akranların Rolü.*Türk Psikoloji Yazıları*, 12(23), 14-24.
- Vacek, K. R., Coyle, L.,D.Vera,E.M.(2010). Stres,self-Esteem,Hope,Optimism and WhellBeing in Urban, Ethnic Minority Adolescents. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 38. 99-111.
- Valle,M.F.,Huebner, E.S.,Shannon, M.S.(2006). An analsis of hope as a psycholocigal strength. *Journal of School Psychology*. 44, 5, 393-406.
- Vries, A.L., Cohen-Kettenis,P.T.,Kreukels,B.P.C.,Steensma,T.D.(2013). Gender identity development in adolescence . *Hormones and Behavior* .64 (2013) 288–297.
- Wong, S. S., & Lim, T. (2009). Hope versus Optimism in Singaporean Adolescents: Contributions to Depression in Life Satisfaction. *Personality an Individual Differences*, 46, 648-652.
- Worrell, F. C.,Hale, R.L. (2001). The relationship of hope in the future and perceived school climate to school completion. *School Psychology Quarterly*, 16, 370-388.
- Yavuzer,H., Demir,İ., Meşeci,F., Sertelin, Ç.(2005). Günümüz Gençliğinin Gelecek Beklentileri. *Hasan Ali Yücel eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 93-103.

Yıldırım, İ., Ergene, T. (2003). Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Akademik başarılarının Yordayıcısı Olarak Sınav Kaygısı, Boyun Eğici Davranışlar Ve Sosyal Destek, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25, 224-234.

Zheng, X., Sang, D., Lin, Q. (2004). Personality, cognitive and social orientations and Subjective Well-being among Chinese students. *Australian Psychologist*, 39 (2), 166-171.

Zimbardo, P. (2009). The psychology of time. www.ted.com/talks/Philip-zimbardo-prescribes-a-healthy-take-on-time/transcript.

EKLER

Ek 1. Geleceğe Yönelik Tutum Ölçeği (GYTÖ):

		Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1	Daha önce yaptığım hataları tekrarlamak istemiyorum..					
2	Bir amaç olmazsa hayattan zevk alınamayacağını düşünüyorum					
3	Geleceği düşünmek beni mutlu eder.					
4	Yaşamda istediklerimi elde edeceğime inanıyorum.					
5	Geleceğe dair planlar yaparım.					
6	Geleceği düşünmekten korkarım.					
7	Uzun vadeli planlar yapmam.					
8	Her şeyin yoluna gireceğine inanırım.					
9	Zorlukların aşılacağına inanırım					
10	Geleceğimi belirsiz görüyorum.					
11	Hayatın bana ne getireceğini bilememek beni huzursuz ediyor.					
12	Tecrübelerimden ders alıyorum.					
13	Gelecekte daha güzel şeylere sahip olacağımı düşünüyorum.					
14	Geleceği bugünden planlamam gerektiğini düşünüyorum.					
15	Gelecekte şu an sahip olduğum güzel şeylere sahip olamayabilirim.					
16	Bugünü geleceği daha güzel hale getirecek şekilde yaşıyorum.					
17	Gelecekte her şeyin kötüye gideceğine inanıyorum.					
18	Gelecekte güzel sürprizler bekliyorum.					
19	İleride mesleki başarılar elde etmeyi umuyorum.					
20	Gelecek hakkında düşünmek yersiz.					
21	Geleceğin bilinmezliği beni kaygılandırıyor.					
22	Geleceği düşünmek beni rahatsız etmez.					
23	İyi bir işe sahip olabileceğimi düşünüyorum.					
24	Güzel bir aile kuracağıma inanıyorum.					
25	Geleceği geçmişteki hatalarımı düzeltmek için bir fırsat olarak görüyorum					
26	Gelecekte mutlu olmak için bugün bazı şeylerden fedakarlık edilmesi gerektiğine inanıyorum					
27	Gelecekte zorluklarla karşılaşabilirim.					
28	Gelecekte alacağım olası sorumluluklardan korkuyorum					
29	Geleceğin bugünden daha iyi olacağına inanıyorum.					
30	Gelecekte iyi bir evliliğim olacağına inanıyorum.					
31	Gelecekte iyi dostlarım olacağına inanıyorum.					
32	Geleceğimi yönlendirebilirim.					
33	Geleceğimi görmek isterdim.					
34	Gelecek hayallerimin gerçekleşeceği zamandır.					
35	Gelecekte daha güzel işler yapacağıma inanıyorum.					
36	Gelecekte daha başarılı olacağıma inanıyorum.					
37	Gelecekte yapacağım güzel işleri düşündükçe heyecanlanıyorum					
38	Geleceği düşünmek bana kaygı veriyor.					
39	Hayatın gittikçe zorlaştığına inanıyorum.					
40	Gelecekte umutsuzum.					

Ek 2. İyimserlik Ölçeği

		Beni hiç yansıtmıyor.	Biraz yansıtıyor.	Kararsızım	Beni büyük ölçüde yansıtıyor	Düşüncemi tamamen yansıtıyor.
1	Zaman zaman yapamadığım şeyler olsa bile bundan dolayı üzülmem					
2	Hayatta karşılaştığım her kötü olaydan mutlaka iyi bir sonuç çıkarmaya çalışırım.					
3	Hangi yaşta olursam olayım yaşamın güzel ve ilginç yanlarını görmeye çalışırım.					
4	Bazı konularda başarısız olduğumda, başarılı olacağım konuların da olduğuna inanırım.					
5	Başarısız olduğum durumlar olsa bile kendimi tamamen başarısız biri olarak görmem.					
6	Zorluklarla karşılaştığımda mutlaka bir çıkış noktası bulacağıma inanırım.					
7	Olumsuz yaşantı ve düşüncelerimin günlük yaşantımı bozmasına izin vermem.					
8	Kendime her zaman yeni şanslar tanırım.					
9	Her şeye rağmen hayatın yaşamaya değer olduğuna inanırım.					
10	Üzüntülerimi hayatımdaki güzellikleri düşünerek unutmaya çalışırım.					
11	Benim için yeni başlayan her şey yeni bir umut demektir.					
12	Kendimi olduğum gibi kabul ederim.					
13	Genelde benden daha az imkanı olan insanlara bakarak ne kadar şanslı olduğumu düşünürüm.					
14	Başarısızlıkların ardından başarımın geleceğine inanır, bu durumla ilgili kötü şeyler düşünmemeye çalışırım.					
15	Ufak şeylerden bile zevk alırım.					
16	Kötü olayları kabullensem bile içimde her zaman bir umut vardır.					
17	Her üzüntünün sonunda mutluluk olduğuna inanırım.					
18	Her şeye rağmen yaşamak güzel bir şeydir.					

Ek 3. Çocuk ve Ergenler İçin Sosyal Destek Değerlendirme Ölçeği (Ç-SDDÖ)

		Her zaman	Çoğu zaman	Bazen	Nadiren	Hiçbir zaman
1	Bazı çocuklar, sorunları olduğunda yardım ya da öneri almak için ailelerine güvenebilir; ama bazı çocuklar ailelerine güvenmez. Sen, sorunların olduğunda yardım ya da öneri almak için aileye güvenebilir misin ?					
2	Bazı çocuklar ve aileleri, birbirleri için çok şey yaparlar ama bazı çocuklar ve aileleri bunu yapmazlar. Sen ve ailen birbiriniz için çok şey yapar mısınız?					
3	Aileleri, bazı çocukların kendilerini kötü hissetmelerine neden olur; ama bazı çocukların aileleri bunu yapmaz. Senin ailen, kendini kötü hissetmene neden olur mu?					
4	Bazı çocuklar, aileleri ile çok şey paylaşırlar; ama bazı çocuklar paylaşmazlar. Sen ailenle çok şey paylaşırsın mı?					
5	Bazı çocuklar aileleri ile konuşmakta zorluk çekerler; ama bazı çocuklar zorluk çekmez. Sen, ailenle konuşmakta zorluk çeker misin?					
6	Bazı çocuklar ihtiyaçları olduğunda ailelerinin onların yanında olduğunu hissederler; ama bazı çocuklar böyle hissetmez. Sen, onlara ihtiyacın olduğunda, ailenin senin yanında olduğunu hisseder misin ?					
7	Bazı çocuklar, aileleri tarafından dışlandıklarını hissederler, ama bazı çocuklar böyle hissetmez. Sen, ailen tarafından dışlandığını hisseder misin.					
8	Bazı aileler, çocuklarının düşüncelerini görmezden gelirler; ama bazı aileler böyle yapmaz. Ailen, senin düşüncelerini görmezden gelir mi?					
9	Bazı çocuklar aileleri içinde önemli bir yere sahiptir, ama bazı çocuklar böyle değildir. Sen, kendi ailen için önemli bir yere sahip misin?					
10	Bazı çocuklar, ailelerinin kendilerine gerçekten önem verdiğini düşünürler; ama bazı çocuklar ailelerinin kendilerine gerçekten önem vermediğini düşünür. Sence ailen sana önem verir mi?					
11	Bazı çocuklar, kendilerini ailelerinin bir parçası gibi hissederler; ama bazı çocuklar kendilerini ailelerinin bir parçası gibi hissetmezler. Sen kendini ailenin bir parçası gibi hisseder misin ?					
12	Bazı çocuklar ailelerinin kendilerine kötü davrandığını düşünürler; ama bazı çocuklar böyle düşünmez. Sen, ailenin sana kötü davrandığını düşünür müsün?					

Ek 4. Çocuklar için Umut Ölçeği

		Hiçbir zaman	Nadiren	Bazen	Sık sık	Çoğu zaman	Her zaman
1	Bence işler gayet iyi gidiyor.						
2	Hayatta benim için çok önemli olan şeyleri elde etmek için bir çok yol düşünebilirim						
3	Benimle aynı yaştaki çocuklar kadar iyiyim.						
4	Bir problemim olduğunda, bu problemi çözmek için bir çok yol bulabilirim.						
5	Geçmişte yaptığım şeylerin bana gelecekte yardımcı olacağını düşünüyorum.						
6	Diğerleri vazgeçmek istese bile, problemi çözmek için yöntemler veya yollar bulabileceğimi biliyorum.						

Ek 5. Öznel İyi Oluş Ölçeği

		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1	Ailem beni destekler				
2	Ailem beni sever				
3	Ailem bana saygı duyar.				
4	Ailem sağlıklı.				
5	Sevdiklerimle yan yanayım.				
6	Dostlarımla beraberim.				
7	Sevdiklerimle beraberim.				
8	Arkadaşlarımla beraber vakit geçiririm.				
9	Hayatı dilediğim gibi yaşarım.				
10	Hayatın tadını çıkartarak yaşarım.				
11	Hayatı doya doya yaşarım.				
12	Genellikle güler yüzlüyüm.				
13	Genellikle neşeliyim.				
14	İnsanlara karşı hoşgörölüyüm.				
15	İnsanlara karşı sabırlıyım.				

Ek 6. Öğrenci Bilgi Formu

Öğrenci Bilgi formu

1. Cinsiyetiniz Kız Erkek
2. Doğum yılınız.....
3. Kaçınıcı sınıfa gidiyorsunuz ? 6.sınıf 7.sınıf 8. sınıf 9.sınıf
4. Kaç kardeşiniz ?.....(Kendinizi de sayarak yazın)
5. Annenizin mesleği.....
6. Babanızın mesleği.....
7. Anne – baba eğitim düzeyi :

Anne mezuniyet / eğitim düzeyi		Baba mezuniyet / eğitim düzeyi	
☐	Okur yazar değil	☐	Okur yazar değil
☐	Okur yazar	☐	Okur yazar
☐	İlkokul/ ortaokul	☐	İlkokul/ ortaokul
☐	Lise	☐	Lise
☐	Üniversite	☐	Üniversite
☐	Yüksek lisans / doktora	☐	Yüksek lisans / doktora

8. Ailenizin aylık ortalama geliri
9. Ailenize ait eviniz var mı ?.....
10. Ailenize ait arabanız var mı ?.....
11. Bir yıl içinde aile bireyleri tarafından eve alınan toplam okuma kitabı sayısı.....
12. Anne-babanız **ayda kaç kez** sinema, tiyatro, konser, sergi vb. etkinliğe katılır ?
13. Evinize **haftanın kaç günü** gazete alıyorsunuz?
?.....

Ek 7. Analiz sonucu β , t ve R^2 değerleri

LISREL Estimates (Robust Maximum Likelihood)

$$\text{gy_olm} = 6.52 \cdot \text{iyimser} + 3.56 \cdot \text{umut_b1} + 6.58 \cdot \text{umut_b2}, \text{Errorvar.} = 61.18, R^2 = 0.29$$

(0.033)	(0.16)	(0.19)	(9.29)
2.38	3.56	6.58	

$$\text{gy_korku} = -3.00 \cdot \text{iyimser}, \text{Errorvar.} = 33.36, R^2 = 0.035$$

(0.025)	(3.02)
-3.00	11.04

$$\text{gy_plan} = 3.02 \cdot \text{umut_b1} + 9.21 \cdot \text{ozn_yasa}, \text{Errorvar.} = 11.40, R^2 = 0.098$$

(0.069)	(0.084)	(1.24)
3.02	2.48	9.21

$$\text{iyimser} = 2.40 \cdot \text{ailedes}, \text{Errorvar.} = 206.26, R^2 = 0.021$$

(0.24)	(17.59)
2.40	11.73

$$\text{umut_b1} = 2.84 \cdot \text{ozn_yasa} + 2.31 \cdot \text{ozn_duyg} + 3.23 \cdot \text{ailedes}, \text{Errorvar.} = 9.64, R^2 = 0.17$$

(0.11)	(0.060)	(0.051)	(1.00)
2.84	2.31	3.23	9.61

$$\text{umut_b2} = 4.18 \cdot \text{iyimser} + 3.30 \cdot \text{ozn_yasa}, \text{Errorvar.} = 8.70, R^2 = 0.13$$

(0.012)	(0.074)	(0.79)
4.18	3.30	10.96

$$\text{ozn_aile} = 5.80 \cdot \text{iyimser} + 3.36 \cdot \text{ailedes}, \text{Errorvar.} = 5.72, R^2 = 0.18$$

(0.011)	(0.036)	(0.91)
5.80	3.36	6.30

$$\text{ozn_dige} = 6.13 \cdot \text{iyimser}, \text{Errorvar.} = 7.29, R^2 = 0.16$$

(0.013)	(0.94)
6.13	7.72

$$\text{ozn_yasa} = 2.30 \cdot \text{iyimser} + 5.05 \cdot \text{ailedes} + 2.43 \cdot \text{sed}, \text{Errorvar.} = 7.57, R^2 = 0.20$$

(0.017)	(0.045)	(0.15)	(2.72)
2.30	5.05	2.43	2.78

$$\text{ozn_duyg} = 3.10 \cdot \text{iyimser} + 9.87 \cdot \text{ozn_dige} + 3.26 \cdot \text{ailedes}, \text{Errorvar.} = 4.32, R^2 = 0.48$$

(0.0100)	(0.058)	(0.032)	(0.46)
3.10	9.87	3.26	9.34

Ek 8. Ankara İl Milli Eğitim Araştırma İzni

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 14588481/605.99/931985

13/05/2013

Konu: Araştırma İzni
(Banu ALTINAY)

ANKARA ÜNİVERSİTESİNE
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü)

İlgi : a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 2012/13 nolu genelgesi
b) 10/05/2013 tarih ve 1977 sayılı yazınız.

Enstitünüz Eğitimde Psikolojik Hizmetler Anabilim Dalı Eğitim Psikolojisi Doktora Programı öğrencisi Banu ALTINAY'ın "12-15 Yaş Grubu Ergenlerin Gelecek Yönelimlerinin Pozitif Psikolojinin Bazı Değişkenleri Açısından İncelenmesi" konulu tez önerisi kapsamında uygulama yapma isteği Müdürlüğümüzce uygun görülmüş ve araştırmanın yapılacağı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bilgi verilmiştir.

Anketlerin uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde iki örneğinin (CD ortamında) Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme-1 Şube Müdürlüğüne gönderilmesini arz ederim.

İlhan KOÇ
Müdür a.
Şube Müdürü

Güvenli Elektronik İmza
Aslı ile Aynıdır.

Yaşar SUBAŞI
Şef

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5 inci maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. Evrak teyidi <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden b702-dfef-307b-8ab1-aac7 kodu ile yapılabilir.

Emniyet Mh. Alparslan Türkeş Cd. No: 4/A Yenimahalle/ANKARA
www.ankara.meb.gov.tr
istatistik06@meb.gov.tr

Ayrıntılı bilgi için: Murat YILMAZER
Tel: (0 312) 212 36 00
Faks: (0 312) 212 02 16